

T. C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İHRACATIN FİNANSMANI VE TÜRKİYE UYGULAMASI

Şadi ÜSTÜN

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi

(Yüksek Lisans Tezi)

ESKİŞEHİR

1988

İ Ç İ N D E K İ L E R

T A B L O L A R	X
K İ S A L T M A L A R	XI
G İ R İ Ş	1

B i r i n c i B ö l ü m

İ H R A C A T F İ N A N S M A N İ N İ N T E M E L L E R İ , Y A P İ S İ , İ Ş L E Y İ Ş İ V E F O N K S İ Y O N L A R I

I. <u>İHRACAT FİNANSMANININ TANIMI</u>	4 +
II. <u>İHRACATIN FİNANSMANINA KAYNAK SAĞLAYAN KURUMLAR</u> .	7 *
A. <u>Ulusal Finansman Kurumları</u>	7
1. Merkez Bankaları	7
2. Ticari bankalar	9
3. İhtisas Bankaları	11
4. İhracat Kredi Sigortası Kurumları	13

III

5. İhracat Komisyon Şirketleri	15
6. İhracat Konsorsiyumları	17
✓ B. <u>Uluslararası Finansman Kurumları</u>	18
1. Uluslararası Kalkınma Dairesi (AID)	18
2. Dünya Bankası	19
3. Uluslararası Kalkınma Kurumu (IDA)	19
4. Uluslararası Finansman Kurumu (IFC)	20
5. Uluslararası Para Fonu (IMF)	20
III. <u>İHRACAT FİNANSMANININ TÜRLERİ</u>	21
A. <u>Risk Açısından İhracatın Finansmanı</u>	21
1. Risk Üstlenmeden Sadece Fon Sağlamak	22
2. Fon Sağlamadan Sadece Risk Üstlenmek	22
3. Hem Risk Üstlenmek Hem de Fon Sağlamak ..	23
✓ B. <u>İhracat Kredileri</u>	23
1. Kullanım Yeri ve Amacına Göre İhracat Kredileri	23
a. Sevk Öncesi İhracat Kredileri	23
b. Sevk Sonrası İhracat Kredileri	26
aa. Kısa Vadeli İhracat Kredileri	29
bb. Orta Vadeli İhracat Kredileri	31
cc. Uzun Vadeli İhracat Kredileri	33
2. Finansman Sağlanan Tarafa Göre İhracat Kredileri	33
a. Satıcı Kredileri	33
b. Alıcı Kredileri	37
C. <u>İhracat Kredi Sifortası</u>	39
1. Tanım	39

IV

2. Önemi	41
3. Kapsadığı Riskler	43
a. Ticari Riskler	44
b. Politik Riskler	44
c. Doğal Afet Riskleri	44
4. Sigorta Primleri	45
a. Kısa Dönem Sigortalamada Primlerin Saptanması	47
b. Orta ve Uzun Dönem Sigortalamada Primlerin Saptanması	47
5. Teminat Şekilleri	48
a. Kısa Vadeli Teminat	49
b. Orta Vadeli Teminat	49
c. Uzun Vadeli Teminat	49
D. <u>İhracatı Teşvik Amaçlı Diğer Tedbirler</u>	49
1. İhracatta Prim Sistemi	51
2. Vergisel Teşvikler	52
3. Girdi Teşvikleri	53
4. Devlet Pazarlama Yardımı	53
E. <u>İhracat İşlemlerinde Kullanılan Yeni Teknikler</u>	54
1. Forfaiting	54
a. Tanım	54
b. İşleyişi	56
c. Özellikleri	58
d. Maliyetler	59
2. Factoring	60
a. Tanım	60

b. İşleyişi	61
c. Türleri	63
d. Maliyetler	64
3. Export Leasing	64
4. Countertrade	67
a. Tanım	67
b. Türleri	68
aa. Takas	69
bb. Bağlı Muamele	69
cc. Geri Satın Alma (Denkleştirme)	69
dd. Off-Set	70
ee. Bloke Paralar	70
ff. Üçlü Ticaret	70
c. Özellikleri	71
IV. <u>İHRACATIN FİNANSMANINDA KARSILAŞILAN SORUNLAR</u> ...	72
A. <u>Genel Ekonomik Sorunlar</u>	73
1. Finansal Kaynaklar Sorunu	73
2. Ödemeler Dengesi Sorunu	73
3. İhracat Hacmi ve Yapısı	74
4. Altyapı Yetersizliği	74
B. <u>İhracatı Geliştirme Sorunları</u>	75
1. İhracatı Geliştirme Olanaklarının Yetersizliği	75
2. Koordinasyon Sorunları	75
3. Yönetim Sorunları	76
C. <u>Kurumsal Sorunlar</u>	76
1. Bankacılık Hizmetlerinin Yetersizliği	76

VI

2. İhracatçı Firmaların Kapasite Yetersizliği	77
3. Nitelikli Personel Eksikliği	78
4. Kambiyo Denetimi	78
5. Bilgi Yayıma ve İletişimde Karşılaşılan Aksaklıklar	79

İ k i n c i B ö l ü m

T Ü R K İ Y E ' D E

İ H R A C A T I N F İ N A N S M A N I

<u>I. PLANLI DÖNEMLER İTİBARIYLA İHRACATIN FİNANSMANINDA</u> <u>İZLENEN POLİTİKALAR</u>	80
A. <u>Plan Öncesi İzlenen Politikalar</u>	80
B. <u>Plan Dönemleri İtibarıyla İzlenen Politikalar</u>	81
1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1963-1967)	81
2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1968-1972)	82
3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1973-1977)	84
4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1979- 1983)	86
5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1985-1989)	88

II. <u>İHRACAT SEKTÖRÜNE SAĞLANAN FİNANSAL KAYNAKLAR</u> .	90	*
A. <u>Türk Eximbank Fonları</u>	90	
1. Bankanın Amacı	90	
2. Bankanın Faaliyet Konuları	91	
3. Bankanın Kaynakları	92	
B. <u>Ticari Banka Kaynakları</u>	93	
C. <u>Reeskont Kaynağı</u>	94	
D. <u>Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu</u>	96	
E. <u>İhracatı Tesvik Fonu</u>	96	
F. <u>Zorunlu İhracat Finansmanı</u>	98	
G. <u>Yurt Dışından Sağlanan Prefinansman kredileri</u>	99	
III. <u>İHRACAT SEKTÖRÜNE SAĞLANAN FİNANSAL KAYNAK-</u>		
<u>LARININ KULLANIM TEKNİKLERİ</u>	101	
A. <u>İhracat Kredileri</u>	101	
1. İhracat Kredilerinin Gelişimi	101	
2. İhracat Kredilerinin Kullanılmasında		
Aranan Şartlar	106	
3. Yurt İçi Kaynaklardan Sağlanan İhracat		
Kredileri	107	
a. Sevk Öncesi Krediler	108	
aa. Kısa Vadeli İhracat Kredileri	108	
i. Belgeli-Belgesiz Krediler	108	
ii. İhracat Reeskont Kredisi	110	
iii. Ttün Kredisi	113	
bb. Orta Vadeli İhracat Kredileri	114	
i. İhracat Garantili Yatırım Kred.	114	
ii. Yatırım Mali İmalatçısı Teş.Kr.	115	

VIII

b. Sevk Sonrası Krediler	116
aa. Vesaik Mukabili Kredi	116
bb. Kurye Kredileri	118
4. Yurt Dışından Sağlanan İhracat Kredileri (Prefinansman Kredileri)	118
a. Prefinansman Temini ve Kullanılışı	118
aa. Malın Alıcısından Temini (Alıcı Firma Prefinansmanı)	119
bb. Uluslararası Riyasalardan Temini...	119
cc. Türkiye'deki Bankalardan Temini ...	120
b. Vadesi	121
c. Devri	122
d. Prefinansman Kredilerinin Ödenmesi (Kapatılması)	123
aa. Mal ve Hizmet İhracı İle Ödenmesi (Alıcı Firma Prefinansmanı)	123
bb. İhraç Bedelleri İle Mahsup Edilmek Suretiyle Ödenmesi	124
cc. Tasfiye	125
dd. İhracat Dışındaki Döviz Kazandırıcı İşlemlerden Sağlanan ve Yurda Geti- rilmesi Zorunlu Dövizlerle Ödenmesi	127
B. <u>İhracat Kredi Sigortası</u>	127
1. Türkiye'de İhracat Kredi Sigortasının Gerekliliği	127
2. Türkiye'de İhracat Kredi Sigortası İle İlgili Gelişmeler	129

C. <u>İhracatı Tesvik Amaçlı Diğer Tedbirler</u>	132
1. Vergi, Resim ve Harç İstisnası	134
2. İhracatta Vergi İadesi	135
3. Gümrük Muafiyetli Döviz Tahsisi	137
4. İhracat Sayılan Satış ve Teslimler İle Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetler ..	138
5. Konut Fonu Muafiyeti	138
6. İhracat Karşılığı Dövizler en Mahsup	139
7. Kurumlar Vergisinde İhracat İstisnası	140
8. Katma Değer Vergisinde İhracat İstisnası ..	141
9. Navlun Primi Uygulaması	142
10. Başarılı İhracatçıları Ödüllendirme	143
11. Döviz kuru Politikası	143
D. Türkiye'de İhracat İşlemlerinde Kullanılan Yeni Teknikler	145
1. Forfaiting Uygulaması	145
2. Factoring Uygulaması	146
3. Export Leasing Uygulaması	149
4. Countertrade Uygulaması	150
IV. <u>TÜRKİYE'DE İHRACATIN FİNANSMANINDA KULLANILAN</u> <u>SORUNLAR</u>	153
S O N U Ç	157
FAYDALANILAN KAYNAKLAR	i-viii
EKLER	ix-xii

T A B L O L A R

No	Tablo Adı	Sayfa
1	Kısa Vadeli İhracat Kredilerinin Özellikleri	30
2	Orta Vadeli İhracat Kredilerinin Özellikleri	32
3	Uzun Vadeli İhracat Kredilerinin Özellikleri	34
4	Kısa Vadeli Reeskont Kredilerinin Dağılımı	95
5	Mevduat Bankaları İhracat Kredileri Gelişimi	102
6	T.C.Merkez Bankası İhracat Kredilerinin Gelişimi	104

K I S A L T M A L A R

AID	:	Agency For International Development (Uluslararası Kalkınma Dairesi)
BBYKP	:	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
BBYKP	:	Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
DBYKP	:	Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
FOB	:	Free On Board (Güvertede Teslim Fiyatı)
İBYKP	:	İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
IDA	:	International Development Association (Uluslararası Kalkınma Kurulu)
IFC	:	International Finance Corporation (Uluslararası Finans Kurumu)
İKS	:	İhracat Kredi Sigortası
KTS	:	Karşılıklı Ticaret Sistemi
Md.	:	Madde
R.G.	:	Resmi Gazete
T.P.K.K.	:	Türk Parasının Kıymetini Koruma

G İ R İ Ş

Ülkelerin ekonomik kalkınmalarını hızlandırmak için ihracatlarını geliştirme ve çeşitlendirmeye duydukları ihtiyaç bilinen bir gerçektir. Böyle bir gelişmeyi sağlayabilmek için toplam ihracat içindeki mamül ve yarı mamül maddelerinin payının artırılması ve aynı zamanda yeni pazarlara ve yeni alıcılara yönelinmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Ülkeler sahip oldukları kaynakları ve Dünya coğrafyasındaki durumlarını gözönüne alarak, yatırımlarını planlamakta ve gerçekleştirdikleri tesislerde üretilen mal ve hizmetlerin bir kısmı ile kendi gereksinimlerini karşılamakta, bir kısmını ise başka ülkelere ihrac ederek, karşılığında kendi olanaklarıyla sağlayamadıkları veya kendileri ürettikleri takdirde pahalıya mal olacak mal ve hizmetleri satın almaktadırlar. Bu ürünleri dışardan alabilmeleri için ise, ülkelerin, döviz gelirlerine ihtiyaçları vardır. Döviz gelirlerinin elde edilmesinin en emin ve kalıcı yolu ise ihracat gelirlerinin artırılmasıdır.

Ihracatçuların dünya pazarlarında karşılaştıkları rekabet, yeterli ölçüde finansmanın varlığını göstermektedir. Bu nedenle söz konusu ihracat çabalarını destekleyici uygun finansman sistemleri hemen hemen bütün gelişmiş ülkelerde ve bir kısım gelişmekte olan ülkelerde etkin bir biçimde uygulanmaktadır.

Türkiye'de 1960'lı yıllardan beri uygulanmakta olan ithal ikamesi politikası 24 Ocak kararları ile terk edilerek ekonomide dışa açılma stratejisi izlenmeye başlanmıştır. Bu amaçla 24 Ocak Kararı'nda Türk ekonomisinin dışa açılmasını kolaylaştıracak bir dizi teşvik tetbirlerine yer verilmiştir.

1980 yılından sonra izlenen ihracata yönelik politikalar ve bu yönde sağlanan teşvikler ihracatımızda önemli artışlara neden olmuştur. Ancak, hızla değişen dünya ticaretinin gereklerinin yerine getirilmesi gerektiği ve Türk ihracat ürünleri, özelliklede toplam ihracat içinde önemli bir paya sahip olan sanayi malları açısından geleneksel pazarların dışında potansiyel pazarlarında mevcut olduğu düşüncesi, Türkiye için ihracat finansmanına daha rasyonel bir şekilde bakılması ve daha sistematik ve planlı bir ihracat genişlemesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmada gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde uygulanan ihracat finansman kolaylıkları ve teşvikleri ile Türkiye'de bu konuda yapılan çalışmalar ve uygulamalar incelenmiştir.

Birinci bölümde İhracat finansmanının temelleri, yapısı, işleyişi ve fonksiyonları üzerinde durularak teorik bilgiler verilmeye çalışılmıştır. İhracat finansmanının tanımını verilerek, ihracat finansmanına kaynak sağlayan kurumlar, ihracat finansmanının türleri ve ihracatın finansmanında karşılaşılan sorunlar ayrıntılı olarak incelenmiştir.

İkinci bölümde ise, Türkiye'de ihracatın finansmanı incelenmiştir. Önce Plan dönemleri itibariyle ihracatın finansmanında izlenen politikalar ele alınmıştır. Daha sonra ise ihracat sektörüne finans sağlayan kaynaklar, ihracat sektörüne sağlanan finansman kaynaklarının kullanım teknikleri ve ihracatın finansmanında karşılaşılan sorunlara değinilmiş, bu sorunların çözümü için öneriler getirilmiştir.

B i r i n c i B ö l ü m

İ H R A C A T F İ N A N S M A N I N I N T E M E L L E R İ , Y A P I S I , İ Ş L E Y İ Ő İ V E F O N K S İ Y O N L A R I

I. İHRACAT FİNANSMANININ TANIMI

İhracatçı, dışsatım sürecinde finansmana ihtiyaç duyar. İhracatın finansmanı; ihracatçının ihracat taleplerine cevap verebilmesi için ihtiyaç hissettiği finansman veya ihracatçının mal ve hizmet sevk etmeden önce ve sevk ettikten sonra ihraç işlemi ile ilgili olarak ihtiyaç duyduğu fonların sağlanmasıdır(1).

(1) Beratiye ÖNCÜ ve Diğerleri, İhracat Kredi Sigortası ve Türkiye Değerlendirmesi, İGEME Ya., Ankara, 1987, s.1.

İhracatçının yararlanabileceği çeşitli finansman alternatifleri bulunmaktadır. Bu alternatifler dört başlık altında toplanabilir(2):

- Kendi Öz Kaynakları,
- Ticari Bankalardan Sağlayacağı Krediler,
- İthalatçıdan Alacağı Avans,
- Yabancı Kaynaklardan Sağlayacağı Kredi.

İhracatçının özkaynakları güçlü ise, bu finansmanı kendisi karşılar. Ancak gelişen iş hacmi karşısında kendi kaynakları yetersiz kalırsa, dış kaynakların sağladığı avantajları dikkate alarak, diğer finansman alternatiflerini kullanır.

İthalatçı genellikle mallar eline geçmeden ödeme yapmak istemez ve ödeme süresi en uzun tutan alternatifleri tercih eder. Diğer yandan ihracatçı ise, genellikle en uygun ihracat finansmanı şekillerinin ne olduğu ve benzeri konularda uzmanlaşmış bankaların danışmanlığı ve hizmetlerine başvurur(3). İhracat işlemlerini yürütebilmek için ödemenin en hızlı biçimde yapılmasını ister. Ayrıca, ithalatçının borcunu ödeme riskine karşı garanti arar.

İhracatın finansmanı, ihracatçıların, cari sistemlerini yeniden gözden geçirmelerini sağlamak ve gelişen ülke

(2) Oktay VARLIER, Dış Ticaretin Finansmanı ve Türkiye'deki Uygulama, Ankara, 1988, s.2.

(3) M.Cihat DANIŞMAN, İhracat Finansman Yöntemleri, Devlet Yatırım Bankası Ya., Ankara, 1987, s.1.

ihracatlarının ithalatçılara karşı vadeli ödeme kolaylıkları uygulama olanaklarını artırmak gayretlerine katkıda bulunmak amacını sağlamaktadır(4).

Gelişmiş ülkelerde, bankacılık hizmetleri ihracatın finansmanında büyük olanaklar sağlamaktadır. Diğer yandan, banka sistemi içinde olmadan sermaye piyasası aracılığı ile dış ticaret faaliyetlerini finanse etme eylemleri önem kazanmaktadır. Ancak yine de bankacılık sisteminin bu konudaki önemi giderek artmaktadır.

İhracatçı bu finansmana ihracat işlemlerinin iki farklı aşamasında ihtiyaç duyar. İlk olarak ihracatçı ilgili talebi aldığı anda malların üretimi veya satın alınması ve satış için nakil ambarına konmasına kadar olan dönemdir. Eğer ihracat talebi nakit karşılığı ise, ihracatçının malların sevkinden sonra başka bir finansmana ihtiyacı olmayabilir. Sevkiyat öncesi finansman ihracatçının işletme sermayesi veya ticari fonları için gerekirken, sevkiyat sonrası finansman sadece uluslararası rekabet sözkonusu olduğunda ve alıcı kredi talebinde bulunduğu geçerli olmaktadır(5). Bu açıklamalardan sonra ihracatın finansmanı aşağıdaki şekilde tanımlanabilir:

İhracatın Finansmanı:İhracatçının sevkiyat öncesi ve sonrasında ihracat işlemleri ile ilgili gereksinim duyduğu mali kaynakların sağlanmasıdır(6).

(4) (Çev.Erdil ÜNSAL), International Center UNCTAD/GATT, Ocak-1971'den Gelişen Ülkelerde İhracatın Finansmanı, Dış Ticaret Bakanlığı Ya.No:4, Ankara, 1975, s.2.

(5) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.2.

(6) VARLIER, s.2.

II. İHRACATIN FİNANSMANINA KAYNAK SAĞLAYAN KURUMLAR

A. Ulusal Finansman Kurumları

Bir ülkedeki yerli kaynaklardan sağlanacak fonların miktarlarını o ülkenin finansal piyasasının yapısı etkilemektedir. Gelişmiş ve rasyonel işleyen finansal piyasaya sahip bir ülkede kullanılabilen kaynaklar çoğalarak, piyasanın sunduğu hizmetlere bağlı olarak fonların kullanımları da kolaylaşacaktır(7).

Ulusal finansman kuruluşlarının ihracatın finansmanındaki fonksiyonlarına aşağıda ayrı ayrı değinilecektir.

1. Merkez Bankaları

Birçok ülkede merkez bankaları uygulayacakları para ve kredi politikalarıyla, ihracatın finansmanı için doğrudan veya dolaylı olarak kaynak aktarımında bulunarak bu sektöre fon sağlayabilmektedir(8).

Merkez bankaları, ihracata yönelik fonların ucuzlatılması, aynı zamanda bu sektöre yeterli fon kaynağının aktarılması konularında etkin rol oynarlar. bu amaca yönelik olarak merkez bankalarının uygulayacağı en geçerli yöntem, ticari bankalara serbestçe yeniden finansman kolaylıkları tanımaktır. Yeniden finansman, ya bankaların iskonto edilmiş senetlerinin merkez bankası tarafından yeniden iskontoya tabi tutulması, ya da senet üzerine avans kolaylıklarının sağlanması şeklinde olmaktadır.

(7) Ahmet AKSOY, İhracata Yönelik İşletmelerde Alternatif Finansman Yöntemleri, Ankara, 1988, s.5.

(8) Ziya KAYLA, Merkez Bankası İşlemleri, Ankara İ.T.İ.A. Ya., Ankara, 1981, s.35.

Merkez bankasından kaynak alımı, bankaların portföylerinde bulunan senetlerin reeskonta getirilmesi ya da bunlar üzerine avans alınması yolu ile sağlanmaktadır(9).

Ticari bankaları, merkez bankasından kaynak sağlamaya yönelten etken, piyasa faizinden daha düşük oranda faiz ödeyerek merkez bankasından para alabilmeleridir.

Dolayısıyla, piyasa faizi ile merkez bankasının uyguladığı reeskont oranları arasındaki farklılık arttıkça, bankaların merkez bankasından kaynak sağlamaları artacaktır. Bu durumda, merkez bankası ihracat sektörüne uygulanacak reeskont faiz oranını düşük tutarak, bankaların kaynak sağlamak amacıyla merkez bankasına yönelmesini bu piyasaya yönelik kaynak aktarımını sağlamış olur.

Reeskont Politikasının uygulanması, çeşitli ülkelere göre özellik göstermektedir. Örneğin; İngiltere'de reeskont için merkez bankasına başvurulması genellikle kısa vadeli senetlerde rastlanan bir olaydır. Bu ülkede ihracatın finansmanı daha ziyade ticari bankaların sorumluluğundadır. Japonya'da merkez bankası sadece 6 aya kadar olan poliçeleri iskonto etmektedir. Fransa'da ise, banka tarafından ihracatçıya verilecek kredinin vadesi ve tutarı, öncelikle merkez bankası tarafından ayarlanmak durumundadır(10).

(9) KAYLA, s.37.

(10) KAYLA, s.39-42.

2. Ticari Bankalar

Bankaların aracılık yapmadığı bir ihracat işlemi düşünülemez. Akreditifli ödeme şekline göre yapılan ihracat işlemlerinde akreditifin mutlaka bankalar aracılığı ile gerçekleştirilmesi zorunludur. Gerekli garanti ve kontrogarantiler, nakit olarak teminat alınıp verilmesi, ihracat hesaplarının kapatılması yine bankalar kanalıyla mümkün olmaktadır.

Genellikle gelişmiş ülkelerde, kısa dönem ihracat garantileri ticari bankalarca verilmektedir. Ticari bankalar genel olarak bu kredileri mali ve itibari kuvvetli gördükleri ihracatçı müşterilerine açarlar. Bu bankalar karşılıklı işlemleri kolaylaştırmakta, zaman kaybını önlemekte ve karşılılaşılması mümkün riskleri an aza indirmektedir(11).

Genel olarak, bankaların döviz satın alma, döviz bulundurma, döviz satma yetkileri vardır. Ayrıca bankalar, ihracat bedellerinin süresi içinde yurda getirilmesini de takip ederler.

Ticari bankaların ihracatçı müşterilerine sundukları diğer bazı hizmetler aşağıdaki şekilde sıralanabilir(12):

- Dış ülkelerde temsilcilikler veya irtibat büroları açarak, ihracat pazarları, bu ülkelerdeki finansman kurumlarının durumları, ülkelerin döviz pozisyonları, sevkiyat durumu, ithalat ve ihracat rejimleri ve mevzuatları hakkında hızlı ve detaylı bilgi sağlamak,

(11) ÜNSAL, s.32-33.

(12) Nejat DURA, İhracatın Finansmanı, Devlet Yatırım Bankası Ya., Ankara, 1982, s.55.

- İhraç edilecek malın, yurtiçi ve yurtdışı üreticileri veya toptancıları ve bu malların fiyatları hakkında ihracatçıya bilgi aktararak, zaman kaybını önlemek,

- Kredi türleri, maliyetleri, yurtiçi ve yurtdışı finansman olanakları hakkında her türlü, detaylı bilgiyi sağlamak,

- Herhangi bir anlaşmazlık durumunda, yetkili hukuk danışmanlarının adlarını, adreslerini, ihracat komisyoncularının adreslerini temin etmek, satıcılar hakkında referans mektupları düzenlemek.

Ticari bankalar, genellikle sevk öncesi ve sevk sonrası kısa vadeli ihracat kredisi temininde rol oynarlar.

İngiltere'de ihracatın finansmanında, ticari bankaların rolü oldukça önemlidir. Kısa - orta ve uzun vadeli kredilerin hemen hepsi ticari bankalarca sağlanabilmektedir.

Almanya'da kısa vadeli ihracatın finansmanı, Eurecredit vs. gibi uluslararası kredilerle yapılmakta olup, yerli ve yabancı ticari bankalardan kolaylıkla temin edilebilmektedir.

Almanya'da orta ve uzun vadeli ihracatta finansman, ihtisas bankaları tarafından sağlanmaktadır.

Japonya'da kısa vadeli ihracat kredileri de ticari bankalar tarafından sağlanmaktadır. Orta ve uzun vadeli ihracat ise, EXIM Bank of Japan tarafından veya bu banka ile bir ticari bankanın ortaklığı ile finanse edilmektedir.

Fransa'da kısa, orta ve uzun vadeli ihracat kredileri, ticari bankalardan temin edilmektedir. Altı aydan uzun sü-

reli kredilerin harekete geçirilebilmesi için daha önce değinildiği gibi, Fransız Merkez Bankası'nın oluru gerekmektedir. Orta ve uzun vadeli ihracatın finansmanında ise öncelikle prefinansman sağlanmakta, sonra bu krediler işlerlik kazanmaktadır.

İtalya'da ise, tüm kısa vadeli ihracatlar ticari bankalar tarafından finanse edilmektedir. İtalya'da üç tür ticari banka mevcuttur. Bunlar kamu kredi bankaları, milli bankalar ve ticari bankalardır. Ticari bankalar, orta ve uzun vadeli ihracatı finanse edememektedirler. Bu krediler daha çok kamu kredi bankaları tarafından sağlanmaktadır.

3. İhtisas Bankaları

Ticari bankaların ihracatı finanse etme faaliyetleri yetersiz kalmakta olup, bu bankaların en önemli faaliyetleri iç finansmanı yönetmek olmaktadır. Ticari bankaların yapısal durumları, son derece karışık işlemleri içeren dış ticaretin finansmanında, etkin bir görev almalarını engellemektedir. Bu nedenle, orta ve uzun dönem ihracat gereksinimlerinde uzmanlaşmış bir kuruluş olan ihracat bankalarına büyük ihtiyaç duyulmaktadır. İhtisas bankalarının görevlerini(13) aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- Orta ve uzun vadeli sevk-öncesi finansman sağlamak,
- Kamu yararına büyük sanayi yatırımlarında alıcı kredisi sunmak,
- Döviz olarak ödünç verme olanaklarını artırmak,

(13) ÜNSAL, s.60.

- Finansman garantisi vermek,
- Dış ülkelerde şubeler açmak,
- Yeniden finansman işlemleri yapmak,
- Tek tek bankaların ihracat bölümlerine bilgi vermek

ve rehber olmak, gibi görevleri yapmakla yükümlüdürler.

Bu kurumların kaynakları, hükümet tarafından, diğer finansman kurumları tarafından, merkez bankaları tarafından veya ihracatı geliştirme fonu gibi kamu sektörü tarafından oluşturulan bazı kaynaklardan sağlanmaktadır.

Bu kurumlara daha ziyade sınai ürün ihraç eden veya toplam ihracatı içerisinde sınai ürün ihracatının ağırlığını arttırmaya çalışan ülkelerde gereksinim duyulmaktadır. İhracat konusunda uzmanlaşmış ihtisas bankaları, sigorta olmadan orta ve uzun vadeli ihracatı finanse etmemektedirler.

A.B.D.'de tüm orta ve uzun vadeli ihracat kredisi gereksinimlerini , Export-Import Bank, ticari bankalar ve bazı ihtisaslaşmış sigorta şirketleri karşılamaktadırlar. Ancak, tüm bu kuruluşlara, işlemlerinde bir kamu kuruluşu olan Export-Import Bank, danışmanlık yapmakta ve ihracatta son derece aktif rol oynamaktadır.

Japonya'da tüm ticari bankalar orta ve uzun vadeli ihracat işlemlerinde yine kamu kurumu olan Export-Import Bank of Japan'ın aracı kurumları gibi çalışmaktadırlar.

Almanya'da da orta ve uzun vadeli ihracatın finansmanında, 1952 yılında 23 ticari bankanın konsorsiyumu şeklinde gerçekleştirilen Ausfuhrkredit-AG veya kısaca AKA önemli rol oynamaktadır(14).

(14) DURA, s.60.

İtalya'da ise, kamu kredi bankaları, milli bankalar ve ticari bankalar mevcuttur. Kısa vadeli krediler ticari bankalarca verilmekte, orta ve uzun vadeli kredilerde ise kamu kredi bankaları ve milli bankalar rol almaktadırlar. Kamu kredi bankaları arasında en büyüğü Banca Nazionale del Lavoro'dur. Milli bankalar içinde de en büyük bankalar Banco di Roma, Banco Commerciale Italiana ve Credito Italiano'dir (15). Bu dört büyük banka, orta vadeli ihracat finansmanının en önemli bir kısmını gerçekleştirmektedir.

4. İhracat Kredi Sigortası Kurumları

İhracat Kredi Sigortasının işleyişi daha önceki kısımda ayrıntılı bir şekilde incelendiğinden burada sadece bu kurumların özellikleri açıklanacaktır.

İhracat Kredi Sigortası kurumunun organizasyon yapısına ilişkin başlıca uygulamalar şu şekilde sıralanabilir(16):

- Tümü ile devlete ait, genellikle mevcut bir devlet kuruluşunun bünyesinde oluşturulan yapıda bulunanlar,
- Kısmen devlete ait, kısmen özel olanlar,
- Devlet adına iş yapan ve bir acenta şeklinde oluşturulmuş özel kuruluşlar,
- Tümü ile özel kuruluşlar, olarak türlerine rastlanmaktadır. Bu nedenle İhracat Kredi Sigortası kurumları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örneğin; İngiltere, Danimarka, Japonya ve İsveç'te bizzat kamu kuruluşlarınca yapılmakta iken, Fransa'da kamu-özel karışımı bir kuruluş tarafından bu iş yürütülmektedir(17).

(15) DURA, s.61.

(16) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.35.

(17) ÜNSAL, s.44.

İhracat kredi sigortası yapan kuruluşlar, genellikle kamu niteliklidir. Çünkü, kamu desteğine gereksinmesigorta kapsamına giren risklerin özelliğinden ileri gelmektedir. İç savaş, isyan, ihtilal ve transfer olanaksızlıkları gibi rizikolar ihracat kredi sigortasına konu olmaktadır(18).

Bu kurumların amacı genelde kâr etmek değil, ihracatın geliştirilmesi ve teşvik edilmesi olmaktadır.

Fransa'da CUFACE 1928 yılında özel kanunla kurulmuştur. Bu banka, Fransa'daki banka ve ihracatçılara ticari ve politik risk sigortası sağlar(19). COFACE, kısa dönem sigorta işlemlerinde işlevleri kendi adına sürdürmesine karşın, orta ve uzun dönem işlemlerinde riskleri kamu hesabına sigortalamaktadır.

A.B.D.'de FCIA (Foreign Credit Insurance Association) ticari riskleri kendi hesabına sigortalarken, ticari olmayan riskleri (politik, doğal, afet) Eximbank (Export-Import Bank) aracılığıyla, kamu hesabına sigortalamaktadır(20).

Japonya'da ise tüm ihracat kredi sigortası işlemleri, MITI (The Ministry of International Trade and Industry) bünyesinde bulunan EIS (Export Insurance Sention) tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kurum ihracatçılara ve ticari bankalara çeşitli sigorta poliçeleri sunar.

Avustralya'da ihracat kredi sigortası EFIC tarafından sağlanmaktadır. Bu kuruluş 1974'de İhracat Ödemeleri ve Si-

(18) Ali BOZER, "Genel Açıldan İhracat Kredi Sigortası", İHRACAT KREDİ SİGORTASI SEMİNERİ, A.İ.T.İ.A. Bankacılık ve Sigortacılık Y.O. Ya.No:1, 14-15 Nisan 1980, s.23.

(19) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.103.

(20) DURA, s.65.

gortası A.Ş. (Export Payments and Insurance Co.) yerine kurulmuştur.

Bunlar dışında, İsveç'te EKN (Export Kreditnaemnden), Danimarka'da EKR (Export Kreditradet), kamu kuruluşu olup, sigorta işlemleri bizzat bunlar tarafından yapılmakta, Kanada'da ECIC (Export Credits Insurance Corporation), Belçika'da OND (Office National de Ducruise), Hindistan'da ECGC (Export Credit and Guarantee Corporation), İsrail'de IFTRIC (Israel Foreign Trade Risks Insurance Corporation Ltd.) tarafından yapılan sigorta işlemlerinde riskler, kamu ve özel sektör tarafından paylaşılmaktadır.

5. İhracat Komisyon Şirketleri

İhracat komisyoncuları genellikle gelişmiş ülkelerde, ihracatın finansmanında önemli paya sahiptirler. Komisyon firmaların üç çeşit kuruluş şekli bulunmaktadır(21):

- Bütünüyle Bağımsız Komisyon Firmaları,
- Yabancı Komisyon Firmalarını Temsileden Kuruluşlar,
- Uluslararası Komisyoncular Birliği ile İlişkili Çalışmada Bulunanlar, olarak sıralanabilir.

Gelişen ülkelerin çoğunda yarı kamu kuruluşu şeklinde bulunan komisyoncu firmalar, Uluslararası Komisyoncular Birliği'ne üye olup, ihracat komisyonculuğu ile ithalat komisyonculuğu birimleri birbirinden tamamen ayrı olarak çalışmaktadırlar.

(21) ÜNSAL, s.53.

İhracat komisyoncusu, ihracatçının ülkesinde bulunur, doğrudan doğruya ihracatçıya gerekli kredilerin nereden bulunacağı konusunda bilgi ve avans vermekte, ihraç gelirlerini toplamakta ve satış hesaplarını tamamlayarak ihracatçıya sunmaktadır.

İthalat komisyoncusu ise kredi kontrolü, kredi riski tahmini, genel satış ve gelir hesaplarının tutulması gibi sorumlulukları yüklemektedir(22).

Bu finansman şeklinde ihracatçı, alacak hakkını belli bir iskonto karşılığında komisyoncu kuruma satmaktadır. Komisyoncuların verdiği hizmet, kamu ve diğer finansman kurumlarının verdiği hizmetten farklılık göstermektedir. Banka ve diğer finans kurumları, ihracatçıya belli bir risk marjı bırakırken, komisyoncular, ihracatçıya satılan malın bedelini senet tutarının tümü üzerinden ödemektedirler(23).

Komisyoncular kısa vadeli ihracatın finansmanında ihtisaslaşmışlardır. Nadir olarak bazı komisyoncu firmalar orta vadeli ihracata fon sağlamakla birlikte, bunun sınırları en fazla 2-3 yıl arasında çizmişlerdir. Genellikle komisyoncular, bankalarla rekabet etmeyip onların tamamlayıcısı olarak çalışmaktadırlar.

(22) ÜNSAL, s.54

(23) DURA, s.66-67.

6. İhracat Konsorsiyumları

İhracat konsorsiyumları, birçok ülkede genelde küçük ve orta boy firmaların ülke ihracatına çeşitli nedenlerle katkıda bulunamamaları üzerine bunların karşılaştıkları güçlüklerin ortadan kaldırılması için kurulmuşlardır(24).

Bu kurumlar, mal ve hizmet üreten çok sayıda kuruluşun uluslararası pazarlara girebilmelerini mümkün kılmak amacıyla oluşmuş birliklerdir. Konsorsiyuma katılan kuruluşlar çoğunlukla benzer veya aynı ürünleri üretmektedirler.

İhracat konsorsiyumları birçok ülkede son derece başarılı olmuşlardır. İlk ihracat konsorsiyumu 1974 yılında İtalya'da kurulmuş, bunu Brezilya, A.B.D., İspanya, İngiltere Meksika diğer birçok ülkeler izlemiştir.

Konsorsiyumların sermayeleri, ilk zamanlarda, bu sermayenin yüzde 50 ya da yüzde 70'inin bir resmi organ tarafından, geri kalan kısmının ise üye kuruluşlar tarafından sağlanması ile oluşturulmaktadır. Daha sonraları ise belli bir düzeye geldikleri zaman resmi organların mali yardımları kesilmektedir(25).

(24) DURA, s.72.

(25) DURA, s.73.

B. Uluslararası Finansman Kurumları

Çeşitli amaçlarla kurulmuş uluslararası finansal kurumlar kendi kredi politikalarına uygun olarak üye olan ülke veya kuruluşlarına finansman kaynağı sunarlar(26). Ancak bu tür kuruluşlar sadece belirli bir ülkenin ihracatında rol oynamayıp, uluslararası düzeyde kalkınma fonları, borç ya da yardım şeklinde proje kredileri vermektedirler(27).

Bu tür fonlarla ihracatçı, doğrudan finanse edilmemekte ancak ülkelere verilen proje kredileri ya da kalkınma fonları bu projeler doğrultusunda, ülkelerin ithalatını finanse etmektedir. Bu kuruluşların bazılarının dünya ticaretindeki fonksiyonlarına aşağıda kısaca değinilecektir(28).

1. Uluslararası Kalkınma Dairesi (AID)

AID, ekonomik kalkınma fonları sağlamaktadır. Bu fonlar ülkelerin üretim kapasitelerini artırmaya ve kaynakların geliştirilmesine yönelik olarak, yabancı ülke hükümetlerine ya da özel sektör kuruluşlarına ulaşım, endüstri ve enerji yatırım gibi üretim projeleri ya da eğitim, konut gibi sosyal projeler için sağlanmaktadır. Faiz oranları ve vadeleri esnek olup, finanse edilecek projenin niteliğine göre saptanmaktadır. Bu daire bir de Yatırım Garanti Programı sunmaktadır. Bu programda az gelişmiş ülkelerde yapılacak yatırımlar garanti altına alınmaktadır.

(26) AKSOY, s.6.

(27) DURA, s.74.

(28) DURA, s.74.

AID'nin hizmeti daha çok dışarıda yatırım yapacak olan Amerikan firmalarına yönelik olmaktadır(29).

2. Dünya Bankası

Dünya Bankası'nın amacı, üyelerinin imarlarını kolaylaştırmak ve özellikle üretkif kapasiteleri büyük ölçüde gelişmemiş az gelişmiş ülkelerin, kalkınma projelerine fon sağlayarak bu ülkelerin ekonomik büyüklüklerine yardım etmektedir(30).

Bu banka özellikle uzun vadeli kredi vermektedir. Kredilerin vadeleri 15 yıl ile 20 yıl arasında değişmektedir. Dünya Bankası ödünç alanların borçlarını ödeyebilme gücünü ve finansmanına katılınılacak projeleri yakından izlemektedir. Son yıllarda Dünya Bankası kredilerini geri kalmış ülkelerin düşük gelir gruplarına ve geri kalmış bölgelerine yöneltmeye başlamıştır(31).

3. Uluslararası Kalkınma Kurumu (IDA)

IDA, dış kapital kullanma kapasitesinde olup da aldığı kredileri geri ödemede güçlüklerle karşılaşan gelişmekte olan ülkelere finansman kolaylıkları sağlamak için 1960 yılında kurulmuştur.

(29) DURA, s.75.

(30) İlker PARASIZ, Uluslararası Para Sistemi (Kuram-Mekanizma- Tarihçe Politika), Uludağ Üniversitesi Ya.No:3-046, Bursa, 1986, s.107.

(31) PARASIZ, s.108.

Kurum kredileri 50 yıla kadar vadeli olarak verebilmektedir ve herhangi bir faiz ödemesi sözkonusu değildir. İlk 10 yıl için herhangi bir geri ödeme yapılmamaktadır. Sonraki 10 yılda her yıl yüzde 1, daha sonraki 30 yılda da her yıl yüzde 3 geri ödeme yapılması öngörülmüştür. Kurum, ödenmemiş fonlar için yalnızca yüzde 0,75 komisyon almaktadır(32).

4. Uluslararası Finansman Kurumu (IFC)

IFC, gelişmekte olan ülkelerde üretime katkıda bulunacak işletmelerin kurulmasına yardımcı olarak ekonomik büyüme-yi teşvikle görevlendirilmiştir. Ortaklık, Dünya Bankası üyeleri tarafından 1956'da kurulmuştur ve Banka'nın bir ögesidir.

IFC bu yardımı ya borç yoluyla ya da sermaye yatırımı şeklinde gerçekleştirmektedir. Kurum sadece özel sektör kurumlarına yatırım yapmakta ya da borç vermekte, işletmenin yönetiminde görev almamaktadır. IFC özel sektöre yaptığı yatırımlarda, bu sektördeki diğer kurumlarla rekabet etmemekte, teşvik edici bir rol üstlenmektedir(33).

5. Uluslararası Para Fonu (IMF)

IMF, üye ülkelerin ekonomik kalkınmalarına yardım ederek, daha serbest bir dış ticaret politikasını teşvik etmek için 1945'de kurulmuştur(34). Bu fon daha çok sistemi yönet-

(32) PARASIZ, s.108.

(33) DURA, s.77.

(34) DURA, s.77.

mek için yaratılmıştır(35).

IMF, üye ülkelerin ödemeler dengesinde meydana gelen geçici açıkların kapatılarak, bu açıklar dolayısıyla meydana gelen döviz kısıntılarının gidermek ve ödemeler dengesindeki likiditeyi artırarak dış ticaretin daha serbest bir şekilde yapılmasını sağlamak amacıyla doğrudan hükümetlere borç vermektedir.

Uluslararası finans kurumları, gelişmekte olan ülkelere kredi verirken alternatifsiz olduklarını bildikleri takdirde daha ağır şartlarda ve yetersiz miktarlarda fon sağlamaktadırlar. Ayrıca bunların verdiği kredilerin şartları ülkelerin siyasi ve ekonomik risk durumlarına göre de değişmektedir(36).

III. İHRACAT FİNANSMANININ TÜRLERİ

A. Risk Açısından İhracatın Finansmanı

İhracatçı, ihracat işlemlerini yaparken genelde üç tür riskle karşılaşır. Bunlar, ticari risk, politik risk ve doğal afet riskidir. İhracatçının finans sağladığı kurumlardan bazıları riskleri üstlenerek, bazıları da üstlenmeden ihracat-finans sağlarlar. Finans kurumları ihracatın finansmanını üç şekilde yapabilirler. Bunlar; risk üstlenmeden sadece fon

(35) İlker PARASIZ, Para, Banka ve Finansal Piyasalar, Bursa, 1985, s.440.

(36) Nüvit OKTAY, Karşılıklı Ticaret Sistemi (Dünyadaki ve Türkiye'deki Uygulama), Anadolu Üni. İİBF Ya.No:232/52, Eskişehir, 1987, s.84

sağlıyarak, fon sağlamadan fakat risk üstlenerek ve hem risk üstlenerek hem de fon sağlıyarak ihracatçı finanse edilir.

1. Risk Üstlenmeden Sadece Fon Sağlamak

Peşin ödemeye olanak sağlayan (red-clause) akreditif ve akreditifli teminatlı akreditif bu tip finansmana örnek teşkil etmektedir. Peşin ödeme ihracat gerçekleşmeden mal bedelinin ithalatçı tarafından gönderilmesi ve bunu takiben satış sözleşmesi konusu malın sevk edilmesi ile gerçekleşir(37). İhracatçı hiç bir mali risk altında değildir. Bu tür finansmanda risk sözkonusu olmadığı için ihracatçıya sadece fon sağlanmaktadır.

2. Fon Sağlamadan Sadece Risk Üstlenmek

Bankaların prefinansman (yurtdışı kaynaklardan sağlanan krediler) kredilerine verdikleri garantiler, teyitli akreditifler ve kabul kredileri bu tür finansmana örnek gösterilebilir.

İhracatçı yurtdışı kaynaklardan finans sağlayabilmek için, yurtiçinden bankaları veya sigorta kuruluşlarını garanti olarak gösterebilir. Bu durumda banka veya sigorta kuruluşu ihracatçının sadece riskini üstlenmiş bulunmaktadır. Fonu ise dış kaynak sağlamaktadır.

(37) Nahit TÜRE, Bankacılar İçin Dış Ticaret ve Kambiyo Bilgisi, Banka ve Ticaret Hukuku Araş.Ens.Ya.No:106, Bankacılar Serisi No:16, Ankara, 1981, s.40.

3. Hem Risk Üstlenmek Hem de Fon Sağlamak

Bankalar ve ihracat sigorta kuruluşların kısa, orta ve uzun vadeli bütün ihracat kredileri ile factoring, forfaiting gibi finansman yöntemleri risk ve nakit finansmanını birlikte içeren uygulamalardır.

İhracat konusunda uzmanlaşmış ihtisas bankaları, hem ihracatçının riskini üstlenmekteler, hem de ihracatçıya fon sağlamaktadırlar. Bu tür yolla sağlanan finansman, ihracat işlemlerinin kısa sürede ve güvenilir bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır.

B. İhracat Kredileri

1. Kullanım Yeri ve Amacına Göre İhracat Kredileri

İhracat kredileri, kullanım yeri ve amacına göre iki grupta incelenebilir. Bunlar sevk öncesi ve sevk sonrası ihracat kredi türleridir.

a. Sevk Öncesi İhracat Kredileri

Bu tür finansman, ihracatçının işletme sermayesi ve ticari fonlarını karşılması nedeniyle hem pazarlamacı ihracatçıların hem de imalatçı ihracatçıların gereksinim duydukları bir finansman türüdür. Sevk öncesi ihracat kredileri aşağıdaki şekilde tanımlanabilir(38):

İhracatçıların, siparişi aldıktan malların yüklenmesine kadar geçen sürede, yani satın alma, imalat, depolama, paketleme gibi ihracata hazırlık dönemi ile ilgili safhada duyduk-

(38) DURA, s.18.

ları fon ihtiyacının karşılanması "Sevk Öncesi İhracat Kredileri" denir.

Pazarlamacı ihracatçıların esas görevi, ihraç mallarının üretimi değil, bu malların dış pazarda tanıtımı, reklamı ve sonuç olarak satılmasıdır. Dolayısıyla dış ülkelerde reklam tanıtım faaliyetlerinin artırılması, sergiler açılabilmesi için bu devrede fona ihtiyaç duyulmaktadır.

İmalatçı-ihracatçıların ise, ihraç edilecek malların, iç pazar için üretilen mallardan değişik özellikler taşıması halinde veya ürün farklılığının söz konusu olmadığı halde normal üretim kapasitesinin üzerinde sipariş alınması durumunda, yapılacak ilave masraflar veya yatırımlar için finansman gereksinimi doğacaktır.

Sevk öncesi krediler daha çok bankacılık sisteminin yeterince gelişemediği, finansal kaynakların sınırlı ve ihracatın gelişme sürecinin henüz tamamlanmakta olduğu gelişmekte olan ülkelerde şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır(39).

Bu kredilerin vadesi ihracatçının bu fona ne için gereksinim duyduğuna, nereden ne kadar zamanda ihraç malını sağlayacağına, taşıma sürelerine ve bunun gibi bazı diğer faktörlere bağlıdır. Genellikle birçok ülkede, ihraç malı için imalat süresi dahil sevk öncesi kredilerin vadesi dahil 180 gündür(40). Ancak, üretimin daha uzun zaman alması, nakliye-

(39) Şule ALPAN, İhracat Finansman Aracı Olarak İhracat Kredi Sigortası ve Türkiye'deki Muhtemel Uygulama, İGEME Ya., Ankara, 1987, s.4.

(40) ÜNSAL, s.16.

nin uzun sürmesi gibi nedenlerle bu süre uzatılabilir veya aksi hallerde kısaltılabilir(41)

Sevk öncesi kredilerin karşılaması gereken maliyetler genel olarak şu şekilde sıralanabilir(42):

- İhracatçının tüccar olması halinde malın satın alma bedelleri, imalatçı olması halinde imalat maliyeti,
 - Paketleme maliyeti,
 - Pazarlama ve satış masrafları,
 - Sözleşmede istenen şartlara uygun kalitede malın üretimi için yapılan bazı ilave araştırma-geliştirme kalite kontrol masrafları,
 - Yüklemenin yapılacağı yere kadar olan nakliyat giderleri,
 - Liman, gümrük, depo ve sair komisyon giderleri,
 - Sözleşmede bulunup satıcıya ait olan diğer masraflar.
- Görüldüğü gibi sevk öncesinde ihracatçıya, sipariş bedeli kadar değil, ihracata hazırlık dönemi ile ilgili tüm masrafların karşılanmasına yetecek kadar finansman sağlanması gerekmektedir.

Sevk öncesi krediler, ihracat için üretim yapmaya yeterli parasal kaynağı bulunmayan küçük kapasiteli sanayici ve ihracatçılara önemli avantajlar vermektedir. Bu tür finansman ihracatçıya iki yöntemle sağlanabilir(43).

(41) VARLIER, s.4.

(42) DURA, s.21.

(43) ÜNSAL, s.31.

Birinci Yöntem: Sözkonusu küçük kapasiteli sanayici ve ihracatçılara gereksinimlerini karşılamak amacıyla devletin garantisi altında, ticari bankalara kanalize edilerek parasal ve idari yardımda bulunmak için ihracatı geliştirme fonu kurulmasıdır.

İkinci Yöntem: Ticari bankaların avans vermelerini gerçekleştirmeleri bakımından merkez bankasınca yeniden finansman kolaylıkları ile donatılmalarıdır.

b. Sevk Sonrası İhracat Kredileri

Sevk sonrası ihracat kredileri, özellikle uluslararası rekabetin yoğun olduğu mal ve hizmet satışlarında ve alıcı kredi talebinde bulunduğu sözkonusu olmaktadır. Bu finansman türü aşağıdaki şekilde tanımlanabilir(44):

İhraç mallarının sevk edilmesi ile alıcının karşılığını ödeyeceği süre arasında ihracatçının finansman ihtiyacını karşılanması amacıyla verilen kredilere "Sevk Sonrası İhracat Kredileri" denir.

Sevk sonrası kredi türleri, mal bedellerinin alıcı tarafından ihracatçıya ödeme şekilleri (45) ile çok yakından ilişkilidir. Bu bakımdan kısaca ödeme şekillerini açıklamakta yarar vardır.

(44) AKSOY, s.10.

(45) Örneğin; ihraç mallarının bedeli peşin ödeme ile sağlanmışsa, ihracatçının malların sevkinden sonra başka bir finansmana gereksinimi olmayabilir.

Uluslararası ödeme şekilleri 6 türde yapılmaktadır(46):

- Peşin Ödeme,
- Mal Karşılığı Ödeme,
- Vesaik Karşılığı ve Açık Hesap Ödeme,
- Konsinyasyon Müşterek Hesap Yoluyla Ödeme,
- Kabul Kredili Ödeme,
- Akreditifli Ödeme.

İhraç edilen malların bedellerinin ödenme şekilleri, alıcı ve satıcının ilişkisine ve uygulanan ihracat yöntemine göre belirlenir. Bu ödeme şekillerinde ihracatçının en fazla yararına olanı peşin ödeme, en az yararına olan ödeme ise açık kredili ödeme şeklindedir(47).

Peşin Ödeme: İhracat gerçekleşmeden mal bedelinin ithalatçı tarafından gönderilmesi ve bunu takiben satış sözleşmesi konusu malın sevk edilmesidir. Peşin Ödeme üç şekilde yapılabilmektedir. Bunlar; havaleli ödeme ve çek, prefinansman, Red clause akreditiftir. Peşin Ödeme ihracatçı yararına olan fakat uluslararası ticarete çok yaygın olmayan bir ödeme şeklindedir.

Mal Karşılığı Ödeme: Bu ödeme türünde ihraç edilen malın bedeli mal ithalatçı ülkeye gittiğinde boşaltma yapılmadan ya da yapıldıktan sonra ödenir(48).

(46) Bahar AKA, Uluslararası Ödeme Şekilleri, İGEME Ya.No:108, Ankara, 1986, s.8.

(47) TÖRE, s.40.

(48) Nedim İBRAHİMHAKKIOĞLU, Dış Ticarete Ödeme Şekilleri, İGEME Enformasyon Bülteni Eki, Yıl.16, S.16 (19 Nisan 1978), s.2.

Vesaik Karşılığı ve Açık Hesap Ödeme: Vesaik karşılığı ödemede istenen belgeler yazılı bir sözleşmede veya şifahi olarak belirtilir. İhraç edilen malın bedeli, mal henüz yolda iken daha hızlı bir vasıta ile gönderilen bu belgelerin teslimi karşılığında alınır. Açık hesap ödeme ise, genellikle alıcı ile satıcı arasında firma içi ilişkilerin ve ihracatçı ile ithalatçının arasında uzun bir geçmişe dayanan iyi ilişkilerin olduğu ve hesabı kapatmada sorun çıkarabilecek kambyo kısıtlamalarının olmadığı durumlarda uygulanabilir.

Konsinyasyon ve Müşterek Hesap Yoluyla Ödeme: Konsinyasyon yoluyla ödemede ithalatçı, malı emaneten muhafaza eder. Ancak satışını yaptığı malın bedelini öder(49). Konsinyasyon açık hesaba yakın bir tahsilat ve finansman şeklidir(50). Konsinye satış gerçekte bir satış değil, satış olanağı arama yoludur. Müşterek hesap yolu ile ödeme ise, bu satış şeklinde ihracat yine konsinye olarak yapılmaktadır. Ancak malın sevk edildiği ülkede konsinyatör tarafından ihracatçıya asgari bir fiyatın garanti edilmesi ve bu fiyatla gerçek satış fiyatı arasındaki farkın giderler düşüldükten sonra, kalan kısmının konsinyatör ve ihracatçı arasında paylaşılması esasına dayanan bir ödeme şeklidir.

Kabul Kredili Ödeme: İhracatçı veya ihracatçının bankası tarafından düzenlenmiş vadeli bir poliçenin ithalatçı tarafından kabulünden itibaren açılan vadeli bir akreditif türüdür.

(49) Vecdi ÜNAY, Bankalarca İç ve Dış Ticaretin Finanse Edilmesi, Ankara, 1959, s.227.

(50) M.Cem KOZLU, Uluslararası Pazarlama İlkeler ve Uygulamalar, İş Bankası Ekonomi Ya.No:234/16, Ankara, 1986, s.168.

Akreditifli Ödeme: Akreditif, satış bedelinin tamamı veya bir kısmı için bankanın satıcıya kefil olması demektir. Akreditif yoluyla yapılan dış ticaret işlemlerinde ithalatçıların yerine bir bankanın itibarı geçmiş olur. Gerek ihracatçı gerekse ithalatçı açısından ödeme yöntemlerinin en garantisi olarak kabul edilmektedir.

Sevk sonrası ihracat kredileri, kredili satışı vade süresine ve ihracat edilen malların niteliğine göre; kısa, orta ve uzun vadeli olabilmektedir(51).

aa. Kısa Vadeli İhracat Kredileri

Genellikle, kısa dönem ihracatın finansmanı bankalar tarafından sevk ve idare edilmektedir. Kontratın fob değerinin yaklaşık yüzde 80-90'ı için finansman sağlanırken genelde ufak da olsa bir kısmı alıcı tarafından peşin ödenmesi gerekir. Tanınan kredi oranı, ihracatçının geçmişi ve o ana kadar satışları değerlendirilerek toplanmaktadır(52). Bu tür ihracatın finansmanında ticari bankaların yanında bazı ülkelerde komisyoncular ve ihracatçı birlikler de bu tür finansmanda rol oynamaktadır.

Bu tür finansmanın maliyeti ihracat poliçelerinin hazırlandığı para birimine bağlı olarak değişiklik gösterir. Kısa vadeli ihracat kredilerinin uluslararası genel olarak taşıdığı özellikler Tablo (1)'de gösterilmiştir(53).

(51) DURA, s.29.

(52) ÜNSAL, s.32.

(53) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.4.

Tablo (1)
KISA VADELİ İHRACAT KREDİLERİNİN ÖZELLİKLERİ

FAİZ ORANI	Tercihli
MİKTAR	Sözleşme FOB Değerinin% 80-90'ı
KREDİ SÜRESİ	12 Aya Kadar
GERİ ÖDEME	İhracat Faturasına Bağlı
MADDİ TEMİNAT ŞEKİLLERİ	Akreditif, İhracat Faturası, İhracat Kredi Sigortası Poliçesi, Sevkiyat Belgeleri
UYGULANAN TEKNİKLER	Akreditif Karşılığı Avans, Doğ- rudan Kredi, Açık Hesap, Factoring vb.
İHRACAT SİGORTASI	Kapsamlı Poliçe, Primler % 0,5-4, Ticari Risklerin % 80'i, Politik Risklerin % 90'ı Sigortalandır.
YENİDEN FİNANSMAN	Merkez Bankası ya da Özel Kuru- luşlarca Yıllık Tercihli Faiz Oranları ile Sağlanır.
UYGUNLUK	Tüccarlar, İmalatçılar, Kamu Ticari Birimleri, Komisyoncular ve Acentalarla Yapılan Tüm İhracat

Tabloda da görüldüğü gibi, sevk sonrası kısa vadeli krediler genellikle 1 yıl süreli ihracı finanse etmektedirler. Vade, satıcı ülkenin ve alıcı ülkenin ekonomik durumlarına göre en fazla 2 yıla kadar uzatılabilmektedir.

bb. Orta Vadeli İhracat Kredileri

Genellikle dayanıklı tüketim malları ve hafif sanayi malları satışlarının finansmanı için verilen kredilerdir(54). Bu tür kredilerde ticari bankalar, özel finansman kurumları ile birlikte faaliyet gösterirler(55). Bazı ülkelerde ise orta vadeli sevk sonrası ihracat kredisi, tamamen ihtisas bankaları tarafından verilmektedir(56).

Orta vadeli ihracat kredileri için gerekli şartlar şunlardır(57):

- Uzmanlaşmış Finansman Kurumlarının Varlığı,
- Yeterli Yeniden Finansman Kolaylıklarının Bulunması,
- İhracat Kredi Sisteminin Varlığı,

Bu tür finansmanın kapsadığı özellikler Tablo (2)'de gösterilmiştir(58). Tablo (2)'den görüleceği gibi, orta vadeli ihracat kredilerinde vade, ülkelerin ekonomik durumlarına göre değişmekle birlikte, genellikle 1 yıl ile 5 yıl arasında olmaktadır. Her Ülkenin uyguladığı faiz oranı diğer bir ülkeye göre değişerek bu oranlar % 6 ve % 7'yi geçmemektedir.

(54) VARLIER, s.6.

(55) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.5.

(56) DURA, s.31.

(57) ÜNSAL, s.35.

(58) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.5.

Tablo (2)

ORTA VADELİ İHRACAT KREDİLERİNİN ÖZELLİKLERİ

FAİZ ORANI	Yıllık Yaklaşık % 6-7
MIKTAR	Satış Sözleşmesinin FOB Değerinin Yaklaşık % 80'i
SÜRE	2-5 Yıl Arası
KULLANILAN TEKNİKLER	İhracat Kredi Sigortası Poliçesi Destekli Firma Sözleşmeleri Veya Akreditif Altında Ödeme Karşılığı Belgelerin Veya Kabul Karşılığı Belgelerin İskontosu
İLGİLİ BİRİMLER	Bankalar, İhracat Bankaları, Özel Finansman Kaynakları ve Merkez Bankası
MADDİ TEMİNATLAR	İhracat Kredi Sigortası Poliçeleri ve Banka Garantilerinin Transferi, Arazi ve Mülk İpoteği
İHRACAT KREDİ SİGORTASI	Borç Veren Kuruluşa Sağlanan Genel Sigorta ve Finansal Garanti Süresi 2-5 Yıl Arası, Prim Yıllık % 4-5
YENİDEN FİNANSMAN	Çok Önemli, Yıllık % 4-5 Maliyeti Var
UYGUNLUK	Yurtiçi İmalatlardan Ertelenen Ödeme Şartları İle Satanlar İçin

cc. Uzun Vadeli İhracat Kredileri

Uzun vadeli ihracat kredileri ile orta vadeli ihracat kredileri arasında çok az bir farklılık bulunmaktadır. Bu farklılık süre uzunluğundan doğmaktadır. Genellikle uzun dönem kredileri 5 ile 10 yıl için verilmektedir. Bu tür kredi, sürenin uzunluğu nedeniyle ekonomiye ağır yükler getirdiğinden hükümet desteğini gerektirmektedir.

Bu tür finansmanda finansal sorumluluk tamamen finansman kurumlarında, ihracat kredi sigortası kurumlarında toplanmaktadır. İhracatçı ise sadece ürünün kalitesi, zamanında sevkiyat, sevk sonrası teknik hizmetler gibi sözleşmede belirtilen şartlara uymakla sorumlu bulunmaktadır.

Bu tür finansmanın da kapsadığı özellikler Tablo (3)'de gösterilmiştir(59). Tablodan görüleceği üzere, Uzun vadeli ihracat kredileri ağır sermaye malları, fabrikalar, altyapı çalışmaları gibi mal ve hizmet ihracında kullanılmaktadır. Bu tür kredilerde yeniden finansman ve merkez bankaları ve devlet kuruluşlarının yardımları önemli rol oynamaktadır(60).

2. Finansman Sağlanan Tarafa Göre İhracat Kredileri

a. Satıcı Kredileri

Birçok ihracat kredisi satıcı kredisi şeklinde olup, bunlar sevkiyat sonrası kredilerdir. Bu uygulama satıcının yabancı ülkede mal sattığı ithalatçıya 60 günden 6 yıla ka-

(59) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.6.

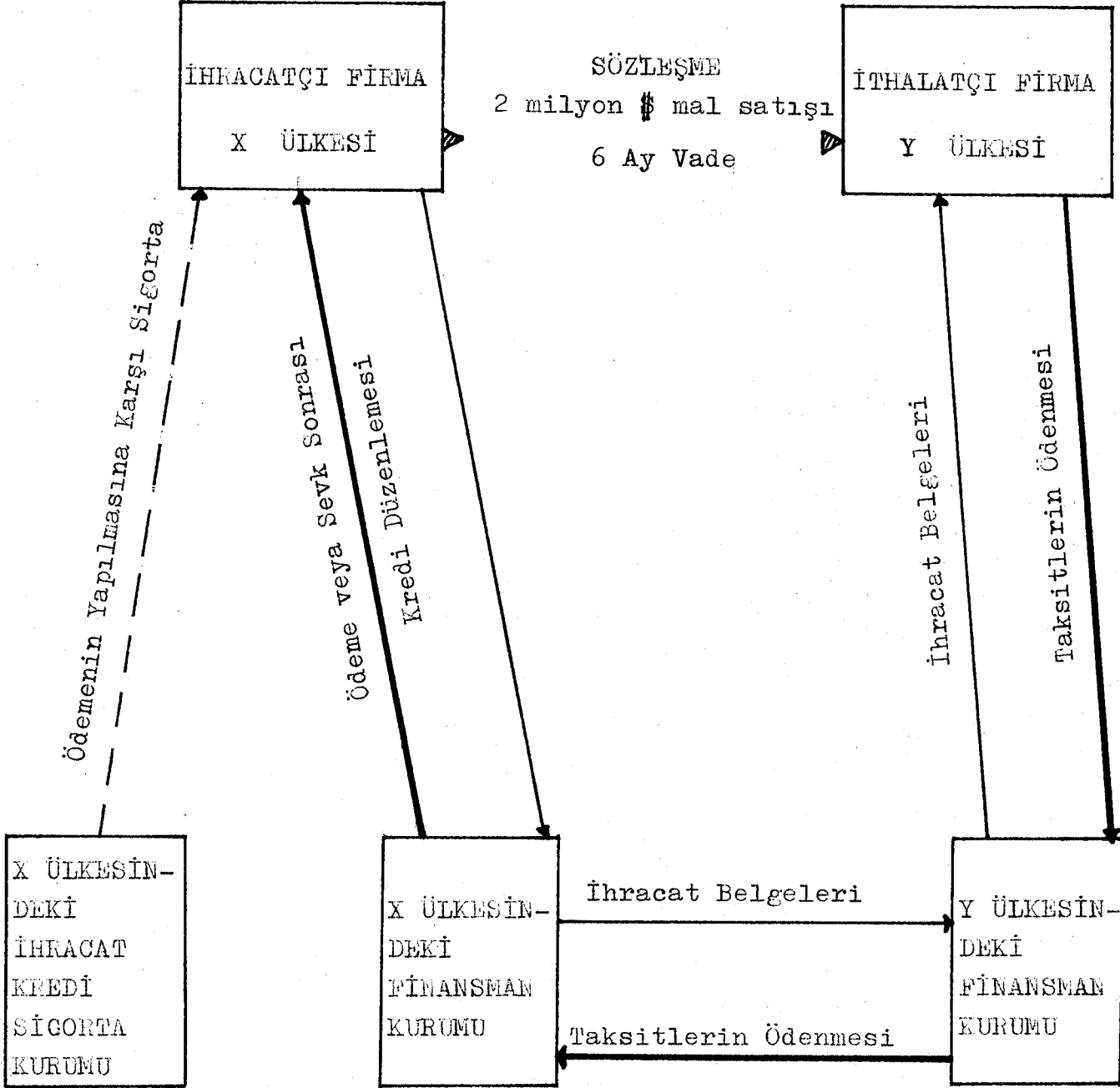
(60) VARLIER, s.7.

Tablo (3)

UZUN VADELİ İHRACAT KREDİLERİNİN ÖZELLİKLERİ

KREDİ TÜRÜ	Satıcı ve Alıcı Kredisi
FAİZ ORANI	Yıllık % 7-8 olup, Rekabet Durumuna Göre Bazı Özel Şartlar Dahilinde Daha Düşük Olabilir
KAPSANAN MİKTAR	Kontrat Değerinin % 70-80'i
SATICI KREDİLERİNDE MADDİ KARŞILIKLAR	İhracat Kredi Sigortası Poliçeleri, Arazi, Fabrika ve Teçhizat İpoteği
ALICI KREDİLERİNDE MADDİ KARŞILIKLAR	Finansal Garantiler, İthalatçı Ülkeden Banka Garantileri, Alıcının Ülkesinin Devlet Garantisi
UYGULANAN TEKNİKLER	Kabul Karşılığı ve Ödeme Karşılığı İhracat Vesikaları ve Kontrat Altında Çekilen Poliçeler
TARAFLAR	Merkez Bankası, İhracat Bankaları Kalkınma Bankaları, İhracatı Geliştirme Birimleri ve Ticari Bankalar

Şekil (1)
SATIÇI KREDİSİ

İnce Çizgiler; Sevk Anındaki İşlemleri
Kalın Çizgiler; Sevk Sonrası İşlemleri Belirler

dar tanıdığı kredi şeklidir. Satıcı kredisiyle satıcı, ihracat dökümanları karşılığında bankasından kredi alır. Ödemeler alıcıya 6 yılda 12 taksitte vb. biçimlerde yapılır. Bu süre zarfında banka ve satıcı arasındaki tek işlem bankanın periyodik olarak kredi faizi kadar satıcının hesabını borçlandırmasıdır(61).

Malların kredili ihracatında vadenin alıcıya, satıcının kendisi tarafından sağlanması durumuna satıcı kredisi denir(62). Satıcı kredisinde direk olarak satıcı alıcıya sattığı malların bedellerinin ödenmesi için belli bir vade tanımaktadır. Bu finansman şeklinde satıcı kendi inisiyatifiyle, alıcıya vade tanıdığı için mal bedellerinin alıcı tarafından satıcının bankasına ödenmemesi durumunda sorumluluk satıcıya ait olmaktadır. Böyle bir durum ortaya çıktığında satıcıya sevk sonrası kredisi veren bankanın bu krediyi geri isteme hakkı vardır.

İhracatçı, malları vadeli olarak satmayı kabul eder. Fakat buna rağmen, alacaklarını malları gönderdikten sonra elde etmek ister. Şekil (1)'de görüldüğü gibi, satıcı kredi mekanizması bunu sağlar.

Sermaye malları dışındaki büyük mamül mal ihracatında normal olarak finansman satıcı kredisiyle sağlanır. İhracat kredilerinin genellikle ödeme şartları kontrat değerine göre olduğundan dayanıklı tüketim malları ve hafif mühendislik ürünleri gibi mallar satıcı kredisiyle finanse edilir.

(61) _____, Export Financing for Developing Countries, International Trade Center UNCTAD/GATT, Geneva, 1977, s.10.

(62) DURA, s.28.

b. Alıcı Kredileri

Alıcı Kredileri'nin en önemli fonksiyonu uzun vadeli proje ve sermaye mallarının ihracatını kapsamaktadır(63). Bu tür kredi doğrudan, ihracatçının ülkesindeki bir kredi müessesesi veya konsorsiyum tarafından, ithalatçıya ihracatçının ülkesinde peşin ödeme olanağı vermektedir(64). Alıcı kredisi malların kredili ihracatında vadenin, alıcıya finansman kurumu tarafından sağlanması durumuna "alıcı kredisi" denir(65).

Uzun ödeme dönemleri (5 yıldan fazla olan) ve sermaye mallarının finansmanında kullanılan büyük miktardaki krediler satıcının finansman kaynaklarını zorlar. Böyle durumlarda, 5 yıldan fazla ödeme dönemlerinde sermaye mallarının finansmanı için en önemli araç alıcı kredileri olmaktadır (Şekil 2).

Alıcı kredilerinin iki önemli özelliği vardır. Birincisi ihracat bedeli dövizlerin bir ülkeden diğerine transfer edilmeyip aynı ülke içindeki bankadan ihracatçıya ödenmesi sonucu ihracatçının alacağının kolay ve çabuk tahsil edebilmesidir. İkinci önemli özellik, ihracatçı yalnız satış anlaşmasına uygun mal tesliminden sorumludur. Alacakların tahsili bankanın sorumluluğuna devredilmiştir. malların bedellerinin ödenmemesi durumunda finansman kurumu, satıcıya verdiği sevk sonrası kredisini geri isteyememektedir(66).

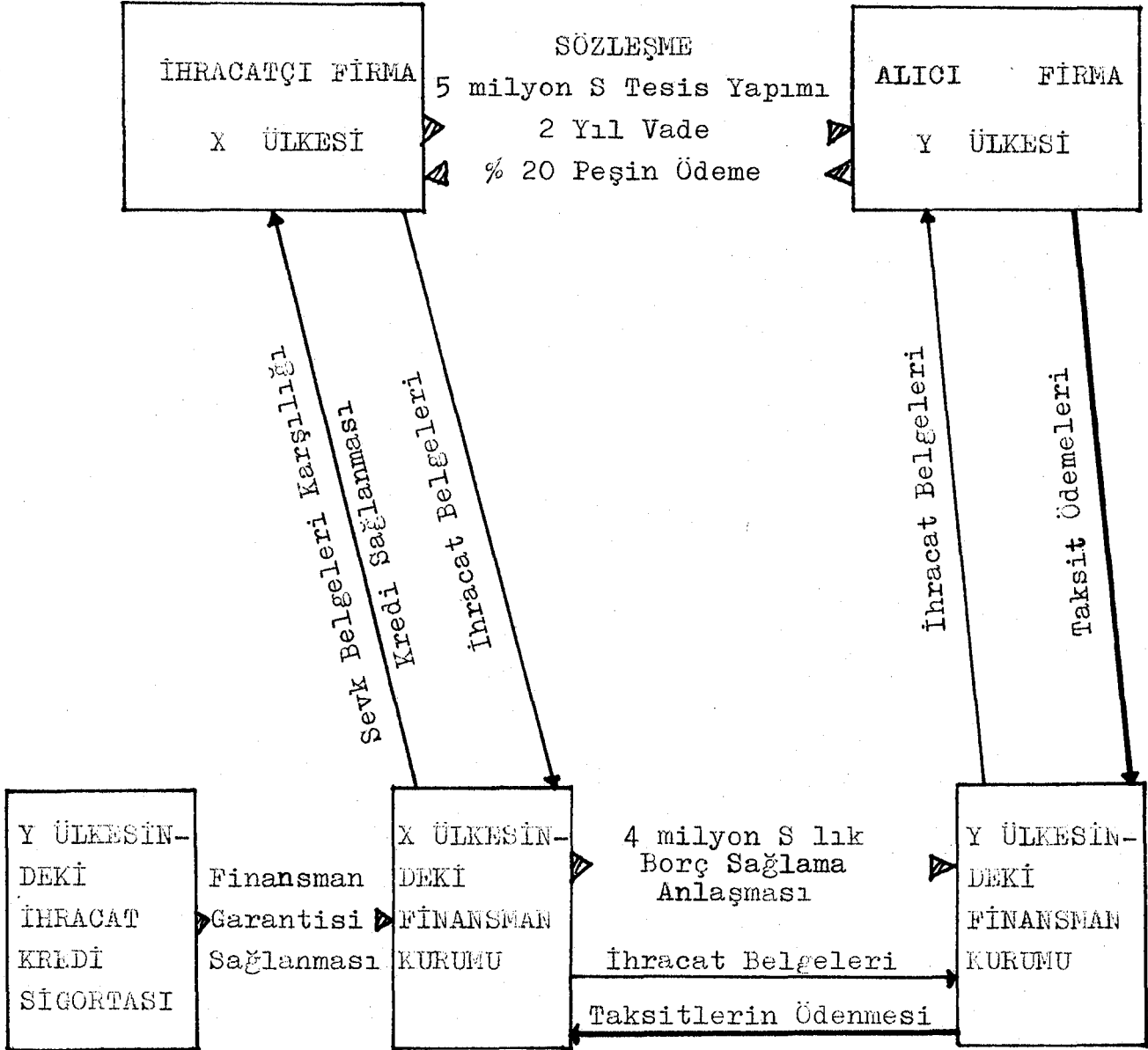
(63) ALPAN, s.9.

(64) ÜNSAL, s.15.

(65) DURA, s.28.

(66) VARLIER, s.9.

Şekil (2)
ALICI KREDİSİ

İnce Çizgiler; Sevk Anındaki İşlemleri

Kalın Çizgiler; Daha Sonraki İşlemleri Kapsar

Gerek ihracatçı gerekse finansman kurumları tarafından alıcı kredisi satıcı kredisine tercih edilen bir finansman türüdür. İhracatçı açısından alıcı kredisi, satıcı kredisinden daha az sorumluluk taşımaktadır. Ödeme faturalarını takip etmek, poliçelerin kayıtlarını tutmak gibi işlemler için kendi yönetim kaynaklarını kullanması gerekmecektir(67). Bu finansal yükümlülüğten kurtulması, onun asli görevi olan iyi mal üretme ve geniş pazarlara sahip olma yoğunlaşmasına neden olacaktır.

C. İhracat Kredi Sigortası

1. Tanım

İhracat Kredi Sigortası, ekonomik gelişme açısından belli bir düzeye gelmiş ülkeler ve bu ülkelerin mal ve hizmet üretim müteşebbisleri için hem güvence sağlamak hem bilinçli bir dış ticaret politikası yürütmek, hem de elverişli rekabet koşulları yaratmak açısından yararlı bir sigorta türüdür(68).

İhracat Kredi Sigortası, "Dışsatım Kredi Sigortası" olarak da kullanılmaktadır. konuyla ilgili, ihracat sigortası, ihracat kredi sigortası ve dışsatım kredi sigortası gibi terimler kullanılmaktadır.

(67) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.8.

(68) BOZER, s.19.

Dışsatım Kredi Sigortası içeriğinin sınırlı olduğu, terimin sadece dışsatımdan doğan alacaklarının sigortayla güvence altına alınmasını ifade eder(69). Bu nedenle, sigorta türünün niteliğine uygun olarak mal ve hizmet ihracından elde edilecek alacakların sigortasını anlatan "İhracat Sigortası" ya da "İhracat Kredi Sigortası" terimlerinin kullanılmasının yerinde olacağını savunanlar vardır.

İhracat Sigortası, İhracat Kredi Sigortasından oldukça farklı bir sigorta türüdür. "İhracat Sigortası", dışsatım konusu malın taşınması sırasında meydana gelecek risklerin güvence altına alınması(70), yalnızca mal üzerinde meydana gelecek hasarın önlenmesidir(71).

İhracat Kredi Sigortası'nda mal bir ülkeden başka bir ülkeye taşınırken malın batması, yanması, çalınması ya da akması gibi fiziksel tehlikelerin gerçekleşmesine karşı güvence vermektedir.

Dışsatım Kredi Sigortası'nda, dışsatımın değil, dışsatımcının ve dışsatımcıya kredi sağlayan kuruluşların alacaklarının herhangi bir riske karşı korunma(72), açıkçası

(69) Yaman ERDAL, Dışsatım Kredi Sigortası-Kuram-Uygulama ve Türkiye Gerçeği, Ankara, 1983, s.11.

(70) Hilmi AÇINAN-Yıldız SAĞ, "İhracat Kredi Sigortası", İHRACAT KREDİ SİGORTASI SEMİNERİ, A.İ.T.İ.A.Bankacılık ve Sigortacılık Y.O.Ya.NO:1, (14-15 Nisan 1980), s.236.

(71) Rıdvan KARLUK, "İhracat Kredilerinde Risk Sorunu ve İhracat Kredi Sigortası", İ.T.O.MECMUASI, S.7-9, (Temmuz-Eylül 1980), s.48.

(72) İsmail H.BELGİN, "Dışsatım Kredi Sigortası", VERGİ DÜNYASI, S.4 (Aralık 1981), s.15.

yalnız mal bedelinin güvence altına alınması amaçlanmaktadır(73). Bu nedenle, sigortaya ihracat sigortası ya da dışsatım sigortası yerine İhracat Kredi Sigortası adı verilmektedir(74). Biz de çalışmamızda İhracat Kredi Sigortası terimini kullanacağız.

Genel anlamıyla ihracat kredi sigortası, ihracatçının mal veya hizmet ihraç ettiği müşterilerinin ödeme gücünü kayıp etmesi veya ödemek istemesine rağmen politik olaylar sonucu, ödemede bulunamaması sebebiyle karşılaştığı zararları teminat altına alan bir sigorta türüdür(75).

İhracat Kredi Sigortası, ihracatın finansmanı işlemlerinin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu sigortanın en genel anlamda görevi ihracat bedellerinin ödenme güçlükleri karşısında, ihracatçıyı korumasıdır(76).

2. Önemi

İhracat Kredi Sigortası'nın geleneksel rolü ihracatçıyı ihracat muamelelerinde ödeme riskine karşı korumaktır.

(73) KARLUK, s.48.

(74) İhracat Kredisi Semineri, AİTİA Bankacılık ve Sigortacılık Y.O.Ya.No:1,14-15 Nisan 1981, Ankara, s.265'de Osman YÜCESEN, Reyegan KENDER, Ayhan AYBER ve Hilmi ACINAN "İhracat Kredi Sigortası" teriminin kullanılmasında görüş birliğine varmışlardır.

(75) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.12.

(76) Şule ALPAN, "İhracatta Tesvik Aracı Olarak İhracat Kredi Sigorta ve Garantisi Sistemleri", DIŞ TİCARETTE DURUM DERGİSİ, (Temmuz,1987), s.22.

İhracat Kredi Sigortası (İKS), gelişmekte olan ülkelerde, bir taraftan ihracatın artırılmasına olanak sağlar, diğer taraftan ihraç ürünlerinin çeşitlendirilmesine başka bir deyişle sanayi ürünleri ihracatının artırılmasına katkıda bulunmaktadır.

İKS, garanti ve finansman kolaylıkları yanında danışmanlık, istihbarat ve finansman paketlerinin organizasyonunu da sağlayarak mal ve hizmet ihraç eden kişi veya kuruluşların yurtdışında etkili bir şekilde rekabet edebilme güçlerini artırmaktadır(77).

Bir ülke açısından İhracat Kredi Sigortası sisteminin önemi şöyle sıralanabilir(78):

- İhracatçı yurtdışındaki satın alıcı hakkında sigorta kuruluşundan gereken bilgileri alarak bilinçli olarak anlaşmalar yapabilmektedir.

- İKS kurumunun uluslararası kuruluşlara üye olması ve bunlarla devamlı ilişkide bulunması, ülke ihracatının yönlendirilmesi açısından yardımcı olmaktadır.

- İhraç mallarının dış pazarlarda rekabet edebilmesi için gereken şartaları sağlamaktadır.

- Bu sistem sayesinde ihracatçı yeni ve bilinmeyen pazarlara cesaretle girebilmektedir. Bu özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından çok önemlidir.

(77) _____, EKONOMİK BÜLTEN GAZETESİ, S.99,(27 Haziran 3 Temmuz), İstanbul, 1988, s.6.

(78) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.13

3. Kapsadığı Riskler

Sigortada amaç riskin belirginleşmesi ve azaltılmasıdır. Sigortanın yapılabilmesi için, bir riskin var olması ve bu riski doğruran olay ve olayların ne zaman gerçekleşeceğinin veya gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin kesin olarak belirlenmesi gerekir(79).

Risk değişik biçimlerde tanımlanmıştır.Knight riski "Ölçülebilin Belirsizlik"(80) olarak tanımlanırken,bir diğer tanıma göre risk bir olayın gerçekleşen sonucunun beklenen sonucundan önemli derecede sapmasının objektif olasılığıdır(81) diye tanımlanmaktadır.

İhracatcının dış alıcıda bulunan alacağının alınamaması sonucunda,sigortanın ihracatçıya ödeme yapması için zararın kabul edilebilir sebeplerden meydana gelmiş olması gerekmektedir. İşte bu sebepler, sigorta teminatına konu olan riskleri oluşturmaktadır.

İKS sistemi geniş anlamda üç tür riski karşılar: Bunlar ticari riskler,politik riskler ve doğal afet riskleridir(82).

(79) Özdemir AKMUT, Hayat Sigortası-Teori ve Türkiye'deki Uygulama, Ankara, 1980, s.19.

(80) Özdemir AKMUT, "Dışsatım Kredi Güvencesinde Riskler", İHRACAT KREDİ SİGORTASI SEMİNERİ, A.İ.T.İ.A., Bankacılık ve Sigortacılık Y.O.Ya.No:1, Ankara, 1980, s.36'dan Frank KNIGHT, Risk Uncertainty and Profit, Houghton Mifflin Co., Boston, 1921, s.223.

(81) AKMUT,Hayat ..., s.36-37.

(82) DURA, s.40.

a. Ticari Riskler

Alıcının iflası, alıcının malı aldıktan sonra edemelerini geciktirmesi veya herhangi bir nedenle ödemek istememesi, malların yüklenmesinden sonra geminin veya nakliye aracının yolculuğu yarıda bırakması, alıcının ihraç edilen malın tümünü veya bir bölümünü almaktan vazgeçmesi gibi nedenlerle mal bedellerini ihracatçıya ödenmemesi durumlarını kapsar.

b. Politik Riskler

Alıcının bulunduğu ülkenin hükümeti tarafından alınan kararlar sonucu, genel ödeme yasaklarının tediyeye yapılmasını olanaksız kılması, mal bedelinin ödeneceği yabancı paranın kur kaybına uğraması, malın gönderildiği ülke ile malı gönderen ülke arasında harp çıkması, ithal müsadese konusunda alıcı ülkenin hükümeti tarafından yasaklar veya tehditler konulması, malın sevk edildiği ülkenin hükümeti tarafından ihraç yasakları konulması gibi durumları kapsar.

c. Doğal Afet Riskleri

Alıcının bulunduğu ülkedeki fırtına, yer sarsıntısı, su baskını, salgın hastalık gibi doğal afetler sonucunda mal ve hizmet bedelinin ihracatçıya ödenmemesi durumlarını kapsar.

Görüldüğü gibi, teminat altına alınan söz konusu rizikolar, daha çok mal bedelinin ödenmemesi veya ödenememesi durumlarını kapsamaktadır.

Uygulamada, genel olarak politik risklerde zararın karşılanma oranı, ticari risklerde meydana gelecek zararın sigorta kapsamına alınan oranından yüksek olmaktadır.

Örneğin, A.B.D.'de ticari risklerde ihracat tutarının % 85'i, politik risklerde % 95'i, Batı Almanya'da ticari risklerde % 80'i, politik risklerde % 90'ı, İngiltere'de ticari risklerde %85'i, politik risklerde % 95'i karşılanmaktadır.

İKS sistemi kredi riskinin tamamını karşılamaz, riskin bir kısmı ihracatçıya yüklenir. Bu kredinin aşırı olmamasına ve ihracatçının müşteri seçmesinde daha dikkatli olmasına neden olur. Bu aynı zamanda ihracatçının kaybını azaltabilmek veya ortadan kaldırmak için mantıklı kararları almasına neden olur(83).

4. Sigorta Primleri

Sigortacı, riski belli bir prim karşılığında yüklenmektedir. Bu nedenle sigorta ettirenin ihracat kredi sigortası yapana belli bir miktar prim ödemesi gerekmektedir. Ödenecek prim; ödeme şartlarına, ihracatçının ihracat tecrübesine, güvence altına alınan riskin türüne, ihracatın vadesine, alıcının bulunduğu ülkenin ekonomik sınıflandırmadaki yerine bağımlı olarak saptanmaktadır(84).

Uygulamada genellikle başlıca iki tür prim saptama şekli vardır(85):

- Herhangi bir faktöre bakılmaksızın tek bir prim uygulanması,

(83) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.17.

(84) BOZER, s.28.

(85) ERDAR, s.199.

- Her sözleşme için yüklenen riskle ilişkili ve özel olarak prim saptanması.

Uygulamada İKS kurumları, yasal yapılarına ve başka düşüncelerle bu iki yöntemden birini ya da bunların bileşiminden oluşan üçüncü bir yöntemi seçerek primleri saptamaktadır.

İKS kurumu tarafından prim oranınının saptanmasında, borçlunun ülkesinin durumu özellik gösteren bir unsurdur. İKS'de prim oranları, ihracat bedeli üzerinden veya sigortaya tabi bedel üzerinden hesaplanmaktadır. Oranlar ülkenin dinamik koşullarına göre değişmekte olduğundan, alıcı ülkelerin ekonomik ve politik durumları bu örgütlerde çok iyi yetiştirilmiş uzmanlar tarafından sürekli takip edilmektedir.

Gelişmiş piyasa ekonomisine sahip ülkeler en az riskli az gelişmiş ülkeler ise en fazla riskli ülkeler olmakta, prim oranları ise ülkelerin dahil oldukları sınıflara göre değişmektedir. Dolayısıyla daha riskli ihracat işlemlerinden daha yüksek prim, daha düşük riskli işlemlerden ise daha az prim alınması amaçlanmaktadır(86).

Prim oranlarınının saptanması açısından kısa dönem ile orta ve uzun dönem ihracat kredi sigortasında önemli farklılıklar bulunmaktadır(87).

(86) Hamit BOZKURT, Ihracat Kredi Sigortası ve Türk Eximbank Uygulaması, Sanayi ve Tic. Bak. Sınai Eğitim ve Geliştirme Mer.Gen.Müd.Ya., Ankara 1988, s.7.

(87) ERDAL, s.200.

a. Kısa Dönem Sigortalamada Primlerin Saptanması

Uygulamada kısa dönem sigortalamada primlerin saptanmasında üç kriter gözönüne alınır(88):

- Ödeme Şartları,
 - Alıcının Ülkesinin Ekonomik Sınıflandırmadaki Yeri,
 - İşin Özelliği, İhracatçının Yıllık Cirosu, Dışsatıma
- Konu Olan İşin Hangi Ülke ve Alıcılarla İlişkili Olduğu Belirleyici Olmaktadır.

Ülkelerin ekonomik sıralamasında, risk derecesine göre dört gruba ayrılmış bulunmaktadır(89):

A Grubu: Gelişmiş piyasa ekonomisine sahip sanayileşmiş ülkeler.

B Grubu: Merkezi Planlama örgütlerine sahip gelişmiş ülkeler.

C Grubu: Petrol üreten zengin fakat az gelişmiş ülkeler.

D Grubu: Diğer az gelişmiş ülkeler.

A grubuna dahil ülkelerde risk düşük, D grubunda yer alan ülkelerde ise risk yüksek olmaktadır.

b. Orta ve Uzun Dönem Sigortalamada Primlerin Saptanması

Orta ve uzun dönemli kredilerle gerçekleştirilen

(88) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.24.

(89) Bahtiyar UZUNOĞLU, "İhracat Kredi Sigortası, İngiltere'deki Uygulama ve Ülkemiz Yönünden Zorunlu İlkeler" İHRACAT KREDİ SİGORTASI SEMİNERİ, A.İ.T.İ.A. Bankacılık ve Sigortacılık Y.O.Ya.No:1, (14-15 Nisan 1980), s.208.

ürün ve hizmet ihracat tutarlarının güvence altına alınmasında prim oranlarının belirlenmesinde başlıca iki etmen vardır:

- Alıcının ülkesinin ülkelerarası sınıflandırmadaki yeri,

- Ödeme koşulları ve kredi süresinin uzunluğudur.

Uzun ve orta vadeli İKS teminatlarının verildiği poliçelerde, sigorta ücretinin tesbiti alıcı ülkenin ekonomik durumuna ve kredininin ödenme sürelerine bağlı olmaktadır (90). Sigorta prim hesabının dayandığı esaslar farklılık göstermekle birlikte kısa vadeli sigorta poliçelerinde, sigorta edilen miktarın yıllık % 1/4'ü, uzun vadeli poliçelerde yıllık % 3.1/2'si seviyesinde prim uygulaması yapılmaktadır(91).

Primlerin ödenme şekli kural olarak peşin olmaktadır. Sigorta poliçesinin yürürlüğe girmesi için mutlaka ödenmiş olması da gerekmektedir.

5. Teminat Şekilleri

İKS konusunda, ihracatçılara verilmekte olan teminatın şekli ve kapsamı kredi vadelerine göre çeşitlilik göstermektedir(92):

(90) Alaattin BÜYÜKKAYA, "Türkiye'de İhracatı Teşvikte İhracat Kredi Sigortasının Ekonomik ve Teknik Yönü"

İHRACAT KREDİ SİGORTASI SEMİNERİ, A.İ.T.A. Bankacılık ve Sigortacılık Y.O.Ya.No:1, (14-15 Nisan 1980), s.92.

(91) M.Cihat DANIŞMAN, "İhracat Sigorta ve Kredi Sisteminin Esasları", DIŞ TİCARET FORUM DERGİSİ (Şubat 1988), s.28.

(92) DURA, s.41.

a. Kısa Vadeli Teminat

Bu teminata konu olan ihracat ürünleri genellikle tüketim malları, ham ve yarı mamüllerdir. Kısa vadeli teminata süre 6 ay olup, bu süre İngiltere, Hollanda ve İsveç'te 1 yıla, F.Almanya'da 2 yıla, Fransa'da ise 3 yıla kadar uzamaktadır.

b. Orta Vadeli Teminat

Mal bedelinin ödenmesi için alıcıya 3-5 yıla kadar vade tanınması durumunda orta vadeli teminat sözkonusu olmaktadır. Teminata konu mallar yatırım malları, makina ve teçhizat olmaktadır.

c. Uzun Vadeli Teminat

Bu teminat türü de 5 yıldan 12 yıla kadar olan vadeli ihracat işlemlerinde, anahtar teslimi tesislere, taahhüt işleri için hizmetin veya inşaatın süresince açılan kredilere tanınmaktadır.

Teminat oranları, vade uzadıkça azalmaktadır. Örneğin kısa vadeli ticari risklerde teminat oranı % 90'a kadar çıkarken, uzun vadeli ticari risklerde teminat oranı % 75-85 olmaktadır.

D. İhracatı Teşvik Amaçlı Diğer Tedbirler

Birçok ülkeler ihracatın finansmanını cazip hale getirmek amacıyla bazı tedbirlere başvurmuşlardır. Bu tedbirlerin amacı genel olarak aşağıdaki şekilde sıralanır(93)

- İřsizlięi önlemek,
- Uygun fon sağlamak,
- İhracatın finanse edilmesinin amacını belirlemek,
- Bu iş için gerekli altyapıyı sağlamak,
- Finansman niteliğini saptamak.

İhracat işlemlerine yeni açılan ve bu konuda yeterli birikimi olmayan ihracatçılara karşı duyulan güvensizlik nedeniyle, risk oranı yüksek olan bu sektörlerle kredi temininde tereddütler doğmaktadır. Devlet oluşturacağı bazı garanti ve sigorta mekanizmalarıyla bu tereddütleri ortadan kaldırabilir.

Devlet ne tür ihracatı teşvik edeceğini saptamak durumundadır. Her ülke, kendi ekonomik yapısına uygun ihracatı seçmek ve buna uygun teşvik tedbirlerini yürürlüğe koymak zorundadır. Devlet uygun finansman şeklini belirlemekle , bu finansman yöntemine uygun kurumları kurmakla ve bunlara işlerlik kazandırmakla yükümlüdür.

İhracatı teşvik tedbirleri ülkeden ülkeye farklılık göstermesine rağmen, genel olarak çeşitli ülkelerde uygulanmakta olan bu tedbirler 4 ana başlık altında toplanabilir(94):

(94) Bela BALASSA, Export Incentives and Export Performance In Developing Countries A Comparative Analysis, The World Bank, Washington D.C., 1977, s.40.

- İhracatta Prim Sistemi,
- Vergisel Teşvikler,
- Girdi Teşvikleri,
- Devlet Pazarlama Yardımı.

1. İhracatta Prim Sistemi

Bu sistem esas olarak, ihraç malı üreten üreticilere ve dolayısıyla ihracatçılara genel anlamda para olarak devlet tarafından yapılan yardımlardır. İhracatın miktar kısıtlamamaları ve gümrük vergileri ile sınırlandırıldığı ekonomilerde uygulanmaktadır(95). Başlıca 4 şekilde uygulanmaktadır(96)

Birincisinde, ihracattan sağlanmış olan dövizin bir kısmının veya tamamının ihracatçının elinde tutmasını amaçlamaktadır. Böylece ihracatçıya bir olanak tanınarak, yurtdışından daha ucuza mal satın alma hakkı kendisine verilmektedir.

İkincisinde, ihracatçının elde etmiş olduğu döviz bir sertifika ile belgeleyip bunları başka firmalara satma hakkını sağlamaktadır.

Üçüncüsünde, ihracatçılara özel ithal lisansları verilmektedir. Burada ihracatçılara ülkeye sağladıkları

(95) S.Rıdvan KARLUK, Uluslar arası Ekonomi Teori Politika Sistem Kurumlar, İstanbul, 1984, s.287.

(96) S.Rıdvan KARLUK, Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Ya. No:273/158, Eskişehir, 1981, s.111.

döviz karşılığında belli bir oran üzerinden ithalatta bulunma hakkı verilmektedir.

Dördüncüsünde, prim sisteminin son şekli olarak çoklu döviz kuru sistemi uygulamasıdır. Sistem, lüks malların talebini kısma, yeni gelişen yavru sanayii koruma, kalkınma için gerek duyulan bazı maddelerin daha ucuza sağlanması; ülkeden sermaye çıkışını önleme ve bazı döviz gelirlerinin diğerlerine göre daha avantajlı olarak ülkeye girmesine olanak sağlamaktadır.

2. Vergisel Teşvikler

Bu sistemde ihracatta vergi iadesine konu olan ürünün üretim sürecinde ödenen, ithal maddelere ilişkin gümrük vergileri ile bunun dışında kalan diğer bütün vergi, resim harç ve benzeri ilave maliyetler kısmen veya tamamen ihracatçıya iade edilmektedir.

İhracatta Vergi İadesi; dar anlamda ülke içinde üretilen ürünlere ihraç gücü kazandırmak, diğer ülkelerin aynı cins ve kalitedeki ürünleriyle dış piyasalarda rekabet imkanı sağlamak; geniş anlamda ise uzun dönemde ve ihracatı teşvik tedbirlerinin türü içinde ihracatın yapısını değiştirmek, işlenmiş ürün ihracatının toplam ihraç içindeki oranını yükseltmeyi amaçlamaktadır(97).

(97) _____, Yatırımların ve İhracatın Teşviki ve Uygulama Esasları, Devlet Planlama Teşkilatı, Ya.No:773-TUD.4, Ankara, 1969, s.34.

İhracatta Vergi Muafiyeti ve İstisnası; vergi iadesinden farklı olarak tahakkuk eden gümrük, gelir, satış ve üretim, ihracat ve benzeri vergi, resim ve harçlar tahsil edilmeyip tescile tabi tutulmakta veya garanti edilmektedir. Bu vergileri ödemiş bulunan üretici, eğer o ürünü ihraç ederse, ihraç anında vergi yükümlülüğü ortadan kalmaktadır.

3. Girdi Teşvikleri

Bu gruptaki teşviklerde üç başlık altında toplanabilir.

Birincisi, yatırımlar, işletme sermayesi ve ihracat kredileri üzerinde etkili olanlardır. Burada amaç, ihracatçıya gerek yatırım için gerek üretim döneminde, gerekse sevk sonrasında ucuz kredi sağlamaktır. Çünkü ucuz kredi, ihracatçı için çok önemli bir mali olanaktır.

İkincisi, ihracat kredi sigortası ile ilgilidir. Burada ihracatçıya verilen kredinin garantisini veya sigortasını önem kazanır ve devlet bu konuda ihracatçılara yardımcı olur.

Üçüncüsü, ihracatçıya ucuz fiyatla hammadde sağlanması, ulaşım ücretlerinde indirim ve personel eğitimi gibi tedbirleri içine almaktadır.

4. Devlet Pazarlama Yardımı

Gelişmekte olan ülkelerde, ürünlerin pazarlanmasında çıkan sorunları çözümlene açısından devlet yardımı bir zorunluluktur.

Devlet ve Kamu kuruluşlarının, ihracatı geliştirmesi yolunda ihracatçılara yaptıkları pazarlama yardımlarından mali nitelikte olanlar dış ülkelere şubeler açılması, kalite kontrolü, dış sergilere katılma, dış reklam piyasa araştırmaları, dış ülkelere ihracatlarının yaptıkları iş seyahatlerinin finansmanı, ihracatçıların bir araya gelecek birlikte kurmaları konusunda yapılan teşviklerdir.

İlkel ürünlerde ihracatı teşvik için mali yardımlar gümrük tarifeleri ve ticaret genel anlaşması ile bir anlamda yasaklanmıştır(98). Fakat buna rağmen günümüzde değişik şekillerde ihracatçılara ve ihracata yönelik üreticilere mali yardımlar yapılmaktadır.

E. İhracat İşlemlerinde Kullanılan Yeni Teknikler

1. Forfaiting

a. Tanım

Uluslararası ticarete konu olan mal ve hizmetlerin sunumu değişik finansman şekillerini gerektirmektedir. Bunlardan birisi de "Forfaiting" tekniğidir.

"a forfait" kavramı Fransızca kökenli olup, toptan

(98) KARLUK, Türkiye'de ..., s.19'dan The GATT : Law and International Economic Organization, The University of Chicago Press, Chicago, 1970.

veya götürü anlamlarını içermektedir(99). Forfaiting; mal ve hizmet ihracından doğan ve ilerideki bir tarihte vadesi gelecek alacakların satın alınmasıdır(100).

Tanımdan da anlaşıldığı gibi forfaiting; bir bankanın veya finansman kurumunun dış ticaret hizmetleri ile ilgili ihracatçının alacaklarını ve bunun bağlı olduğu riskleri üstlenmesi işlemidir. Alacak hakkını satana (İhracatçıya) forfaitist, bu hakkı satın alan bankaya ise forfaiter denir.

Forfaiting Tekniği 1950 yıllarda batı ülkelerin doğu bloku ülkelere ve daha sonrada gelişmekte olan ülkelere yaptıkları yatırım mali ihracatının finansman amacıyla kullanılmaya başlanılmıştır. Bu tekniği ilk uygulamaya koyan İsviçre olurken, Credit Suisse'de bu şekilde ilk finansman sağlayan banka olmuştur(101). Günümüzde ise bu alternatif finansman tekniği dünyanın her yerinde kullanılmakta olup yatırım mali ihracatının yanında tüketim malları, servis ve kira kontratları da bu yöntemin kapsamına girmektedir(102).

-
- (99) Niyazi BERK, "Dış Ticarete Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Forfaiting", PARA VE SERMAYE PİYASASI DERGİSİ, (Eylül, 1985), s.25.
- (100) İhsan ERSAN, "Forfaiting ve Türkiye", PARA VE SERMAYE PİYASASI DERGİSİ, S.77(Temmuz 1985), s.29.
- (101) Ömer AKAD, "Dış Ticaret Finansmanında Yeni Bir Teknik; Forfaiting", BURSA EKONOMİ DERGİSİ, S.40(Ocak 1988), s.16.
- (102) Ferruh TANAY, Forfaiting, İktisad Bankası, (Ocak, 1987), s.7.

b. İşleyişi

Forfaiting işlemlerinin vadesi 3-7 yıl vadeli yatırım mallarının ihracatının finansmanına yöneliktir. Bu işlem toplam alacağın % 80-90'ını içermektedir. Genellikle kredili ihracatta ithalatçıdan % 10-20 civarında peşinat alınmakta, geri kalan kısmı poliçe veya bonolara bağlanarak kredililmektedir(103).

Forfaitingde dış alımcının ödemedeki kullandığı ticari senetlerin(bono ve poliçeler) aval biçiminde bir güvence veya banka garantisi taşınması gerekmektedir. İthalatçının çoğu kez tanınmaması, forfaiter için bu tür bir güvenceyi zorunlu kılmaktadır. Burada forfaiter, ticari senetleri satın alırken kredi dönemi için faiz indirimi yaparak ödemede bulunmakta ve böylece ihracatçının kredili satışlarını peşinata çevirmektedir.

Forfaiting işleminde Şekil (3)'de görüldüğü gibi dört taraf bulunmaktadır. İthalatçı, ihracatçı, aval veren (banka) ve forfaiter(finans kuruluşu) dir. Taraflar arasındaki ilişkiler Şekil (3)'de gösterilebilir(104).

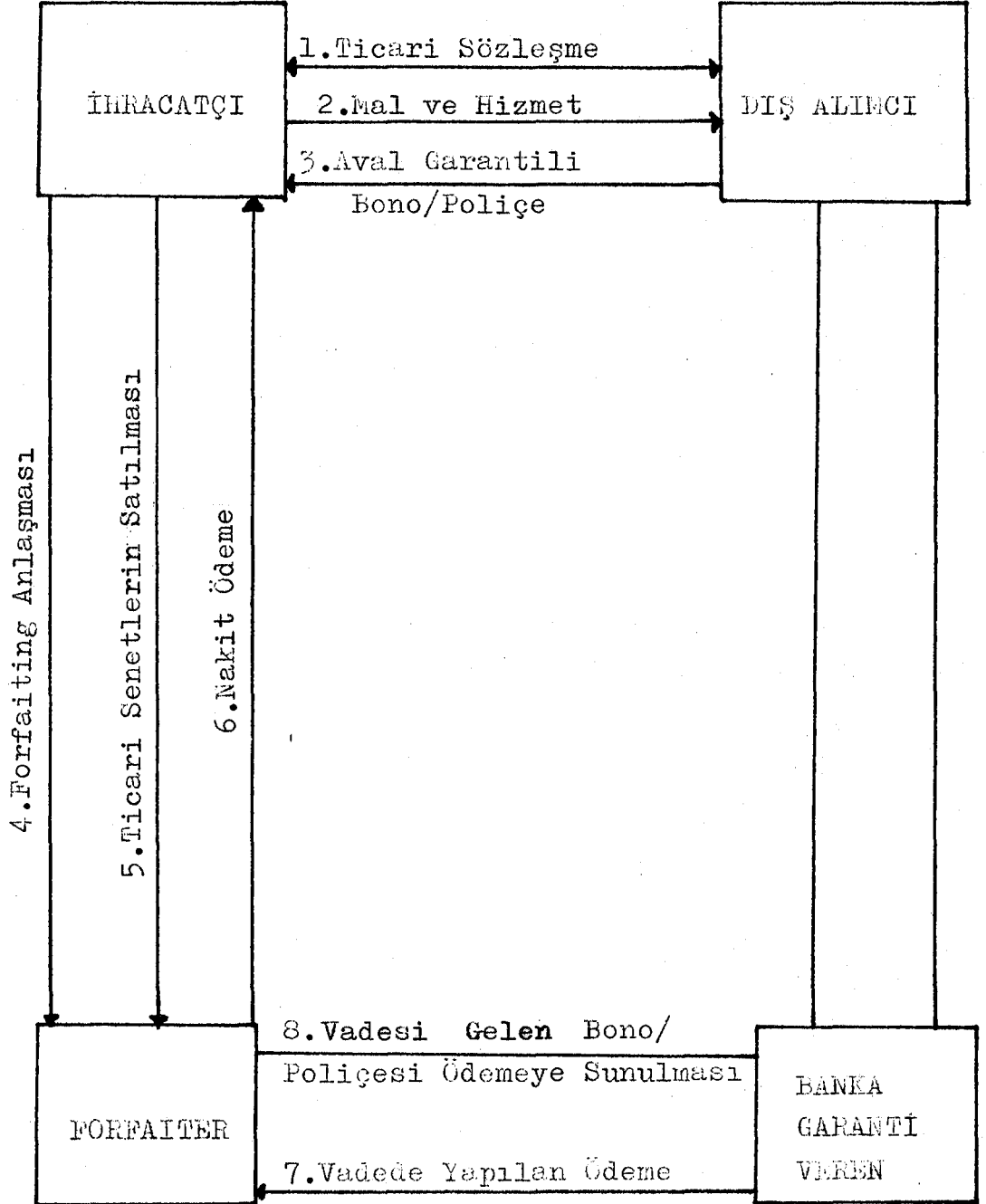
İhracatçı ile dış alımcı anlaşma yapmakta ve bu dış ticaret anlaşması karşılığında aval veya garanti verilen bono, poliçe gibi ticari senetler forfaiter'e satılmaktadır. Dış alımcı ihracat bedelini garanti veren bankaya vadesinde ödeyecektir.

(103)Nejat SERÇEKMAN, Dış Ticarete Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Kullanılan Forfaitin'e Ülkemiz Açısından Bakış, Ankara , 1986, s.1.

(104)AKSOY, s.43.

Şekil (3)

FORFAITING'İN İŞLEYİŞİ

c. Özellikleri

Forfating işleminin önemli özelliği forfaite'in senedini satın aldığı ihracatçıya rücu etmeyeceğini taahhüt etmesidir. Forfaite'ce satın alınan emre yazılı senet ya da poliçe sabit bir faizle iskonto edilerek, ihracatçı vade boyunca olması muhtemel faiz artışlarından veya döviz kurunda kendisi aleyhine değişiklikten de korunmuş olmaktadır(105).

Forfating 3-7 yıl vadeli yatırım mallarının dış satımının finansmanına yöneliktir. Yani orta vadeli ve belgeli ihracat talepleri için verilir. Bu teknikte hesaplamalar faiz iskonto metodu ile yapılır(106).

Finansman sağlayan forfaite, senedin vadesinde ödemesi taahhüdünden doğan ticari riski ve ülke riskini üstlenmiş olmaktadır. Burada forfaite risk alır ve fon sağlar. Bu tekniğin en önemli tarafı da bir dış ticaret işleminde ilgili tüm taraflara fayda sağlamasıdır.

Pahalı bir kredi işlemi olan forfating, ihracatçı için bir dizi üstünlük sağlamaktadır. Bu üstünlükleri şöyle sıralayabiliriz(107).

- Politik ve ekonomik risk bankaya yansıtılmaktadır.

- Maliyetler sabit olduğundan kredi süresince faiz ve kur sabit kalmakta, bu da ihracatçının planlarınınin gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır.

(105) VARLIER, s.13.

(106) Beratiye ÖNCÜ, "Forfating - Factoring", İGEME DIŞ TİCARET BÜLTENİ, S.29, (28 Temmuz 1986), s.17.

(107) BERK, s.27.

- Alacak hakkının devir edilmesi ile ihracatçının likiditesi artmakta, böylece ihracatçı açısından likit varlıkların başka amaçlarla yatırılması olanağı doğmaktadır.

- İşlem basit ve hızlı olup, ayrıca kredi sigortasına da gerek kalmamaktadır.

d. Maliyetler

Forfaiting işleminde toplam maliyet aşağıdaki unsurlardan oluşmaktadır(108):

- Fon Temin Etme Maliyeti: Forfaiting işleminin yapıldığı para cinsini euro pazarlardan temin etme maliyetidir.

- Faiz Riskine Karşı Korunma Maliyeti: Sabit faizli teklif verilmesi durumunda iskonto edilen poliçelerin vadeleri süresince oluşacak faiz değişiminden korunmak için ilave edilen maliyetler.

- Politik ve Transfer Riskinden Korunma Maliyeti: İhracatçı ülkenin kredibilitesi dikkate alınarak oluşan bir maliyettir. Bu, % 0,5 ile % 5 arasında değişmektedir.

- Ticari Riske Karşı Korunma Maliyeti: Bu risk ithalatçıya aval veren bankanın komisyonudur. Bu komisyon ithalatçı tarafından karşılanmakta olup, forfaiting maliyetine girmektedir.

Yönetim ve diğer masraflar için forfaiter ayrıca yıllık olarak % 0,5 dolaylarında ek bir ücret daha talep etmektedir.

2. Factoring

a. Tanım

Sanayileşmiş ülkelerde kullanılan finansman tekniklerinden biri de, gittikçe artan oranda uygulanan "Factoring" dir.

Factor sözcüğü latince kökenli olup, genel anlamıyla bir başkası hesabına davranan ya da bir şey yapan kişiyi ifade eder(109).

Factoring, kısa vadeli satışların cari olduğu tüketim malları satışlarında alacak hakkını özel finans kuruluşuna satmak suretiyle firmalara fon sağlama olanağı veren bir finansman tekniğidir(110).

Factoring bir satışla ilgili olarak ticari riskin üstlenilmesi, vesaikin tahsili, ilgili muhasebe kayıtlarının tutulması, borçlunun kapasitesi hakkında gerekli bilgilerin toplanması gibi hizmetleri de içeren bir kredileme tekniğidir(111). Factoring'in amacı; satıcıyı satıştan sonraki bürokrasiden kurtararak faaliyetlerini üretim ve satış konularında yoğunlaştırmalarını sağlamaktır. Factoring oldukça eski bir finansman yöntemidir. İlk olarak 14. yy İngiltere sinde yün sanayiinde kullanılmıştır(112).

(109) Adnan YARDIMCI, "Factoring ve Tarihi Gelişimi", İGEME DIŞ TİCARET BÜLTENİ, S.22(30 Mayıs 1986), s.4.

(110) Ayşe ÇALIKOĞLU, "ihracatta Yeni Bir Finansman Yöntemi Factoring", İGEME DIŞ TİC.BÜL., S.31(8 Ağu.1986), s.10.

(111) Beratiye ÖNCÜ, "Factoring Hizmetleri ve Uygulaması", İGEME DIŞ TİC.BÜL., S.22(30 Mayıs 1986), s.7.

(112) YARDIMCI, s.5.

b. İşleyişi

Factoring işleminde finanse edilen vadeli satışlar genellikle 1-6 aıdır. Kısa vadeli satışların cari olduğu tüketim mallarının ihracatının finansmanına yöneliktir(113).

Factoring işleminin esaslarını şu şekilde açıklamak mümkündür. İhracatçı firma ile özel finans kuruluşu niteliğinde bulunan factor arasında bir sözleşme ile iki tarafın yükümlülükleri konusunda anlaşma yapılmaktadır. Factor firması kendi müşterisi durumundaki ihracatçının alacak hakkını satın alırken dış alımcının ödeyememe riskini devralmaktadır. Bu nedenle ihracatçı siparişini aldığı sırada factor tarafından da derhal onaylanması gerekmektedir. Factor'un siparişi uygun bulması kararını verebilmesi de dış alımcının kredi değerliliğinin ölçülmesi ile mümkün olur.

Factoring işleyişinde Şekil (4)'de görüldüğü gibi üç taraf bulunmaktadır. Bunlar ihracatçı, factor, ithalatçıdır(114). Şekilden de anlaşılacağı gibi bir factoring işleminde, factor üç fonksiyonu yerine getirmektedir:

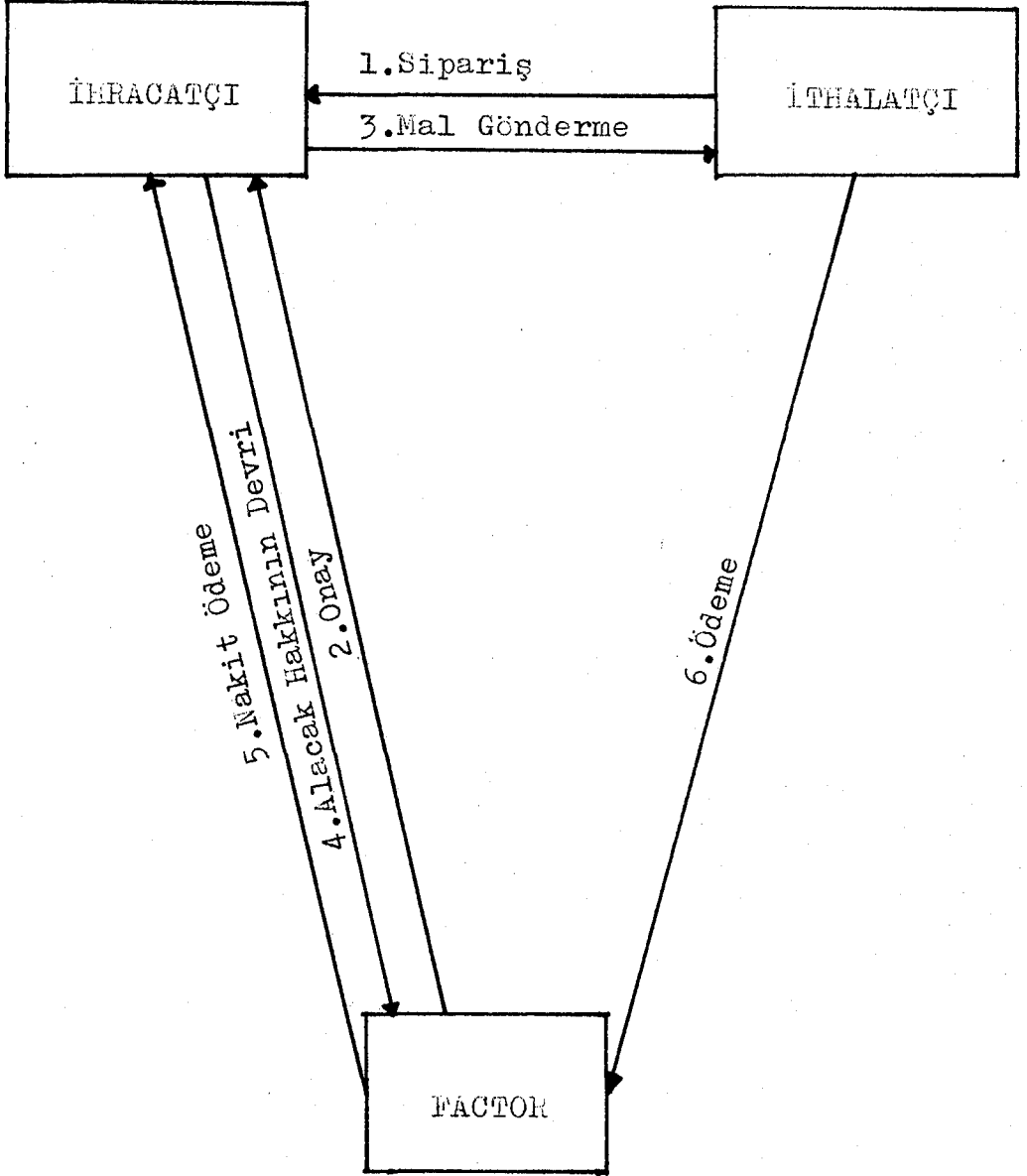
- Kredi İstihbaratı,
- Borç Verme,
- Riske Katlanma.

(113) ÇALIKOĞLU, s.10.

(114) Ünal BOZKURT, "Factoring Yeni Bir Finansman Türü Olabilir mi?", PARA VE SERMAYE PİYASASI DERGİSİ, (Mayıs 1988), s.14.

Şekil (4)

FACTORING'İN İŞLEYİŞİ

Factor'ler de fon ihtiyaçları nedeniyle bankalarla ya da diğerk finansal kuruluşlarla ilişki içindedirler. Hatta birçok ülkede factor'ler bankalar tarafından bağımsız kuruluşlar şeklinde oluşturulmaktadır(115).

Forfater, senedin vadesinde ödenmesi taahhüdünden doğan ticari riski ve ülke riskini üstlenmiş bulunmakta idi. Oysaki factoring bu tür politik ve transfer risklerini kapsamaz. Kredi, kısa vadeli ve her türlü ihracat talepleri için verilir. Bu teknikte faiz, cari hesaplar metodu ile yapılır(116).

c. Türleri

Factoring uygulamada üç şekilde görülmektedir(117).

Bunlar aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

- Adline Factoring: En yaygın tür olanıdır. İşleyişi, Şekil (4)'de görüldüğü gibi gerçekleşmektedir.
- Maturity Factoring: İhracatçı factor'den aylık kredili satışlarının ortalama vadesi üzerinden tahsilat yapar. Dolayısıyla satış yapılmadan ihracatçının factor'den borç alması sözkonusu olmaktadır.
- Discounting Factoring: İhracatçı alacağını factor'e iskonto ettirmekte, böylece alacağın vadesinden önce nakit girişi sağlamaktadır. Bu yöntemde her alacak için ayrı bir faiz hesaplanmaktadır.

(115) Pınar BAKIR, "Factoring (Alacak Hakkının Satılması) Uygulaması", PARA VE SERMAYE PİYASASI DERGİSİ, (Mayıs 1987), s.20.

(116) ÖNCÜ, Factoring ..., s.17.

(117) BOZKURT, s.14

d. Maliyetler

- Faiz: Yıllık faiz oranı % 8-12 arasında olup, A.B.D.'deki temel faiz oranına bağlı olarak değişmektedir. Faiz ücreti, yıllık faiz oranına bağlı olarak değişebileceği gibi risk payı fazla olduğundan alacaklar daha büyük bir faiz haddinden de iskonto edilebilmektedir(118).

- Komisyon: Genellikle factor tarafından kabul edilen faturaların % 1-3'üne eşittir. Komisyon anlaşma ile belirlenir ve yıllık satış tutarı, kredi riski ve fatura sayısına bağlı olarak değişebilir. Komisyon karşılığında factor kredi araştırması yapmakta, kredi risklerini üstlenmekte, alacaklarının muhasebe kayıtlarını tutmakta ve satışların tahsilatını yapmaktadır.

3. Export Leasing

1930 Büyük Ekonomik Bunalım sonrası A.B.D. ve sonraları Batı Avrupa'da çeşikli nedenlerden dolayı ortaya çıkan finansal zorlukları aşmak için başvurulan bir finansman türüdür. Leasing; çok yaygın bir dış ticaret finansman yöntemi haline gelmiş olup, esasen proje finansmanında en tercih edilen yöntemlerden birisidir(119).

A,B.D.'de finansman yöntemi olarak kullanılan bu kiralama şekli, kısa sürede gelişmiş ülkelerde ve bazı gelişmekte olan ülkelerde de, etkin bir şekilde uygulanmaya başlanmış bulunmaktadır.

(118) ÇALIKOĞLU, s.13.

(119) _____, DÜNYA GAZETESİ, (10 Şubat 1988), s.4.

Sanayi teçhizatının kiralanması 1950'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Bugün bilgisayarların, ulaşım araçlarının, makinelerin, büro teçhizatının leasing'e konu edilmesi görece olarak yeni bir gelişmedir(120).

Kelime olarak kiralama anlamına gelen leasing, bir kiralama şirketinin (lessor), kiracı durumundaki şirketin (lessee) ihtiyaçlarına uygun bir menkul veya gayrimenkul değeri satın alıp bunun belli bir süre için bu şirketin kullanımına verilmesidir(121). Bir finansman aracı olarak kabul edilen leasing'in tanımı aşağıdaki şekilde yapılabılır(122):

"Leasing", belirli bir süre için kiralayan ve kiracı arasında imzalanan ve üreticiden kiracı tarafından seçilip, kiralayan tarafından satın alınan bir malın mülkiyetini kiralayanda, kullanımını ise kiracıda bırakan bir sözleşmedir.

Export Leasing (İhracat Kiralaması), orta ve uzun vadeli olarak sermaye mallarının kiralanması suretiyle gerçekleştirilen bir finansman yoludur. Kiraya vermeyi isteyen firma malı satın alarak genellikle aylık gelir-

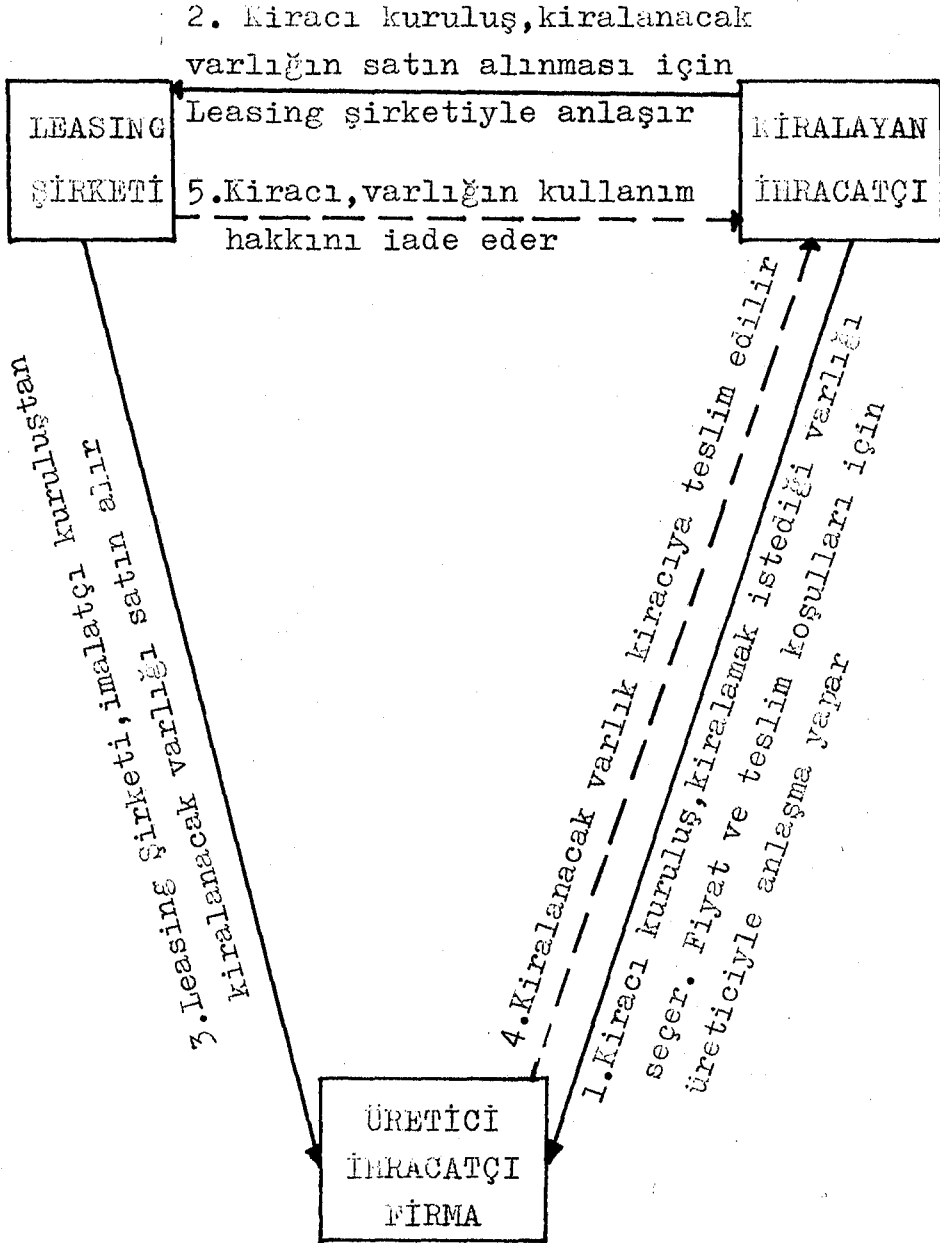
(120) İskender ŞENGEZER, Dünyada ve Türkiye'de Leasing (Finansal Kiralama), İGEME DIŞ TİCARET BÜLTENİ Eki (Ekim 1987), s.2.

(121) Ergun ÖZSUNAY, "Finansal Kiralama Kanunu'nun Uygulanması ve Sorunları", İTO DERGİSİ, (Nisan 1986), s.1.

(122) Ömer DURU, "Leasing Açısından Kur Riski ve Devalüasyon", DÜNYA DOSYASI, (19 Nisan 1986).

Şekil (5)

EXPORT LEASING FAALİYETİNİN İŞLEYİŞİ

ler elde etmek için bir kira bedeli karşılığı kiraya vermektedir. Kiracının bu işlem için nakit paraya ihtiyacı yoktur. Aylık kirayı, kiraladığı mal sayesinde elde edeceği gelirden ödeyebilir(123). Kira sözleşmesinin sonunda kiraya konu olan mal iade edilebileceği gibi, sözleşme yenilenebilmekte ya da satış sözleşmesi ile malın devri de mümkün olmaktadır(124).

Finansal Leasing faaliyetlerinin işleyişi en basit biçimiyle Şekil (5)'de gösterilmiştir(125). İhracatçı, kredi ile finansal kiralama arasındaki tercihleri yaparken kendisine en düşük maliyeti sağlayacak borçlanma şeklini araştırıp bulacak ve kullanacaktır.

4. Countertrade

a. Tanım

Günümüzde Batı ile Doğu Bloku arasındaki ticaretin % 50'si karşılıklı ticaretin herhangi bir şekli olarak sürdürülmektedir. Artık, takas ya da karşılıklı ticaretin en ilkel şeklinden çıkmış, oldukça karışık, özel uzmanlık ve tecrübe isteyen ve çok değişik şekillerde yürütülen bir ticaret şekli olmuştur.

(123) VARLIER, s.15.

(124) AKSOY, s.47.

(125) _____, "International Leasing In The 1980", Bosphorus Institute, Konferans Tebliği, İstanbul, 20 Ocak 1985.

Gelişmekte olan ülkelerin ithalat yaptıkları firmalara kıt dövizlerini aktarıp karşılığında herhangi bir talepte bulunmamak yerine "senden mal/hizmet alırım ama sen de benden al" şartını ileri sürmektedir. Böylece, ülkeden ülkeye döviz çıkmaktadır. Fakat çıkan dövizin bir kısmı veya tamamı tekrar ülkeye geri dönmektedir. Buda şunu göstermektedir ki günümüzün karşılıklı ticaret uygulamalarını ilkel takas-tan ayıran ince, ancak büyük fark vurgulanmaktadır(126).

Özellikle son yıllarda bu ticaret şekli konusunda isimlendirme ve tanımlamada bir kavram kargaşası ile karşılaşılmaktadır. Genel olarak karşılıklı ticaret sistemi(KTS) aşağıdaki şekilde tanımlanabilir:

Countertrade (Karşılıklı Ticaret); Firmalar veya hükümetler arasında satıcının mal veya hizmet karşılığında alıcıdan belirtilmiş miktarda mal ve hizmeti alacağını taahhüt ettiği anlaşmaları kapsayan ticaret şeklidir(127).

KT uygulamaları bankacılık, finans ve para piyasalarının ve kurallarının dışında gerçekleştirilen işlemler değildir. Tersine, bu piyasaların tıkandığı noktalarda çözüm getiren araçlardır.

b. Türleri

KT kesin olarak belirtilebilen, açık ve kolay bir olgu değildir. Bazen bir karşılıklı ticaret olayı iki veya daha

(126) OKTAY, s.4.

(127) Beratiye ÖNCÜ, Karşılıklı Ticaretin Dünya Ticaretindeki Önemi ve Türkiye, İGEME İHRACAT BÜLTEN Eki, Rapor No.102, (Nisan 1986),s.1.

çok sayıda değişik karşılıklı ticaret şekillerini kapsar. Karşılıklı ticaretin türleri aşağıda açıklanmıştır.

aa. Takas

Tarihsel gelişim sürecinde ticaretin en eski türü olan takas, malın malla değiştirilmesi demektir. Herhangi bir para akımının söz konusu olmadığı takas işleminde ilgililerce düzenlenen ortak sözleşmede değiştirilecek malların nitelik ve niceliği özel olarak belirtilmektedir(128).

bb. Bağlı Muamele

İki tarafın birbirlerinin üzerinde anlaşmaya varılmış değerdeki mallarını belirli bir dengeyi sağlamak kaydıyla satın almalarını kapsar. Bu tür ticaret şekli genellikle merkezi planlı ekonomiler tarafından tercih edilmektedir. Bağlı muamele iki ayrı kontrat yada anlaşma ile yürütülür. Bunlara bağlı birde protokol bulunur. Bu protokol bağlı muamele anlaşmasının finansman açısından normal ticarete benzemesine yol açar.

cc. Geri Satın Alma (Denkleştirme)

Denkleştirme yada geri satın alma (buy back) genellikle bir ülke bir fabrika veya büyük bir projeyi gerçekleştirmek istediğinde ancak yeterli finansman gücü bulmadığında ortaya çıkar. Böylece, geri satın alma anlaşmaları teknoloji ve fabrika satışını kapsar(129).

(128) İhsan ERSAN, "Karşılıklı Ticaret ve Türkiye", PARA VE SERMAYE PİYASASI DERGİSİ, (Ağustos,1985), s.26.

(129) ÖNCÜ, Karşılıklı ..., s.2.

Uzun süreli ekonomik işbirliğini amaçlayan karşılıklı ticaretin bu türünden satılan yatırım mallarının bedeli Doğu Avrupa veya gelişmekte olan ülke ürünleri ile geri ödenmektedir. (130). Bu nedenle model belirli bir zaman dilimi sonrasında getiri sağlayan bir dış yatırım olarak değerlendirilebilir.

dd. Off-Set

Alıcının ülkesinde üretilen mamullerin pazarlamasını satıcı ülkeye üstlenildiği modeldir. Savunma projeleri benzeri hükümetlerin öncelik verdiği yüksek maliyetli stratejik yatırım alanlarına yöneliktir.

ee. Bloke Paralar

Bir firma çeşitli döviz kısıtlamaları nedeniyle bir ülkede parasını veya varlıklarını dışarı çıkarmıyorsa çeşitli yollara başvurabilir. İlk akla gelen ülkenin önemli ürünlerinin yerel pazarda yerel para ile satın alınarak ihraç edilmesidir. Bunun bazı bürokratik zorlukları olmasına rağmen uygulanmaktadır. Yeni olan başka bir çözüm yolu da borçlu ülkede film çekimi yapıp film ülke dışında gösterildiğinde kar payı almaktır.

ff. Üçlü Ticaret

Uzun dönemli karşılıklı ticaret anlaşmalarının dengelenmesi bazen kullanılmamış kredi fazlası ya da mal fazlaları ortaya çıkmaktadır. Bunların bir üçüncü tarafca kullanılması veya üçüncü bir tarafa satılmasına switch veya swap ticaret denir. Oldukça karışık işlemleri kapsar, bir alıcılar zinciri oluşur, değişik pazarlarda satıcılar ve komisyoncular ortaya çıkar.

c. Özellikleri

Bir firma KT yapacaksa normal işlemlerden daha fazla planlama yapmasına, daha fazla araştırmaya gerek vardır. Firma KT'e girerken çeşitli yollar deneyebilir. Ya konu ile ilgili bir uzmanla anlaşıp ondan yardım isteyebilir veya bir ticaret kuruluşu ile çalışarak malların pazarlanması, nakliyenin düzenlenmesi, depolama, sigorta ve diğer konularda yardım isteyebilir. Bu kuruluşlar hizmetleri karşılığında mal veya ilgili ülkeye göre komisyon alırlar. Ödemelerde mal, hizmet ve teknolojinin yanısıra kısmen konvertibl döviz veya milli para kullanılabilir(131).

Takas haricinde tüm KT şekillerinin ortak özelliği "üçgen anlaşma"dır, Bu üç ayrı takas birbiriyle ilişkili düzenlemeleri kapsar. Bu üçgenin içindeki üç nokta; 1. Batılı tarafın satışı ilgili asıl kontrat, 2. Asıl satıcının birinci alıcıdan almayı taahhüt ettiği mallarla ilgili şartlar, 3. İki kontratı birleştiren protokol'dur.

KT'deki ilk kontrat normal mal kapsılığını para şeklindeki satışlardakinin aynıdır. İkinci veya karşılıklı ticaret kontratı satın alma şartı ile ilgili kuralları belirler. Protokol ise en son planlanır. Bir kontratın diğeri olmadan geçerli olamayacağını belirtir. Uzun dönemli denkleştirme işlemlerinde 20 yıla kadar varan geniş kredilerde genellikle hükümet destekli ihracat kredileri kullanılır. Bu krediler aynı zamanda özel ihraç kredileri ile birlikte kullanılabilir.

(131) OKTAY, s.12.

IV. İHRACATIN FİNANSMANINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

İhracatın özellikle sanayi ürünleri ihracatının artırılması için ihracatçılara veya yabancı ülkedeki alıcılara geniş ölçüde orta ve uzun vadeli yatırım ve sevk sonrası kredilerin sağlanması, çeşitli risklere karşı sigorta sisteminin uygulanması ve diğer teşvik tedbirlerinin alınması, bir zorunluluk olmakla birlikte bu konulardaki çabaların engelleyen bazı güçlükler vardır.

Bu güçlüklerin çoğu sadece ihracat finansman programlarının içeriğinden veya yetersizliğinden değil, ülkelerin içinde buldukları ekonomik koşullardan alt yapıdan, kurumsal, sosyal bir takım dolaylı etmenlerden kaynaklanmaktadır. İhracatın finansmanında karşılaşılan sorunların üç şekilde sınıflanmaktadır(132):

- Genel Ekonomik Sorunlar,
- İhracatı Geliştirme Sorunları,
- Kurumsal Sorunlar

Ülkelerin ihracat finansmanı yöntemleri kendi politik ve ekonomik sistemlerine göre farklılıklar gösterir. Ancak ekonomik ve politik yapı, endüstri ve pazar özellikleri, banka ve sigorta sistemlerinin nitelikleri bu yöntemleri etkilediğinden bu farklılıklara karşın ihracatçıların finansal sorunları genelde birbirine benzer.

(132) ERDAL, s.76.

A. Genel Ekonomik Sorunlar

1. Finansal Kaynaklar Sorunu

Gelişen ülkeler için en büyük güçlük yeterli mali kaynak bulamamalarıdır. Bundan dolayı, ihracat kesimi sınırlı bir sermaye ile çalışma zorunluluğu duymaktadır.

İhracat kesimi diğer kesimlere nazaran çok daha fazla risk taşımakta, bu durumda da zaten aşırı talebe maruz kalan kıt finansman kaynakları, daha az riskli olan iç piyasaya yönelik sektörlerle kaymaktadır. Bazı ülkelerde enflasyonun azaltılma çabaları finansman kaynaklarının kısıtlanmasına yol açmakta, bu arada ihracat sektöründe yeterli finansman olanakları sağlanamamaktadır(133).

2. Ödemeler Dengesi Sorunu

İhracatçılar bireysel açıdan bakıldığında finansman desteği ile ihracatlarını gerçekleştirebilmekte, alıcılarına vade tanıyabilmekte, alacaklarına garanti altına alabilmektedirler. Ancak genel ekonomi açısından ele alındığında bu işlemler ülkenin ödemeler dengesini zorlamaktadır(134). İhracatın vadeli ödeme koşullarında yapılması durumunda elde edilen döviz girdilerinin yurt içine akması gecikmektedir. Ülkenin ise çeşitli ihtiyaçlardan dolayı ithalatında kısıntı yapamama durumunda, ödemeler dengesi bozulacaktır.

(133) DURA, s.84.

(134) ÜNSAL, s.21.

3. İhracat Hacmi ve Yapısı

Gelişen ülkeler ihracatının büyük bir çoğunluğu başlıca tüketim maddelerine dayanmaktadır. Tüketim maddelerine tanınan özel ihracat finansman kolaylıkları endüstriyel ihracat maddeleri yanında oldukça zayıf kalmaktadır.

Baştan yeterli seviyede sanayi ürününe sahip olmayan ülkelerde bu ürünlerin ihraç hacimlerinin azlığı, ihracat kredi sigortasının ve diğer orta ve uzun vadeli finansman kolaylıklarının işlerliğini geçersiz kılmakta, bu kurumların kurulmamasıda ihracat artışını olumsuz yönde etkilemektedir. Yani ihracat hacmi bu kurumları etkilemekte, bu kurumların olmamasıda ihracat hacmini etkilemektedir.

4. Alt Yapı Yetersizliği

İhracatla yakından ilgili taşıma, haberleşme, depolama gibi alt yapı hizmetlerindeki aksaklıklarda ihracat finansmanını güçleştiren önemli sorunlardandır.

Karayolları, demiryolları ve deniz ticaret filosunun ihtiyaca cevap vermemesi, ihraç siparişlerinin yerine getirilmesinde önemli gecikmelere sebep olmaktadır.

Diğer taraftan yetersiz haberleşme, ulaştırma ve yükleme ve boşaltma olanakları çoğu kez malın, alıcının eline geçmeden bozulmasına ve zarara uğramasına yol açmaktadır.

Kalitesiz mal veya kötü ambalajlama ve depolama şartaları dolayısıyla alıcı malı almaktan vazgeçmektedir.

İhraç mallarının alıcı ülkelere yönlendirilmesinde bu aksaklıklardan doğan zararlar ihracat kredi sigortası dışında kalmakta ve bankalardan kredi temenini zorlaştırmaktadır.

B. İhracatı Geliştirme Sorunları

1. İhracatı Geliştirme Olanaklarının Yetersizliği

İhracatı geliştirme sistemi gelişmiş ülkelerin çoğunda bulunurken, geliştirmekte olan ülkelerin sadece bir kaçında bulunmaktadır. Genelde bu sorunlar; yetersiz ve iyi örgütlenmemiş ihracatı geliştirme servislerinin meydana getirdiği sorunlardır.

İhracatın Finansmanı, ihracatın artırılabilmesi yaygınlaştırılabilmesi için alınacak teşvik tedbirlerinden sadece bir tanesidir. Bunun yanında kalitenin artırılması, pazarlama faaliyetleri gibi diğer geliştirme programları da mevcuttur. Dolayısıyla başarı, ihracatı geliştirme politikasının ve programlarının tümünün veya ülkeye yararlı olanların uygulanmasıyla ve birbirlerini tamamlayarak işlemesiyle elde edilebilecektir. Bunlardan birinin işlememesi veya yetersiz olması finansman önlemlerinin de yetersiz olmasını beraberinde getirecektir(135).

2. Koordinasyon Sorunları

İhracatı teşvik programlarının yürürlükte olmasına rağmen bunların birbirlerini tamalyayıcı nitelikte olma-

ması ihracatın geliştirilmesinde önemli bir engeldir. İhracatı geliştirme sistemi kurlsa bile hükümetin geleneksel olmayan pazarlara yönelmeyi özel teşviklerle temini gerekmektedir. Bununla beraber, hükümet ihracatçıya özel mali kolaylıklar ve pazarlar ararken tamamen karşı bir eylemde görülebilmektedir(136).

3. Yönetim Sorunları

Birçok gelişen ülkede ihracatın finansmanı Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığı, diğer ihracatı geliştirme faaliyetleri ile ilgili birkaç bakanlık ve ihracatı geliştirme birimlerinin sorumluluğuna girmektedir. Bu kuruluşların, birbirleriyle ilişkilerinin yeterli düzeyde olmaması ve ihracatçının birçok formalite ve güçlüklerle karşılaşması da ihracatçının kendisine kredi kolaylıkları sağlanmış olmasına rağmen işten vazgeçmesine yol açmaktadır(137).

C. Kurumsal Sorunlar

1. Bankacılık Hizmetlerinin Yetersizliği

Bankaların yapısı, işleyiş tarzları, tecrübeleri, ihtisas alanları ihracatın geliştirilmesine engel teşkil edebilmektedir. Bazı ülkelerde bankacılık sistemi yeterince gelişmemiştir veya ülkenin içinde bulunduğu ekonomik

(136) ÜNSAL, s.23.

(137) DURA, s.88.

yapı gereğince, geleneksel ürünlerin ihracında ve bu ürünlerin finansmanında ihtisaslaşmışlardır. Diğer bir anlamda, bankaların parasal kaynakları kısıtlı bulunmaktadır. Dış servisleri veya ihracat kısımları bulunmadığından, ihracatçıların gereksinimlerini karşılayamamaktadırlar(138).

2. İhracatçı Firmaların Kapasite Yetersizliği

İhracatçı firmaların küçük kapasiteli olması da ihracatın geliştirilmesinde engel teşkil etmektedir. Örneğin, bankalar veya ülkenin ekonomi politikasını sağlayan kurumlar, ihracatçının kredi alabilmesi için ihracatını belli bir miktarın üzerinde gerçekleştirmesini talep etmektedirler. Bunlar ise çoğunlukla küçük kapasiteli ihracatçıların karşılamayacağı tutarda olmaktadır. Bu firmaların öz kaynakları da genellikle yetersiz olduğundan ihracatadan vageçmektedirler.

Gelişmekte olan ülkelerde ihracata yönelik küçük endüstrilerin ilerlemesi, bu ülkelerdeki üreticilerin ve ihracatçıların yeni pazarlara girebilmeleri ve yeni alıcılar kazanabilmeleri için yoğun çalışmalar yapmaları zorunlu görülmektedir(139).

(138) ÜNSAL, s.24.

(139) ERDAL, s.76'dan Promotion of Export-Oriented Industries, Vienna, UNIDO Monograph No:19, 1969, s.7-10.

3.Nitelikli Personel Eksikliği

İhracatın Finansmanı konusunda yetişmiş ve tecrübeli eleman sıkıntısı da finansman sağlanması konusunda engel teşkil etmektedir. İhracatın bilhassa finansman yönü son derece karışık ve ihtisaslaşma gerektiren bir konudur.

İhracat Kredisi finanse edecek finansman örgütlerinde yetişmiş elemana şiddetli ihtiyaç duyulmaktadır. Bankalarda çalışan elemanlar, ihracatın görünen işlemlerinin tamamını bilmekle beraber, ihracatçıya ihracatla ilgili parasal ve teknik faydalı bilgileri verecek ihracat metodları ve güçlüklerini etraflıca anlatacak bir seviyede bulunmaktadırlar.

4.Kambiyo Denetimi

İhracat ve ithalat üzerindeki sıkı kambiyo denetimleri de finansman sağlamada engel teşkil edebilmektedir (140).Gelişen ülkelerin çoğu, kambiyo güçlükleri nedeniyle kambiyo işlemlerinde sıkı önlemler almaktadırlar. Bu önlemlerin çoğunluğu kaçınılmaz olsaydı da ihracatçının satışlarını artırma gayretlerine başlıca engel yaratmaktadır(141). Örneğin, bir gelişen ülke ihracatçısı kredi koşullarında belirtilen ihracat işlemlerini sonuçlandırmadan önce ilgili yerlerden izin almaya mecburdur. İlgili yerlere başvurmadan doğan gecikmeler işlemlerin tamamlanmasında önemli engeller meydana getirmektedir.

(140) ERDAL, s.76.

(141) ÜNSAL, s.26.

5.Bilgi Yayma ve İletişimde Karşılaşılan Aksaklıklar

Gelişmekte olan ülkelerde özellikle ihracat finansman sisteminin çalışır durumda bulunan ülkelerde ihracatçıya uygulanan kolaylıklar ve teşvik koşullarından haberdar etme bakımından gerekli uyarılar, bilgi verme çabaları yetersiz kalmaktadır.

Sağlanan kredi kolaylıkları, sigorta olanakları, diğer teşvikler derhal çeşitli iletişim araçlarıyla ihracatçıya duyurulmalıdır. Bazı durumlarda ihracatçılar, prosedürü bilmedikleri gibi bunları öğrenmek için kurumlara baş vurduklarında bile gerekli bilgiyi sağlayamamaktadırlar. Sonuçta, bu bilgileri tecrübe ile kazanabilmekte, bunun getireceği riskleri göze alamayan ihracatçılar da işten vazgeçmektedirler.

İhracat finansmanında karşılaşılan sorunların tek tek dökümünü yapmak her ülkenin sorunlarının diğerinden farklı olması nedeniyle mümkün olamamaktadır. Bundan dolayı bu güçlükler, genel bir bakış açısından ele alınmıştır.

Esas önemli olan, her ülke karar organlarının belirli bir ihracat finansman programına karar vermeden önce, ülkenin özel sorunlarını incelemeleri, bunları açık ve anlaşılır bir şekilde belirlemeleri ve kendi yapılarına uygun bir ihracat finansman sistemi geliştirmeleri gerekir.

İ k i n c i B ö l ü m

T Ü R K İ Y E ' D E

İ H R A C A T I N F İ N A N S M A N I

I. PLANLI DÖNEMLER İTİBARIYLA İHRACATIN FİNANSMANINDA İZLENEN POLİTİKALAR

A. Plan Öncesi İzlenen Politikalar

Deniz aşırı ulaştırma olanakları gelişip, Akdeniz bölgesi uluslararası büyük ticaret yollarının dışında kalıncaya kadar Anadolu, Dünya ticaretinde bir merkez rolü oynamıştır. Onaltıncı yüzyılın başlarında yeni kıtaların keşfi, sömürgeciliğin yaygınlaşması, Akdeniz limanlarının önemini azaltmış, sonuç olarak da Osmanlı İmparatorluğu'nun dış ticaretteki yeri giderek önemini kaybetmiştir(1).

(1) Erdoğ an ALKİN, Türkiye'nin Dışa Açılma Stratejisi İçinde İhracat Sorunu ve Sınai Ürünlerin İhracatını Artırma İmkanları, İstanbul, 1981, s.12.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ihracata konu olan üretim, insangücü ve elbecerilerine dayanmaktaydı. Bu dönemde üretimin büyük kısmı tarıma dayalı bulunmakta idi(2).

Türkiye'de ihracatın artırılması, özellikle sanayi malları ihracatının özendirilmesi konusundaki ilk yasal önlem 21.5.1927 tarihli, 1039 sayılı Muamele Vergisi Kanunu'nun, 28.5.1940 tarihli ve 3843 sayılı kanunla değiştirilmiş halinde yer almıştır. Bu kanunda yer alan hükümlerde, ihracat edilecek mallar içerisinde bulunan vergilerin geri ödenmesi sözkonusu olmuştur.

Planlı döneme gelinceye kadar ihracatın özendirilmesi konusundaki önlemlerin etkinliği fazla olmamış, ihracat genellikle kendi kuralları içerisinde gerçekleştirilmiştir.

B. Plan Dönemleri İtibariyle İzlenen Politikalar

1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1963-1967)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'yla birlikte ihracatın teşviki ile ilgili bazı önlemler ve teşvik tedbirleri alınmıştır. Bu planın ihracatın finansmanı ile ilgili amaçlarını ana hatları ile şu şekilde sıralayabiliriz.

Ana ilke olarak ihracat gelirlerinin artırılmasının bir zorunluluk olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle de geleneksel ihraç ürünleri satışının mümkün olduğu kadar

(2) Halil DİRİMTEKİN, Türkiye Ekonomisi, Eskişehir, 1986, s.7-15.

artırılması, bu malların işlenmiş olarak ihrac yollarının aranması ve dış talebi diğerlerine oranla daha fazla artış gösteren yeni malları dış piyasalara arz ederek ihracatın yapısının değiştirilmesi ilke olarak benimsenmiştir(3).

Bu dönemde 12.2.1963 gün ve 202 sayılı yasa ile vergi iadesi uygulaması, 25.5.1964 gün ve 474 No.lu yasa ile de gümrük taksitlendirilmesi ve ihracatçı kredilerine ilişkin yaygınlaştırma tedbirleri alınmıştır. Ayrıca, bu planda ihracatçı kredisi problemi kesin olarak halledilmesi benimsenmiştir.

Türkiye'de yatırımları ve ihracatı teşvik tedbirleri uygulanmasında en önemli adım 28.7.1967 tarih ve 933 Sayılı "Kalkınma Planının Uygulanması Esaslarına Dair Kanun" ile bu plan döneminde atılmıştır.

2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1968-1972)

Bu plan döneminde, bütün ihracat fırsatlarının en geniş ölçüde süratle değerlendirilmesi ve yatırımların çeşitli faaliyetler arasındaki dağılımlarında ihracata yönelen faaliyetlere öncelik tanınması ilke olarak benimsenmiştir(4).

İBYKP'da ihracatın finansmanı ile ilgili izlenmesi gereken politikalar şu şekilde belirtilmiştir(5):

(3) BBYKP, s.509-512.

(4) İBYKP, s.119.

(5) İBYKP, s.120.

- İhracatın artırılmasında önemli bir araç olması nedeniyle kredi sisteminde, ihracata dönük bir kredi düzeni ile ihracatçıların desteklenmesi üzerinde durulması;

- İhracatı artırma konusunda meydana gelen güçlükleri ortadan kaldırmak amacıyla teşkilatlanma durumunun gözden geçirilmesi, özellikle İhracatı Geliştirme ve Etüd Merkezi ihracatı artırmaya yardımcı olacak şekilde yeniden düzenlenmesi;

- Mamul madde ihracatçılarımızın rakipleriyle eşit şartlarla ihracat yapabilme olanaklarını sağlamak amacıyla "İhracat Sigortası" konusu üzerinde durulması;

- Sınai ürün ihracatına uygulanmakta olan vergi iadesi yönteminin basitleştirilerek daha yaygın bir duruma getirileceği, öngörülmüştür.

İhracata açılacak kredilere, normal faiz ile düşük faiz farkının tamamı ile nihai riskin % 50'sinin Merkez Bankası'nca açılacak "Sellektif Kredi Fonu"ndan karşılanacağı, hükmü ilk defa 1968 Programı'nın 30. maddesinde yer almıştır(6).

Bu dönemde ilk defa, ihracatçıya Proje Bazında Döviz Tahsisi uygulanarak(7), imalatçı-ihracatçı işletmelerin ithale dayanan ihtiyaçları için döviz tahsis olanağı sağlanmıştır. Böylece Türkiye'de kısa vadeli ucuz ihracat

(6) 6/10649 Sayılı "İhracatın Teşvik ve Geliştirilmesi Esaslarına Dair Karar"ın Uygulanması, Bkz.14.10.1968, R.G.

(7) 13.9.1968 Tarih ve 6/10649 Sayılı Kararname, Bkz. 16.9.1968 R.G.

kredisi olanağı ilk defa uygulamaya konmuştur. Ayrıca, "Vergi, resim ve Harç İstisnası" da ilk olarak bu plan döneminde uygulamaya konulmuştur.

4.8.1968 tarih ve 72 nolu Yüksek Planlama Kurulu raporu ile ilk defa "Kredili İhracat Uygulaması"na 3 aylık döviz getirme süresini 9 aya çıkarılması geçilmiştir.

Görüldüğü gibi, ihracatın finansmanı ile ilgili teşvik bir çoğu bu dönemde gündeme getirilmiştir. Bu plan döneminde getirilen tedbirlerin en önemlisi ihracatın yapısında köklü bir değişiklik yapılarak sanayi ürünlerinin ihracatının artırılmasıdır.

3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1973-1977)

Üçüncü Plan'da ihracat politikası, Plan'ın 1989 ve 1990'uncu paragraflarında aynen şöyle belirtilmiştir:

"Üçüncü Plan'da öngörülen ihracat hedefi önceki dönemde gerçekleştirilen ihracat artış hızının yükseltilmesini gerektirmektedir. Geleneksel ürünler ihracatını artırma olanakları sınırlı olduğundan, toplam ihracatın artırılması, ihraç ürünlerinin çeşitlenmesine ve toplam içinde özellikle sanayi ürünlerin payının artırılmasına bağlıdır".

Üçüncü plan döneminde ihracatın hızla artırılması ve ihracat yapısının sanayi ürünleri lehine geliştirilmesi için ihracatta vergi iadesini, dış pazar geliştirme yardımı yapılmasını mümkün kılan bir politika izlenmesi öngörülmüştür.

Bu plan döneminde öngörülen ihracatın finansmanı ile ilgili önlemler aşağıda sıralanmıştır(8):

- İhracatta vergi iadesi devam edecektir.

- İhracatın teşviki için ihracat kredisi ve ihracat sigortası geliştirilecektir.

- İhracata dönük sanayilerin teşviki için gerekli düzenlemeler yapılacak ve bu sanayilerin temel hammadde girdilerinden olan ürünlerin, yurtiçinde üretilmediği takdirde, gümrük kolaylığı sağlanarak ve kısıtlama olmaksızın ithali gerçekleştirilecektir.

Bu plan döneminde önceki dönemlerde alınan tedbirlerden ayrı olarak, ilk defa "İstihsal Vergisi İadesi" sağlanmıştır. 18.3.1973 tarihli ihracat tebliğinin 3.ncü maddesine göre, ihracat kredilerinin Ticaret ve Maliye Bakanlığı'nın önceden iznine bağlı olarak, sürelerinin daha da uzatılabileceği kabul edilmiştir.

Yine bu dönemde para değerindeki dalgalanmaların ihracatı olumsuz yönde etkilememesi için ihracatçılara kur garantisi sağlamak üzere, Merkez Bankası'nda "İhracatta Kur Değişikliği Kayıplarına Karşılama Fonu" kurulmuştur(9).

(8) ÜBYKP, s.896.

(9) 12.2.1975 Tarihli 7/9361 Sayılı Kararname Eki.

4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi
(1979-1983)

Bu dönemde, hızlı bir sanayileşme ve buna kaynak sağlayacak kurumsal düzenlemeler ile ihracatta önemli atılımları içermektedir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, bir yıl gecikme ile 12 Aralık 1978 tarih ve 16487 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu planda ihracatı artırmak üzere dışarıya satılan ürün türlerinin çoğaltılacağı; sanayi, tarım, hayvancılık ve su ürünlerine sürekli yeni pazarlar aranıp sağlanacağı ve bu ürünlerin üretimlerinin artırılacağı, yatırımların uzun dönemde ihracat imkanları sağlanan pazarlar gözönünde tutularak planlanacağı, ihracatla ilgili bürokratik engellerin ortadan kaldırılacağı, ihracatı geliştirici kredi imkanlarının artırılacağı öngörülmüştür(10).

Sanayi ürünleri ihracatının tarım ürünlerinden daha hızlı gelişmesi sağlanarak bu ürünlerin toplam ihracat içindeki payının % 60 dolayına yükseltileceği ve özellikle gıda, dokuma-giyim, deri, metaller, kimyasal maddeler ve elektriksiz makineler ihracatına önem verileceği ilke olarak benimsenmiştir. Böylece, sanayi ürünleri ara ve yatırım malları ihracat payının artırılması sağlanacaktır(11).

(10) DBYKP, s.264.

(11) Dördüncü Beş Yıllık Plan Modeli ve Yan Çalışmaları, DPT: 1602 - İPD. 401, Haziran 1977, s.117.

1978 yılı içinde 7/17541 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ihracatta yeni bir finansman kolaylığı getirilmiştir. Karara göre T.C. Merkez Bankası'nda "İhracatı Özendirme Döviz Fonu" adı altında yeni bir fon kurulmuştur. Fondan çeşitli transferlerin yapılması sağlanmıştır.

İhracat Kredi Sigortası Uygulaması'na bir an önce geçilmesi ve ihracatın finansmanı konusunda bir ihtisas bankası kurulması önerilmiştir(12).

Bu plan döneminde ihracatın finansmanın ile ilgili olarak aşağıdaki önlemler alınmıştır(13):

- Kredilemede selektif uygulamaya olanak veren faiz reeskont farklılaştırmaları, faiz farkı iadelerinin kullanılması daha etkin hale getirilmiştir.

- Vergi iadesi uygulamaları çeşitli ürün türleri itibariyle çeşitlendirilmiş, kullanım alanı genişletilmiştir.

- İhracatçıya kısa ve orta vadeli döviz ve Türk Lirası kredi sağlanması, ihracatçının proje bazında finans edilmesi ve İhracat Bankası'nın kurulması amaçlanmıştır. İGEME, bu bankanın haber alma ve değerlendirme servislerinin çekirdeğini oluşturacaktır.

24.1.1980 tarihinden itibaren ihracata yönelik mal üretiminde kullanılan ithal girdileri üzerindeki gümrük vergileri kaldırılmış, ihracatta prefinansman kredileri artırılmış, tescile bağlı ihracata son verilmiş ve lisan- sa bağlı ihracatın kapsamı daraltılmıştır.

(12) DBYKP, s.258.

(13) DBYKP, s.259-262.

Kurum kazancının vergilendirilmesinde, yapılan ihracatın bir kısmı kurum kazancından indirilerek vergi dışı bırakılmıştır. Ayrıca vergi, resim ve harç istisnasının kapsamı genişletilmiştir.

5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1985-1989)

Bu plan döneminde de; ihracat ürünleri içinde sanayi ürünlerinin payının artırılması ve teşvik mevzuatının tek bir yasada toplanarak esnek bir teşvik sistemi getirilmesi benimsenmiştir.

BBYKP'da ihracatın finansmanı ile ilgili izlenmesi gereken politikalar aşağıdaki şekilde belirtilmiştir(14):

- Türkiye'nin ihracat ürünlerinin, coğrafi açıdan uzak bulunan pazarlarda tanıtılmasına gayret gösterilerek, potansiyel pazarlarda değerlendirilerek, bu amaçla ihracatçılara gerekli destek sağlanması,
- Potansiyel ihracat gücü olan malları teşvik tedbirleri ile rekabet gücüne kavuşturulmasına çalışılması,
- İhracatçının uluslararası ticarete karşılaştığı engellere karşı korunması için düzenlemeler yapılarak ve ihracatçıya yardımcı olunması,
- Döviz kuru politikası, dış ticaret gücünü idame ettirecek ve rasyonel bir teşvik sisteminin oluşturulmasına katkıda bulunacak biçimde yürütülmesi ve plan dönemi içinde tedricen serbest döviz kuru sistemine geçiş ortamının hazırlanması öngörülmüştür.

(14) BBYKP, s.30.

1985 yılı içerisinde ihracat yolu ile kazanılan dövizlerin % 80'inin yurda getirilmesi zorunlu kılınmış, geriye kalan kısmının ilgililerce serbestce tasarruf edebilme olanağı sağlanmıştır.

1985 yılı programında yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinin geliştirilmesi ve işçi tasarruflarının yurda gönderilmesi konularındaki darboğazların giderilmesi için gerekli tedbirlerin alınması(15) öngörülmüştür.

Bu plan döneminde çok önemli adımlar atılmıştır. 21 Ağustos 1987 tarihinde Devlet Yatırım Bankası, "Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim Şirketi"ne dönüştürülmüştür. Bu banka sadece ihracatçılara finansman sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ayrıca garanti ve sigorta programları da sunmaktadır.

1985 yılı ihracatında büyük artış görülmüştür. İhracattaki bu gelişmeye bakarak, artık ihracat sektörünün kendi kendini finanse edebileceği görüşü benimsenmiştir. Bu görüşe dayanarak 1985 yılında İhracat Kredisi Uygulamalar kaldırılmıştır. Fakat 1985 yılında ihracatta bir düşüş kaydedilmiştir. Bu nedenle de tekrar 1986 yılı başında İhracat Kredileri uygulamaya konulmuştur(16).

(15) DPT, 1985 Yılı Programı, Ya.No:1981, Ankara, 1985, s.46.

(16) Bu bilgiler, T.C.Merkez Bankası Kambiyo Genel Müdürlüğü Sermaye Hareketleri Müdürü Sn.Tuncay BEBEKOĞLU'nu ziyaretimiz sırasındaki görüşmede bizzat kendisinden alınmıştır.

II. İHRACAT SEKTÖRÜNE SAĞLANAN FİNANSAL KAYNAKLAR

A. Türk Eximbank Fonları

Türkiye'de ihracat sektörünün finansmanı için özel olarak örgütlenmiş olan "Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim Şirketi" 21 Ağustos 1987 tarihinde kurulmuştur(17). Kamu İktisadi Teşebbüsü niteliğini taşıyan bu bankanın ihracata katkısı üç program dahilinde belirlenmiştir(18). Bu programlar; ihracat kredisi, ihracat kredi sigortası ve garanti programlarıdır. 87/11914 nolu Bakanlar Kurulu Kararı'nda bankanın amaçları, faaliyet konuları ve kaynakları belirtilmiştir.

1. Bankanın Amacı

21 Ağustos 1987 tarih ve 19551 sayılı Resmi Gazete' de bankanın amacı aşağıdaki şekilde belirtilmiştir(19).

"İhracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması, girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, ihracatçılar ve yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence sağlanması, yurt dışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesidir

(17) 21.8.1987 tarih ve 19551 Sayılı R.G. yayınlanmıştır.

(18) Ekonomik Bülten Gaz.,S.80,(15-21 Şubat 1988), s.2.

(19) DPT, İstikrar Tedbirleri ile İlgili Mevzuat-11, Ya.No:2107, Ankara, 1987, s.70.

- Resmi ve özel kurum, kuruluş ve bankalar ile kredi açığı, finansmanına katıldığı, garanti verdiği ve sigorta ettiği gerçek ve tüzel kişi, kurum ve kuruluşlardan faaliyetleri ili ilgili her türlü belge ve bilgiyi isteyebilmek, kredi, garanti ve sigorta ilişkisi olan müşterilerinin uygulamalarını takip ve kontrol etmektir.

3. Bankanın Kaynakları

Bankanın kaynakları, Özkaynaklar ve Yabancı Kaynaklar olarak iki grupta toplanmaktadır. Özkaynakları kendi sermayesi ve ihtiyatlardan oluşmaktadır. Yabancı kaynakların temelini ise; T.C.Merkez Bankasından açılacak krediler ve verilecek avanslar, çeşitli fonlardan sağlanacak kaynaklar, ulusal ve uluslararası piyasalarda menkul kıymet ihracı karşılığında sağlanacak kaynaklar, bankanın bünyesinde oluşturacağı çeşitli fonlar ve yurt dışı kredi ve finansman kurumları ile ulusal ve uluslararası para ve sermaye piyasalarından sağlanacak krediler teşkil etmektedir(20).

Türk Eximbank (Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.) ülkenin mali sisteminin içerisinde yer almasına rağmen, yoğunluk itibariyle ticari bankalardan ayrılmaktadır(21). Ticari bankaların rakibi değil, bilakis onları destekleyici fonksiyonları vardır. Türk Eximbank'tan beklenen, ihracatımıza uluslararası rekabete açık yeni bir çehre kazandırmasıdır.

(20) DPT, a.g.k., s.70.

(21) Ertan SAKIZLI, "Ticaretin Finansmanında Türk Eximbank Modeli Konulu Seminer", ESO Bül., S.193(Ağu.1987), s.42.

B. Ticari Banka Kaynakları

Türkiye'de ihracatın finansmanında, bankaların kaynak kullanımındaki bazı kısıtlamaların ihracat sektörü için hafifletilmek suretiyle uygulandığını görmekteyiz. Örneğin, bankalarca kullanılacak krediler, banka ödenmiş sermaye ve ihtiyatlarının % 10'u ile kısıtlanmışken, ihracat kesimine kullandırılacak krediler için bu oran % 25'e kadar çıkabilmektedir(22).

Türkiye'de bir bankanın öncelik taşımayan alanlarda faaliyette bulunan kuruluş ve iştiraklerinin tümüne açabileceği kredilerin toplamı, ödenmiş sermaye ve ihtiyatlarının % 20'si ile kısıtlanmışken, ihracat sektöründe çalışan iştiraklerine açacakları kredilerin tutarı konusunda bir kısıtlama yoktur(23).

Banka kaynaklarının ihracatın finansmanına yönlendirilmesine ilişkin diğer bir teşvik tedbiri ise aynı yasanın 48. maddesinde aşağıdaki şekilde belirtilmiştir. Bankaların iştiraklerine ve doğrudan doğruya kuracakları kurum ve ortaklarına ayırabilecekleri sermayenin toplamı, ödenmiş sermaye ve ihtiyatlarının % 10'u ile kısıtlanmışken, ihracat sektöründe faaliyette bulunmak ya da özel olarak bu sektöre kredi açmak amacıyla kurulmuş olan iştirak ve kuruluşlarına ayırabilecekleri sermaye için herhangi bir sınırlama sözkonusu değildir(24).

(22) 3182 Sayılı Bankalar Yasası Md.38.

(23) 3182 Sayılı Bankalar Yasası Md.39.

(24) 3182 Sayılı Bankalar Yasası Md.48.

C. Reeskont Kaynağı

İhracatçıların yaralandığı finans kaynaklarından biri de reeskont kaynağıdır. 20 Kasım 1986 tarih ve 19287 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış bulunan İhracat Reeskont Kredileri Hakkında 1 No'lu Merkez Bankası Tebliği'ne "Özel Reeskont Kredisi" de eklenmiştir(25). Özel İhracat Reeskont Kredisi, ihracat faaliyetleri ile ilgili sevk öncesi ve sonrası finansman ihtiyaçlarının karşılanmasını teminen, Türk Eximbank aracılığı ile ihracat performansı bazında, rotatif olarak kullanılmaktadır(26).

Merkez Bankası kısa vadeli kredilere % 54 faiz uygularken, kısa vadeli ihracat kredilerine % 40 faiz uygulamaktadır(27). Bu oranlardan da anlaşılmaktadır ki, Merkez Bankası ihracatçılara finansman kolaylığı sağlamaktadır.

Tablo (4)'deki 1981-1987 yılları, Kısa Vadeli Reeskont Kredileri'nin Sektörler Arası Dağılımı incelendiğinde, 1981 yılında ihracat sektörü Toplam Kredi'den % 46 pay alırken, 1987 yılında Toplam Kredi'den aldığı pay % 8 olmaktadır. Bu oranlar bize ihracat sektörünün bu kaynaktan yeteri ölçüde yararlanamadığını göstermektedir. Mutlak değer olarak da, ihracat sektörü 1981

(25) DPT, 1988 İhracatı Tesvik Mevzuatı, Ankara, 1988, s.91.

(26) R.G.,T.5.4.1988,S.Mükerrer 19776, İhracat Reeskont Kredileri Hakkındaki 4 No'lu Tebliğ.

(27) Bu faiz oranları 19 Şubat 1988 tarih ve 19730 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Tablo (4)

KISA VADELİ HESKONT KREDİLERİ DAĞILIMI (Milyon TL.)

YILLAR	TARIM	SANAYİ	İHRACAT	ESNAF VE SANATKARLAR	TİCARET	TOPLAM
1981	74.696	55.040	132.182	12.516	13.326	287.760
1982	21.912	49.085	100.605	11.832	39.277	222.711
1983	47.379	61.495	181.571	20.331	116.956	427.732
1984	32.409	17.649	33.613	24.671	17.593	125.935
1985	46.118	15.289	6.999	27.117	24.368	119.891
1986	60.266	38.697	3.927	28.400	31.451	162.741
1987	399.921	92.081	50.803	38.566	38.075	619.446

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Yıllık Raporları

yılında 132.182 milyon TL kredi kullanırken, 1987 yılında 50.803 milyon TL kredi kullanmaktadır.

Merkez Bankası 1981 yılında 287.760 milyon TL toplam kredi verirken, 1987 yılında verdiği toplam kredi tutarı 619.446 milyon TL olmuştur. Bu değerler bize göstermektedir ki, ihracat sektörünün 1987 yılındaki toplam Merkez Bankası kredilerindeki artıştan yeteri ölçüde yararlanamamıştır.

D. Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu

Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu, Para ve Kredi Kurulu Kararı ile tarımsal girdilerin sübvansiyonu, üreticinin fiyat hareketlerinden korunması, ihracatın geliştirilmesi, ihracata dönük yatırımların finansmanı, ihracat sigortası kuruluncaya kadar ihracatın sigortası faaliyetlerinin finansmanı amacıyla kurulmuştur(28).

E. İhracatı Teşvik Fonu

İhracatın finansmanı için fon uygulaması ilk kez 1969 yılındaki "İthalat Rejimi Kararı" ile başlatılmıştır(29). Söz konusu karara göre, ithalattan alınan teminatların % 25'i ihracat projelerinin işletme kredisi gereksinimlerini karşılamak ve ihracatın teşviki ve

(28) 13.12.1986 tarih ve 19310 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

(29) KURT, s.12.

geliştirilmesine ilişkin olmak üzere, T.C. Merkez Bankası'nda oluşturulan "Özel İhracat Fonu ve Döviz Kazandırıcı Muameleleri Destekleme Fonu" (30) hesabına ayrılmıştır.

Bu fondan yaş meyve, sebze ve su ürünleri ihracatçıları ile ihracatçı sermaye şirketlerine, Merkez Bankası nezninde Bankalar aracılığı ile ihracat kredisi verilmesi amaçlanmıştır.

Bu fonun kaynaklarının tümü ihracatçı ve ithalatçılardan (Kredi Faizleri, Teminatlar, Fiyat İstikrar Fonu'ndan aktarmalar vb.) karşılanmakta olup, hazineye bir yük getirmemiştir.

Bu fondan kullanılan krediler ihracatın yapıldığı ülkeye göre de farklı biçimlerde uygulanmıştır. Örneğin, 10 milyon dolardan fazla ihracat taahhüt edenlere normalden daha uzun süre tanınmıştır.

İhracatın anlaşmalı ülkelere ya da serbest döviz sahası ülkelere yapılmış olmasına göre kredilere farklı faizler uygulanmıştır(31). 1981 yılı sonlarından itibaren sözkonusu kaynakların yeterli olmaması nedeniyle ihracatı Teşvik Fonu tümüyle reeskont kaynağına dönüşmüştür. Bu fon 1985 yılı başında uygulamadan kaldırılmıştır(32).

(30) 7.8.1980 tarih ve 7/1116 sayılı Kararnameye ekli "İhracatın Teşviki ve Geliştirilmesine İlişkin Özel İhraç Fonu ve Döviz Kazandırıcı Muameleleri Destekleme Fonu" kurulmasına ait karar, 10.8.1970, R.G.

(31) AKSOY, s.22.

(32) VARLIER, s.18.

F. Zorunlu İhracat Finansmanı

T.C. Merkez Bankası, yasasının(33) kendisine verdiği yetkiye dayanarak, ihracat sektörüne kaynak aktarımı ile ilgili olarak, bankalar için zorunlu ihracat plasmanı getirmiştir. İlk defa 29 Nisan 1977 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir Merkez Bankası tebliğ ile bankaların sanayi mamülleri ihracatı finansmanına yönlendirilmesini sağlamak üzere bazı tedbirler almıştır(34). Daha sonra da 1980 yılında Merkez Bankası tebliği ile değişikliğe uğramıştır. Bu tebliğe göre, banka plasmanları toplamının belli bir yüzdesini(35) sınai mamüllerin ihracatı ile ilgili kredilere ayırmalarını zorlamıştır.

Uygulamada 'Banka Plasmanı' deyimi bankaların hesap vaziyetlerinin aktiflerinde yer alan, senetler cüzdanı, avanslar ve borçlu cari hesapları ile ipotek mukabili kredileri kapsamaktadır. Fakat istira veya iskonto edilen Hazine Bonoları ve zirai krediler, krediler, plasman tutarının hesabında nazara alınmamaktadır. T.C. Ziraat Bankası, Türkiye Emlak Kedi Bankası ve Türkiye Halk Bankası'nda plasman deyimi bu bankaların ticari plasmanlarını kapsamaktadır(36). Bu kaynak kullanımı da 1985 yılı başında ortadan kaldırılmıştır.

(33) T.C. Merkez Bankası 1211 Sayılı Yasa, 4.ve40.Md.

(34) KURT, s.45.

(35) Plasman Toplamı % 15'i.

(36) KURT, s.46.

G. Yurt Dışından Sağlanan Prefinansman Kredileri

Bu krediler yurt dışı kaynaklardan, ihracata konu malların temini ve hazırlanmasını finanse etmek için önceden yurda getirilen ve karşılığı Türk Liralarının ihracatçıya ödendiği avans paralardır. Bu avans ihraç edilen mal bedelleri ile kapatılmaktadır. Bu krediler, kısa vadeli ve belgesiz kredilerdir(37).

Prefinansman kredileri 7 Temmuz 1984 tarih ve 18451 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 30 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre prefinansman kredileri ihracat ve döviz geliri sağlayan hizmetlerin finansmanı için temin edilebilir. Bu tür krediler Bakanlıkça uygun görülerek bankalarca doğrudan azami bir yıl vadeli bir kredi olarak sağlanmak suretiyle ilgililere kullandırılabilceği gibi, ilgililerince doğrudan da sağlanabilir.

Prefinansman kredileri ile ilgili faiz, teminat, dövizlerin iadesi gibi hususlar taraflar arasında serbestçe belirlenir ve Bankalarca, taraflar arasında belirlenen esaslara göre işlem yapılır. Bu tür kredilere ilişkin işlemlerde cari kurlar uygulanır, lehte ve aleyhte doğabilecek kur farkları ilgililere aittir(38).

(37) Turhan TUMAY, Ihracatın Önfınansmanı, Yapı ve Kredi Bankası Ya., İstanbul, 1982, s.3.

(38) VARLIER, s.26.

Prefinansman kredileri en çok bir yıla kadar vadeler için alınabilir. Azami bir yıla kadar vadeli olması gereken prefinansman kredilerinin, bir yıldan sonrası için sürelerinin uzatılması mümkün değildir.

Prefinansman konusu ihracat azami bir yıllık süre içinde gerçekleştirilemediği takdirde dövizlerin iadesi sözkonusu olduğunda transfer cari kurlardan yapılacaktır. Yeni düzenlemelerde Prefinansman dövizlerinin devrini yasaklayan bir hüküm bulunmaması nedeniyle, Prefinansman konusu dövizlerin ihracatçı firmalar arasında devri de bir yıllık azami prefinansman süresi içinde kalmak koşuluyla mümkün bulunmaktadır(39).

Bu tür krediye konu olan dövizler, yetkili banka aracılığı ile havale ve yurt içinde yerleşik ihracatçı veya ihracatçı adına hareket eden üçüncü şahıslar veya yurt dışında yerleşik şahıslara çek veya efektif olarak getirilebilir.

Prefinansman kredilerinde taraflar arasında bir sözleşme mevcut ise ve bu belirli bir oranda faiz öngörüldüğü takdirde, bu faizin mal olarak ödenmesi mümkün bulunmaktadır.

Bankalar uluslararası piyasalardan sağladıkları döviz kredilerini ve nezdlerindeki döviz tevdiat hesaplarının karşılıklar düşüldükten sonra kalan kısmını(40), kendi

(39) VARLIER, s.27.

(40) T.C.Merkez Bankası Kambiyo Genel Müdürlüğü Sermaye Hareketleri Müdürlüğü, Döviz Kredileri ve Prefinansan, S.İĞ/S.AL., 88/YB-7, Ankara, 14 Temmuz 1988, s.1-3.

döviz pozisyonlarının takviyesinde veya Türk Lirası ihtiyaçlarının karşılanmasında, döviz pozisyonuna ilişkin Merkez Bankası genelge ve talimatları çerçevesinde kullanabilecekleri gibi, döviz kredisi açmak suretiyle de kullanabilirler.

III. İHRACAT SEKTÖRÜNE SAĞLANAN FİNANSMAN KAYNAKLARININ KULLANIM TEKNİKLERİ

A. İhracat Kredileri

1. İhracat Kredilerinin Gelişimi

İhracat kredileri, bir önceki kısımda da açıklandığı gibi T.C. Merkez Bankası ve bankaların özkaynaklarından karşılanan düşük faizli ve reeskontlu ihracat kredileri ile ihracatı geliştirmek üzere kurulmuş ve kurulacak olan özel fonlardan ihracatı finanse etmek üzere kullanılan kredilerdir.

Türkiye'de mevduat bankaları ve T.C. Merkez Bankası kredilerini gelişimi sırasıyla incelenerek bankacılık kesiminin ihracat sektörüne finansman desteğinin derecesi görülebilir.

1980-1987 yılları arasındaki mevduat bankalarının toplam krediler içerisindeki ihracat kredilerinin gelişimleri Tablo (5)'de gösterilmiştir.

1980-1987 döneminde ihracat kredilerini mevduat banka kredileri içindeki payı yıllar artış ve azalışlar

Tablo (5)

MEVDUAT BANKALARI İHRACAT KREDİLERİ GELİŞİMİ

YILLAR	TOPLAM KREDİLER (Milyon TL)	İHRACAT KREDİLERİ (Milyon TL)	TOPLAM KREDİLER / İHRACAT KREDİLERİ (%)
1980	789.515	43.180	5,47
1981	1.318.688	93.729	7,11
1982	1.805.561	379.157	20,99
1983	2.417.469	547.170	22,63
1984	3.149.251	560.904	17,81
1985	5.567.959	717.943	12,89
1986	10.052.781	1.690.705	16,81
1987	16.033.594	2.142.095	13,34

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

göstermiştir. Bu dönemde ihracat kredileri toplam mevduat kredilerinden en çok payı 1983 yılında almıştır. Bu aldığı pay % 22,63'e ulaşmıştır. Fakat tekrar 1984 yılından itibaren yüzde olarak düşüş kaydedilmiştir. 1986 yılında ihracat kredilerinin toplam mevduat kredilerinden aldığı pay % 16,81 iken 1987'de % 13,34'e düşmüştür.

Mevduat bankası toplam kredilerinin bu dönem içerisindeki 20 misli artışına karşılık, ihracat kredileri 49 misli artmıştır. Ancak yine de toplam krediler içinde ihracat kredilerinin payı çok düşüktür.

Bu dönemde T.C. Merkez Bankası tarafından kullanılan kredilere de göz atıldığında, bu krediler içerisindeki ihracat kredilerinin payının artışlar ve azalmalar şeklinde olduğu görülmektedir.

Tablo (6)'da da görüldüğü gibi, 1986 yılında ihracat kredilerinin toplam Merkez Bankası kredilerinden aldığı pay % 0,21 iken 1987 yılında % 1,59'a yükselmiştir. 1980'den 1987 yılına kadar olan dönemde Merkez Bankası ihracat kredilerinde 1,13 misli artış olmuştur. Bu da göstermektedir ki, bu dönemde Merkez Bankası ihracat kredilerinden pek fazla yararlanılmamıştır.

Görüldüğü gibi toplam krediler içerisinde, gerek mevduat bankalarının gerekse Merkez Bankası'nın sağladığı ihracat kredilerinin payı artış ve azalış şeklinde gözlenmektedir. Bu sonuç, ihracat kredilerinin toplam krediler içerisindeki payının yetersiz olduğunu göstermektedir.

Tablo (6)

T.C. MERKEZ BANKASI İHRACAT KREDİLERİNİN GELİŞİMİ

YILLAR	TOPLAM KREDİLER (Milyon TL)	İHRACAT KREDİLERİ (Milyon TL)	TOPLAM KREDİLER / İHRACAT KREDİLERİ (%)
1980	655.183	48.110	7,34
1981	925.480	113.182	12,23
1982	910.513	100.605	11,05
1983	1.234.079	181.571	14,71
1984	879.943	33.613	3,82
1985	1.299.640	6.999	0,54
1986	1.828.034	3.927	0,21
1987	3.438.754	54.609	1,59

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

Bakanlar Kurulu'nun 13 Aralık 1984 gün ve 84/8861 sayılı kararı eki İhracatı Teşvik Kararı ve Teşvik Uygulama Başkanlığı'nın 85/2 sayılı tebliğ ile ihracatı teşvek tedbirleri yeniden düzenlenmiş ve belgesiz ihracat kredileri ile ihracat kredilerine tanınan teşvikler yürürlükten kaldırılmıştır.

20 Şubat 1987 tarihli Merkez Bankası'nın ihracat kredileri hakkında 2 No'lu tebliğ ile bankanın ihracat reeskont kredisinde % 25 olan payı % 50'ye çıkarılmıştır. Ayrıca yurt dışında müteahhtlik hizmeti faaliyette bulunan firmalara finansman ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yurt dışı müteahhtlik hizmetleri reeskont kredisi yürürlüğe konulmuştur.

Orta vadeli reeskont kredisi işlemleri Beş Yıllık Kalkınma Planları, Yıllık Programlar, yatırımların teşviki ve yönlendirilmesine ilişkin olarak Bakanlar Kurulu kararı ile Devlet Planlama Teşkilatı'nca yayımlanan tebliğler ve Para Kredi Kurulu kararı paralelinde Merkez Bankası Meclisi'nce belirlenen esas ve şartlara göre yürütülmektedir.

Türkiye'de henüz uzun vadeli kredili satış olanağı da yoktur.

Sonuç olarak, özellikle sevk sonrası finansman mekanizmasının, Türkiye'de pek fazla gelişmediğini, sevk öncesi finansman kolaylıklarının Merkez Bankası ve ticari bankalar tarafından sağlanmakla birlikte, bunların toplam krediler içerisinde pek az bir yüzdeyi teşkil ettiklerini,

dolayısıyla Türkiye'de ihracatın finansmanının, alınan bir çok önlemlere ve teşviklere rağmen yeterli seviyede olmadığı söylenebilir.

2. İhracat Kredilerinin Kullanılmasında Aranılan Şartlar

İhracatın finansmanı amacıyla kullanılacak kredilerde aşağıdaki hususlara riayet edilmektedir(41).

i- Kredilerin süresi azami 12 aydır (Tütün finansmanı bu süre ile sınırlı değildir)

ii- Döviz taahhüdü:

- TL ihracat kredilerinde, kullanılan kredi tutarının, kredi mukavelesi tarihindeki döviz alış kurlarına bölünmesi ile bulunacak döviz tutarı,

- Döviz ve prefinansman kredilerinde, kullanılan döviz tutarı ile faiz ve masrafları kadardır.

Bankalarca kullanılacak ihracat kredilerinde vergi, resim ve harç istisnasının uygulanabilmesi için bu kredilerle ilgili döviz taahhüdünün yerine getirilmesi şarttır.

Yukarıda sayılan kredilerle ilgili döviz taahhüdü kısmen veya tamamen ihracat faaliyetlerinden elde edilecek dövizlerle yerine getiriliyorsa taahhüt hesabının kapatılmasında;

(41) 88/2 Sayılı Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'ndan İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Teşvik Tebliği, Bkz. R.G. T.5.4.1988, No.19776.

- Taşımanın Türk nakil araçları ile yapılması halinde ihraç bedelinin CF tutarı,

- Taşımanın yabancı nakil araçları ile yapılması halinde ihraç bedelinin FOB tutarı esas alınır.

Kredi taahhüt hesaplarının kapatılmasında Gümrük Çıkış Beyannameleri'nin banka nüshaları üzerinden işlem yapılır.

TL İhracat Kredileri (tütün finansmanı hariç) ihracat bedeli dövizlere mahsuben tasfiye edilmezse, yukarıda belirlenen döviz taahhüdü kredinin 6 ay süreyle kullanılması haline münhasardır. Kredinin bu süreden daha çok veya daha az kullanılması halinde döviz taahhüdü süreyle orantılı olarak azaltılıp çoğaltılabilecektir (Merkez Bankası'nın kullandıracığı krediler bu hükümden müstesnadır).

Kredilerle ilgili alınacak teminatlar herhangi bir limite bağlı olmaksızın vergi, resim ve harç istisnasından yararlandırılmaktadır. Teşviklerden yararlandırılan kredilerin yapılan ihracatlarla kapatılması, krediyi kullandıran bankalarca takip edilmektedir.

3. Yurt İçi Kaynaklardan Sağlanan İhracat Kredileri

Yurt içinden sağlanan İhracat Kredileri, ihracatın hazırlık döneminde ve ihracattan sonra alınabilir. Kredilerin türleri, karşılaştırma yapmaya olanak vermek üzere Birinci Bölüm'deki sıralamaya uygun olarak Sevk Öncesi ve Sevk Sonrası şeklinde yapılmıştır.

Bu kredilerden, Sevk Öncesi olarak nitelendirebileceklerimizi; kısa vadeli ihracatın ve ihracata hazırlık aşamasının finansmanına yönelik krediler, orta vadeli ihracata yönelik yatırım ve işletme kredileri, sevk sonrası olarak nitelendirebileceklerimiz ise; ihracat bedellerinin tahsili ile ilgili krediler adı altında vesaik mukabili krediler ve kurye kredileri oluşturmaktadır.

a. Sevk Öncesi Krediler

aa. Kısa Vadeli İhracat Kredileri

Ülkemizde kısa vadeli ve düşük faizli ihracat kredisi ilk kez 1968'de yürürlüğe giren ihracatın teşvikine dair kararla uygulama alanı bulmuştur(42). Belgeli Belgesiz Krediler, İhracatı Teşvik Fonu ve Vesikalı Senet Kredileri 1985 yılı başında uygulamadan kaldırılmıştır. Böylece spesifik olarak ihracat kredisi uygulamasına son verilmiştir. Kısa vadeli krediler genellikle bir yıl vadelidir.

i. Belgeli-Belgesiz Krediler

Bu tür krediler ihracata hazırlık krediler olarak adlandırılmaktadır(43).

Belgeli İhracat Kredisi, Teşvik Uygulama Başkanlığı'ndan İhracatı Teşvik Belgesi aldıktan sonra bankaya giderek bu belgeye dayanarak kullanılan ihracat kredisine denir.

(42) İbrahim KURT, İhracat Kredileri, T.Bankalar Birliği Ya.No:112, Ankara, 1983, s.11.

(43) VARLIER, s.18.

Doğrudan aracı bankaya başvurularak kullanılan ihracat kredisine ise Belgesiz İhracat Kredisi denir(44).

Kısa vadeli krediler genellikle 1 yıl vadeli dir. Bu kredilerin bir kısmı belge alınmasının gerektirmekte, bir kısmı ise gerektirmektedir. Belgeli olan krediler genellikle T.C. Merkez Bankası'nca tahsis edilmektedir. Belgede taahhüt edilen ihracat tutarının yaklaşık % 80'i finanse edilmekte idi. Tutarın % 75'i Merkez Bankası'nca reeskonta tabi olabilmekte idi. İhracatçılar istediği banka ile anlaşabilmektedir. Bu kredilerde finansman, senet üzerine avans şeklinde işlemektedir.

Kısa vadeli kredilerden belgesiz olanlar ise, ihracatçıya 1 Nisan 1981 tarihinden itibaren kullandırılmaya başlanmıştır. Bu kredi sisteminde bankalar için önceden saptanmış bir limit yoktur. Ancak firma düzeyinde performans bazına göre bir sınıflandırma yapılmaktadır. Yani bu krediden yararlanma koşulları, kullanıcıların ihracat yapıp yapmadıklarına, imalatçı-ihracatçı veya taşımacı olmalarına göre değişmektedir. Belgesiz kredilerde , ihracat bedelinin tümü Merkez Bankası tarafından karşılanmaktadır. Genel olarak, ihracat bedelinin % 10 ile % 25 arası firmanın öz kaynağından, % 25 ile % 35 arası aracı banka tarafından, % 40 ile % 60 arası Merkez Bankası tarafından sağlanmaktadır.

(44) VARLIER, s.18.

ii. İhracat Reeskont Kredisi

Halen Türkiye'de ihracat kredisi olarak, Merkez Bankası'nın 20 Kasım 1986 tarihli ihracat kredileri hakkında 1 No.lu tebliği uyarınca, yalnızca ihracat reeskont kredileri uygulanmaktadır.

İhracat Reeskont Kredisi, daha önce ihracat yapmış, ihracat belgesi veya ruhsatnamesi olan firmalara kanun, kararname ve tebliğlerle ihracı yasaklanan malların dışın- da kalan Türk menşeli bütün malların Serbest Dövizle(45) kesin olarak ihracı taahhüdü karşılığı kullandırılmak üzere aracı bankalara tahsis edilir(46).

Kredi, ihracatı teşvik kararı ve bu karara ilişkin tebliğler hükümleri dahilinde vergi, resim ve harç istisnasından yararlanır.

Sözkonusu kredinin tahsis ve kullandırılması için herhangi bir merciden belge alınmasına gerek yoktur. Kredi talebine getirdiği tarihte her takvim yılı itibarıyla 1 milyon dolardan az olmamak üzere son 3 yılda en az 5 milyon dolarlık ihracat yapmış olduğunu gümrük çıkış beyannameleri ve döviz alım belgeleri ile teşvik eden firmaların kredi talepleri kabul edilmektedir.

(45) Serbest Döviz: 20 Kasım 1986 tarihli ihracat kredileri hakkında 1 No.lu tebliğinin 3. maddesinde şöyle tanımlanmıştır: T.C.Merkez Bankası'nca alım satım yapılan konvertibl dövizler, aremizda ikili bankacılık anlaşması bulunan ülkeler hesapları kanalıyla gelen dövizler ve KKTC'ne TL ile yapılan ihracat karşılığı elde edilen TL'leri Serbest Döviz olarak kabul edilir.

(46) R.G. T.20.11.1986, No.19287.

Krediye esas alınacak ihracat taahhüdünün azami miktar ibraz edilen gayrikabili rücu akreditiftir(47). FOB değeri kadardır. Ancak ibraz edilen akreditif süresi kredi süresine tekabül eden değerde taahhüt nazarı itibara alınır. Taahhüt edilecek ihracatın FOB değerinin kredi talep tarihindeki T.C. Merkez Bankası döviz alış kuru üzerinden TL karşılığının % 50'si reeskont kaynağından karşılanır(48). Bu oran 20 Kasım 1986 tarihli İhracat Kredileri Hakkında 1 No.lu tebliğde % 25 idi. 20 Şubat 1987 tarihli 2 No.lu tebliğde ise % 50 olarak belirlenmiştir.

Merkez Bankası'nın 20 Şubat 1987 tarihli ihracat Kredileri hakkında 2 No.lu tebliğde şu şekilde açıklanmıştır. İhracatçı bir firma adına gelen gayri kabili rücu akreditifin tamamının veya bir bölümünün, akreditifin geldiği bu ihracatçı firma tarafından başka bir imalatçı-ihracatçı firmaya dahili devri mümkündür. İmalatçı-ihracatçı firmalar kapasite raporlarında yazılı kendi üretimleri konusu malların ihracatlarını başka bir ihracatçı aracılığı ile de yapabilirler.

Kredi süresi 4 ay olup, kredi en çok 120 gün vadeli senetler mukabilinde kullanılır. Mücbir sebepler dışında bu süre uzatılamaz. 19 Şubat 1988'den bu yana ihracat reeskont kredilerine uygulanan faiz oranı % 40 (artı % 2 Banka Komisyonudur)(49).

(47) İptalinin zorluğu nedeniyle ihracatçıya güvence sağlayan, yaygın kullanım alanına sahip bir akreditif türü.

(48) R.G. T.20.2.1987, No.19378.

(49) R.G. T.19.2.1988, No.19730.

Kredi en son kredi vadesi olmak üzere, gelen ihracat bedeli dövizlerin TL karşılıklarının reeskont katkı oranı dahilinde, döviz alım belgelerinin düzenlenmesinden itibaren en geç 5 işgünü içerisinde hesaptan mahsubu suretiyle tasfiye edilir. Bu süre içinde tasfiye edilmeyen tutarlara, döviz alım belgesi tarihi ile tasfiye tarihi arasındaki süre için % 66 faiz uygulanır, vergi, resim, harç istisnası tanınmaz.

Taahhüt edilen ihracat, verilen süre içinde ve tebliğin diğer hükümlerine uygun olarak gerçekleştirildiği takdirde, taahhüt yerine getirilmiş sayılır. İhracat taahhüdünün gerçekleşme durumu gümrük çıkış beyannameleri ve bu beyannamelerle ilişkilendirilmiş döviz alım belgeleri ile teşvik edilir(50).

Taahhüt edilen ihracatın, 20 Kasım 1986 tarihli ihracat kredileri hakkında 1 No.lu tebliğ hükümlerine uygun olarak ihracat süresi içinde ve diğer şartlar çerçevesinde kısmen veya tamamen gerçekleştirilmemesi halinde sağlanmış olan ve aşağıda belirlenen menfaatler gerçekleşmeme oranında geri alınır ve müeyyideler uygulanır. Bu müeyyideler ihracat kredileri ile ilgili 1 No.lu tebliğin 16. maddesinde aynen aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

- Kredi faiz oranı % 66'ya yükseltilir.
- Uygulanacak % 66 faiz, komisyon ve sair masraflar tutarı ile daha önce tahsil edilmiş bulunan faiz, komisyon ve sair masraflar arasındaki fark alınır.

- Ayrıca % 66 faiz, komisyon ve sair masraflar toplam üzerinden hesaplanacak Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi ile kredi muamelelerinden doğan tahsil edilmemiş diğer vergi, resim ve harçlar 6183 sayılı kanuna göre hesaplanarak gecikme zammı ile birlikte tahsil edilir.

Reeskont uygunluk talepleri aracı bankanın reeskont bölgesi bakımından bağlı olduğu T.C. Merkez Bankası şubesine, kredi talebinde bulunan firmadan alınan gerekli belgelerle birlikte yapılır.

iii. Tütün Kredisi

Bu kredi kısa vadeli sevk öncesi kredisi niteliğindedir. Tütün ihracatçılarında, her yıl ekici tütün piyasasının açılışını takiben tütünün üreticiden satın alınması, işlenmesi ve ihracata hazır hale getirilmesi amacıyla kullanılmaktadır(51). Kredi senet üzerine avans şeklinde çalışmakta olup, senetlerle ilgili tütünlerin aracı bankaya rehni gerekmektedir. Bu kredi, belgesiz kredi niteliğindedir(52).

Bu krediler için reeskonta kabul edilecek senetler firma ve aracı banka olmak üzere iki imzalı olup, azami 120 gün vadelidir. Ancak sanayici belgesine ait tütüncü firmaların senetleri 9 ay vade dahilinde reeskonta kabul edilir. Bu kredi de diğer ihracat kredileri gibi hertürlü vergi, resim ve harçtan muaftır(53).

(51) KURT, s.21.

(52) DURA, s.124.

(53) AKSOY, s.40.

bb. Orta Vadeli İhracat Kredileri

i. İhracat Garantili Yatırım Kredileri

İhracat garantili yatırım, donatım, gemi çekici ve treyler alım kredileridir. DPT Teşvik Uygulama Başkanlığı'ndan alınan Teşvik Belgesi'ne dayanarak bankalar ve Merkez Bankası, yatırımcıların ihracat garantili projelerine en fazla 8 yıla kadar vadeli donatım ve yatırım kredisi vermektedir(54). 2 yıl ödemesiz devre vardır. Borç 6'şar aylık eşit taksitlerle ödenir. Ödemesiz devrenin bitimi ilk taksit vadesini oluşturur, ödemesiz devrede yalnız faiz alımı ile yetinilir. Senetler (yatırımcı firma - banka) şeklinde iki imzayı taşır(55).

Aşağıda belirtilen oranlarda ihracat yapmayı taahhüt eden yatırım projelerini açılacak orta ve uzun vadeli iç yatırım ve işletme kredileriyle, döviz kredilerine ve dış kredilere vergi, resim ve harç istisnası uygulanır.

- Gelişmiş bölgelerde yapılacak yatırımlarda yıllık üretimin en az % 20'si,

- Normal bölgelerde yapılacak yatırımlarda yıllık üretimin en az % 10'u,

- Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda yıllık üretimin en az % 5'inin ihracat yapılma şartı aranmaktadır. Bu tür krediler için öngörülen faiz oranı % 40'dır(56).

(54) AKSOY, s.11.

(55) KURT, s.9.

(56) R.G. T.19.2.1988, No.19730.

ii. Yatırım Malı İmalatçısı Teşvik Kredisi

Bu kredi 26.10.1985 tarihli ve 18910 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 85/9967 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile uygulama alanına girmiştir. Karara dayanarak T.C. Merkez Bankası bünyesinde "Yatırım Malları İmalatçı Teşvik Fonu" kurulmuştur(57).

Yatırım malları imalatçı satıcı kredisinden yararlanmak isteyen firmaların DPT Teşvik Uygulama Başkanlığı'ndan "Yatırım Malı İmalatçı Yeterlik Belgesi" almaları gereklidir. Alınan belge süresi 2 yıldır, ancak uzatılabilir.

İmalatçılar ya da bunların oluşturduğu konsorsiyum ile imalatçı ihracatçıların müşterileri ile yaptıkları sözleşmelerde yer alan satış tutarının % 80'ine kadar kredi kullanılabilir. Yatırım Malı İmalatçısı Yeterlik Belgesi almış olan imalatçılar veya bunların teşkil ettiği konsorsiyum müşterilerine teslim edeceği yatırım malları için üretim girdi maliyetinin en fazla % 25'ine kadar gümrük vergi ve resimleri ile fon bedellerinin muaf olarak döviz tahsisi talebinde bulunabilirler. Bir yılda tahsis edilecek döviz miktarı yıllık girdilerin % 25'ini aşamaz(58).

18 Şubat 1988 tarihli ve 19730 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Merkez Bankası reeskont ve avans işlemlerinde

(57) R.G. T.26.10.1985, No.18910.

(58) VARLIER, s.25.

uygulanacak faiz oranlarında, Yatırım Malları İmalatçı Satıcı Kredileri'nde faiz oranı % 50 olarak belirlenmiştir(59).

Yatırım Malları İmalatçı Satıcı Kredisi'nden yararlanmak isteyen firmaların DPT Teşvik Uygulama Başkanlığı'ndan "Yatırım Mali İmalatçı Yeterlik Belgesi" almaları zorunludur. Krediden faydalanmak isteyen firma yeterlilik belgesi ile müşterisi ile yaptığı satış sözleşmesini ve gerekli diğer belgeleri temin ederek aracı bankasına verir. Aracı bankalar firma ve projenin özellikleri ile ilgili ekonomik raporu, proforma gelir ve gider ve mali tabloları ile ihracat bedeli dövizlerin yurda getirilme biçimini belirterek T.C. Merkez Bankası'na müracaat ederek krediden yararlanabilir(60).

b. Sevk Sonrası Krediler

İhraç mallarının gümrükten çıktıktan sonra bedellerinin önceden tahsili ile ilgili iki çeşit kredi vardır. Vesaik Mukabili Kredi ve Kurye Kredileri'dir.

aa. Vesaik Mukabili Kredi

İhracatın gerçekleşmesinden sonra, ihracatçının gösterdiği vesaik karşılığı verilen kısa vadeli, sevk sonrası bir reeskont kredisidir.

İhracatçılara vesaik mukabili yapılan ihracat bedellerini, malların sevk edildikleri yerlere varmadan evvel tahsil etmek olanaklarını vermek ve bu suretle arada

(59) R.G. T.19.2.1988, No.19730.

(60) AKSOY, s.13.

meydana gelebilecek kur değişikliklerine karşı kendilerini korumakla beraber, elde edecekleri Türk Liralari ile yeniden mal satın almalarını sağlamak maksadıyla, bu ihracatçı firmaların düzenlediği ve bankalar tarafından ibraz edilen, görüldüğünde ödemeli poliçeler ve çekler Merkez Bankası'nca, aracı bankanın kredisi dahilinde ve firma kredisi aramaksızın avansa kabul edilmektedir(61).

İhraç vesaikinin tahsile gönderildiğini tevsik eden belgenin tevdi karşılığı T.P.K.K. Mevzuatında öngörülen döviz getirme sürelerinin içinde kalmak şartıyla en çok 45 gün süre ile kullanılır. Vesikalarla ilgili malların serbest döviz karşılığında satılmış olması şarttır. İhra-reeskont kredisi kapsamında taahhüt ve finanse edilmiş ihracatlar bu krediden yararlandırılmaz(62).

Verilebilecek reeskont kredisi, vesaik tutarı FOB ihracatın % 50'sini geçemez. Krediye, ihracat reeskont faiz oranı uygulanır. Bu tür kredi de vergi, resim ve harç istisnasından yararlandırılır. 20 Şubat 1987 tarihli ve 19378 sayılı Resmi Gazete'de, Merkez Bankası ihracat kredileri hakkında 2 Nö'lu tebliğinin 26. maddesinde kredinin tasfiyesi şu şekilde belirlenmiştir:

Tahsil edilen vesaik karşılığı tutarlar reeskont katkı oranı dahilinde, en son kredi vadesi olmak üzere döviz alımına bağlandıkları tarihten itibaren en geç 5 iş günü içerisinde krediden tasfiye edilir.

(61) KURT, s.44.

(62) R.G. T.20.11.1986, No.19287, s.81.

bb. Kurye Kredileri

Bankalara lehlerine tahakkuk eden ihracat dövizlerine ait çeklerin TL karşılığının bir an evvel tahsili amacıyla T.C.Merkez Bankası'nca kullandırılan kredi türüdür. Kredi- nin vadesi, bankanın akreditif tutarını ihracatçıya ödeme tarihinden itibaren mal bedeli dövizin yurda getirilmesine kadar geçen süredir(63).

Sevk Sonrası kredilerinden yararlanabilmek için İhracatı Teşvik Belgesi alınması gerekmektedir.

4. Yurt Dışından Sağlanan İhracat Kredileri (Prefinansman Kredileri)

Prefinansman kredileri yurt dışı kaynaklardan, ihra- cata konu malların temini ve hazırlanmasını finanse etmek amacıyla sağlanmaktadır. Bu kredilerin temini kullanılışı ve ödenmesi (kapatılması) şekillerinin nasıl gerçekleştirildiği aşağıda açıklanmaktadır.

a. Prefinansman Temini ve Kullanılışı

Bu krediler, ihracatçı veya döviz kazandırıcı işlemleri yapanlarca borçlu sıfatıyla,

- Malın veya hizmetin yurtdışındaki alıcısından,
- Uluslararası piyasalardan,
- Türkiye'deki bankalardan temin edilmektedir.

(63) Rıdvan KARLUK, İhracatın Finansmanı ve Gelistirilmesi Yönünden Türkiye'de İhracat Kredileri, ESKİŞEHİR, İTİA DERGİSİ, C.XVII, S.1 (Ocak 1981), s.115.

aa. Malın Alıcısından Temini
(Alıcı Firma Prefinansmanı)

İhracat veya döviz kazandırıcı işlemler, malın veya hizmetin alıcısı olan prefinansman amirine veya prefinansman amirinin göstereceği diğer bir firmaya yapılmaktadır. Prefinansman Kredileri amirin talimatı çerçevesinde kullanılır.

İhracat, gelen prefinansman dövizine istinaden yapılarak gümrük çıkış beyannamesi üzerine de ihracatın "Prefinansmanlı Ödeme" şekline göre yapıldığı belirtilmektedir.

Fiili ihracattan sonra artık döviz geliri ve döviz alım belgesi düzenlenmesi sözkonusu olmamaktadır. Prefinansman mal ihracı kaydıyla gelmekle birlikte, prefinansman amirine veya gösterdiği kişiye ihracat olanağı olmazsa amirin muvafakatıyla, ihracatçı tarafından başka bir ithalatçıya yapılan ihracatın bedeliyle ödenebilmektedir. Bu durumda kredinin, uluslararası piyasalardan temin edilen prefinansman kredilerinden farkı kalmamaktadır.

bb. Uluslararası Piyasalardan Temini

Firmalar, bankalar aracılığı ile, uluslararası piyasalardan prefinansman kredisi alabilmektedirler. Bu yolla temin edilen krediler mal veya hizmet ihracı ile ödenmesi mümkün değildir. Bu tür krediler aşağıdaki şekillerde kapatılır:

- İhraç bedelleri ile mahsup edilerek ödenmesi,
- Tasfiye,
- İhracat dışındaki döviz kazandırıcı işlemlerden sağlanan ve yurda getirilmesi zorunlu dövizlerle ödenmesi.

cc. Türkiye'deki Bankalardan Temini

Türkiye'deki bankalardan temin edilen prefinansman kredileri "Döviz Kredisinin Türk Lirası Kullanımı" olarak dikkate alınmakta ve kredinin kullanımında döviz alım belgesi düzenlenmemektedir.

Bankalar; nezdlerindeki fonlar, yurt dışından borçlu sıfatıyla sağladıkları krediler, nezdlerindeki açılan döviz tevdiat hesaplarından oluşan döviz mevduatlarına istinaden aşağıda belirtilen şekillerde ihracatçılara döviz kredisi açabilirler(64).

- Bankaların bankacılık teamülleri çerçevesinde ihracatçı sermaye şirketlerine ihracat faaliyetleri ile ilgili olarak açacakları azami 2 yıl vadeli krediler,

- Bankaların bankacılık teamülleri çerçevesinde yurt içinde yerleşik kişilere açacakları 1 yıl vadeli döviz kredileri,

- Yatırım teşvik belgesi kapsamında döviz kredisi alması öngörülen Türkiye'de yerleşik kişilere açacakları azami 1 yıl vadeli krediler,

- Alınmış izinler çerçevesinde yurt dışında iş yapan Türk müteşebbislerine açılacak döviz kredileri,

- Türkiye'deki bankaların birimlerine açacakları döviz kredileri,

- Yurt dışında yerleşik kişilere açacakları döviz kredileri,

(64) T.C. Merkez Bankası, Kambiyo Genel Müdürlüğü, s.10.

- Bankaların yurt dışındaki bankalara açacakları kısa vadeli kurye ve rambursman kredileri,

- Bankalarca, dışarıda yerleşik kişilere muhatap döviz üzerinden düzenlenecek teminat mektupları, garanti mektupları ve kefalet mektupları,

- Bakanlığın iznine tabi krediler.

b. Vadesi

Azami kullanma süresi bir yıldır. Bir yıldan kısa vadeli kredileri kreditorün muvafakatı alınmak koşuluyla bankalar 1 yıl^a kadar uzatılabilir.

Prefinansman kredilerinin kapatılmaması halinde,

- Prefinansman vadesi içinde en az % 75'inin yapılmış olması,

- Kreditorün süre uzatımına ilişkin muvafakatını tevsik eden belgenin ibraz edilmesi kaydıyla 1 yıllık süre sonunda kapatılmayan prefinansman kredi vadeleri bitimi tarihinden itibaren azami birer aylık sürelerle, mal bedelli dövizlerin yurda getirilme süresine tekabül etmek üzere üç kez Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca, ilgililerce müracaat edildiğinde uzatılabilmektedir(65).

İhracat süresi, 87/2 Sayılı İhracatı Teşvik Tebliği'nde 24 ay olarak tesbit edilen gemi, komple fabrika ve tesis ihracatının finansmanı amacıyla 24 ay, meyan kökü

(65) Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 5.5.1986

Tarih ve 43086 Sayılı Yazısı.

ihracı amacıyla da azami 18 ay(66) vadeli prefinansman kredisinin yurt dışından temin edilmesi mümkün olmaktadır(67).

c. Devri

Prefinansman kredisi aşağıdaki şartlarla iki ihracatçı firma arasında devredilebilmektedir;

- Amirin (alıcı veya finans kuruluşu) muvafakati alınarak,

- Devir, fiili ihracattan önce ve ancak bir defa yapılarak,

- Devir işlemi prefinansman kredisinin kullanım süresi içinde gerçekleştirilmektedir.

Prefinansman kredisinin kısım kısım devri mümkün değildir. Prefinansman malla ödenmesi halinde, ihracat aracı ihracatçı kanalıyla gerçekleştirilecek ise, fiili ihracattan önce prefinansman aracı ihracatçıya yukardaki belirtilen şekilde kısmen devredilmektedir.

Kısmen devredilen kısım, devralan aracı ihracatçı adına Döviz Alım Belgesi düzenlenerek devreden adına düzenlenen Döviz Alım Belgesi devredilen kısım kadar iptal edilmektedir. Fiili ihraç sırasında Gümrük Çıkış Beyannamesi'nin "imalatçı hanesi"ne prefinansmanı getiren imalatçının ünvanı kaydedilmektedir, Prefinansmanı kısmen devralan aracı

(66) 88/2 Sayılı İhracatı Teşvik Tebliği'nde aynı süreler geçerlidir.

(67) Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 27.4.1987 Tarih ve 39490 Sayılı yazısı.

ihracatçı ve bu prefinansmanı başka birine devredememektedir. Kısmen devirde ihracat prefinansman amirinden başkasına yapılacak ise, bu hususta da amirin muvafakatı aranmaktadır.

d. Prefinansman Kredilerinin Ödenmesi
(Kapatılması)

Bu krediler (faiz, masraf ve komisyonlar dahil) aşağıdaki şekillerde mutlaka ihracat ve döviz kazandırıcı işlemlerden sağlanan dövizlerle ödenmektedir. Prefinansman kredileri yurda getirilmesi zorunlu olmayan dövizlerle ödenememektedir.

aa. Mal ve Hizmet İhracı İle Ödenmesi
(Alıcı Firma Prefinansmanı)

Prefinansman kredilerinin mal ihracı ile ödenmesi halinde, ihracat hesabı kapatılırken prefinansman alışı sırasında düzenlenen döviz alım belgelerinin firma ve banka nüshasına fiili ihracı yapılan tutarlar, gümrük çıkış beyannamelerinin tarih ve sayısı yazılmaktadır. Gümrük çıkış beyannamesi üzerine de döviz alım belgesinin tarih ve sayısı, tutarı ve prefinansman kredisinin referans numarası yazılmaktadır.

Ancak, mal ihracı ile ödemede ihracatla ilgili gümrük çıkış beyannameleri prefinansman kredisinin vadesi içinde tescil edilmiş ise, gümrük çıkış beyannamesinin kapatılması prefinansman kredisinin vadesi dışında olsa dahi, gümrüklerce işlemlerin sonuçlandırılması kaydıyla, yapılan ihracat bu prefinansman kredisinin taahhüdüne sayılabilmektedir.

Hesap kapatmada fiili ihracat tarihindeki aracı banka çapraz kurları esas alınmaktadır.

bb. İhracat Bedelleri İle Mahsup Edilmek
Suretiyle Ödenmesi

Bir ülkeden sağlanan prefinansman kredisi herhangi bir ülkeye yapılacak ihracattan sağlanan dövizlerle, Türk Lirası ihracatçıya ödenmeksizin mahsup suretiyle ödenebilmektedir. Mahsup işlemi ihracat bedelleri muhabir hesaplarına geçtikten sonra yapılmakta ve mahsubu yapılan ihracat bedelleri ile ilgili zorunlu döviz devirleri Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'nün talimatları çerçevesinde yapılmaktadır.

İhracat bedellerinden % 20 oranında döviz tevdiat hesabına alınan veya yurt dışında birkılan tutarlar ile ihracat ve döviz kazandırıcı işlemlerle ilgili olarak yurt dışına ödenen komisyon vs. giderler mahsuben taahhüde sayılmamaktadır.

Prefinansman kullanan firmalar mahsubu yapılan ihracat bedeli dövizlerin kullanılan prefinansman kredisi ile ilgili olduğunu mahsubu yapan bankaya yazılı olarak beyan etmektedirler(68). Bu şekildeki kapatmada da mahsup tarihindeki aracı banka çapraz kurları esas alınmaktadır.

Prefinansman dövizlerinin, prefinansmanın getirildiği tarihten önce fiili ihracatı gerçekleştirilmiş ihracat be-

(68) Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 20.5.1986 Tarih ve 48695 ve 66639 Sayılı yazıları.

delleri ile, ihracat bedeli dövizler yurda getirilme süresinde gelmiş olsa dahi, mahsubu mümkün olmamaktadır.

Mahsup işlemlerinin prefinansman kullanım süresi ve ihracat bedellerinin yurda getirilme süresi içerisinde yapılması şarttır. İhracat bedellerinin yurda getirilmesi için alınan ek sürelerde mahsup yapılması mümkün olmamaktadır.

T.C. Merkez Bankası'nın 9.2.1988 gün ve 19720 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan I/A-F Sayılı genelgesi uyarınca fiili ihraç tarihinden itibaren ikinci üç aylık dönem içinde yurda getirilen ihracat bedeli dövizlerin tamamının bankalara devri zorunlu olduğundan, bu şekilde yurda getirilen dövizlerle prefinansman kredilerinin mahsup yoluyla kapatılması fiilen mümkün olmamaktadır.

cc. Tasfiye (Prefinansman Kredisinin Kullanım Süresi İçinde Yapılmış ve Bedelleri Yurda Getirilerek TL'ye Dönüştürülmüş İhracat Bedelleriyle Kapatılması)

Prefinansman kredisinin alışının yapıldığı tarih ile vade tarihi arasında prefinansman tutarında (anapara - faiz - masraflar) ihracat yapıldığı ve yapılan ihracat bedellerinin yurda getirilerek Türk Lirası'na dönüştürüldüğü (ihracat bedellerinin alış prefinansman vadesinden sonra yapılırsa bu ihracat kapatmada kullanılmamaktadır) döviz alım belgesi ve gümrük çıkış beyannamesi ile teşvik edilirse, prefinansman taahhüdü yerine getirilmiş sayılmak-

tadır. Bu durumda prefinansman kredisi tutarı dövizler vadesinde karşılığı Türk Liralari yatırılmak suretiyle transfer edilebilmektedir.

Prefinansman kredisinin alışı yapılmış olan peşin dövizlere istinaden yapılan ihracatla tasfiyesi, peşin döviz alışının prefinansman kredisinin kullanım süresi içinde yapılmış olması ve alış yapılan bu peşin dövizle ilgili ihracatında sözkonusu süre içinde gerçekleşmesi halinde mümkün bulunmaktadır.

Prefinansman kredisinin kullanım tarihinden önce fiili ihracatı gerçekleştirilen ihracatın bedelleri prefinansman kullanım tarihinden sonra yurda getirilirse bu ihracat bedelleri prefinansman kredisinin kapatılmasında kullanılmaktadır. Ayrıca, bu kredilerin kullanım süresi içinde fiili ihracatı yapıp dövizleri vade tarihinden sonra yurda getirilen ihracat bedelleri de prefinansman taahhüdün sayılmamaktadır.

Bedelleri döviz getirme süresi sonu ile döviz alışının yapıldığı tarih arasında doğan kur farkının "Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu"na aktarılması şartıyla, taahhüde sayılabilmektedir(69).

Taahhüt kapatmasında kullanılan dövizlerle ilgili zorunlu döviz kredileri Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'nün talimatları çerçevesinde yapılmaktadır.

(69) Dış Ticaret Genel Müdürlüğü'nün 11.3.1988 Tarih ve 1988-SB/67 ve YB-11 Sayılı Genelgeleri.

dd. İhracat Dışındaki Döviz Kazandırıcı İşlemlerden Sağlanan ve Yurda Getirilmesi Zorunlu Dövizlerle Ödenmesi

Prefinansman kredilerinin ödenmesinde kullanılan dövizlerin döviz kazandırıcı işlemlerden sağlandığı tevsik edilmektedir. Gelen dövizlerin döviz kazandırıcı işlemlerle ilgili olduğunun belgelendirilmesi aranmaktadır.

Prefinansman kredisi yukarıda belirtilen bb., cc. şıklarına paralel olarak kapatılmaktadır. Döviz kazandırıcı işlemler için sağlanan prefinansman dövizinin bilahare yapılacak döviz kazandırıcı işlemlerle aa. şıkındaki esaslar çerçevesinde kapatılması da mümkün olmaktadır.

B. İhracat Kredi Sigortası

1. Türkiye'de İhracat Kredi Sigortasının Gerekliliği

Türkiye'de 1980'li yıllardan sonra ihracatın gelişimi açısından dünyada pek az rastlanan bir başarı gösterilmiştir. İhracat tutarı 1980'li yıllardan günümüze kadar yaklaşık 4,5 kat artmıştır(70). Üstelik bu artış, İhracat Kredi Sigortası (İKS)'ndan yoksun bir yapı içinde gerçekleştirilmiştir. Bu başarı çeşitli teşvik araçları ve uygulanan politikalar sayesinde olmuştur. Fakat mevcut teşviklerin olumlu sonuçlarının kalıcı olabilmesi ve ihracatçının

(70) BOZKURT, s.9.

daha sağlıklı ve rekabetçi bir yapıya kavuşabilmesi için İKS uygulaması, özellikle ulaşılan bu noktadan sonra önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Türkiye'de İKS sisteminin uygulanması sonucunda sağlanabilecek olanaklar aşağıdaki şekilde sıralanabilir(71).

- Kredili ihracatta, ihracatçının üzerindeki riski ortadan kaldırmak,
- İhracat bedelinin ödenmesini garanti altına almak,
- İhracatçıların ticari bankalardan kolaylıkla finansman sağlayabilecekleri bir ortam yaratmak,
- Pazarları genişleterek, yeni pazarlara girme çalışmalarına yardımcı olmak.
- Dış siyasi huzursuzluklara karşın, ihracatçıları mal satmaya yöneltmek,
- İhracatçının işletme sermayesini belli bir süre için bağlanmasını önlemek,
- İhracatçıyı diğer ülkelerde uygulanan ihracat sigortasından yararlanan rakipleri ile eşit düzeye getirmek gibi olanaklar sağlamaktadır.

İKS kuruluşu için en önemli gereklilik, Türk ihracatçıları, Türk bankalarını ve sigorta şirketlerinin kuruluşun üzerine aldığı herhangi bir finansal yükümlülüğü yerine getirebileceği konusunda tam bir güvene sahip olmalarıdır.

Türk Eximbank kuruluncaya kadar ihracatın teşvikinde devlet daima ihracatçıya doğrudan doğruya madde avantaj

(71) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.65.

sağlama yolunu tercih etmiştir(72). Oysaki bu teşvik tedbirleri dışında ihracatçının ana sermayesinin kaybedilmesi riski düşünülmemiştir. Özellikle yeni ihracatçıların piyasaya girmesi açısından alacağın tahsil edilememesi önem taşımaktadır. İKS üretim aşamasından başlayarak alacağın tahsiline kadar geçen süre içinde meydana gelebilecek risklerin belirli kurallar içinde karşılanmasına olanak sağlamaktadır(73). İşte bu sebeptendir ki, bu riskleri ortadan kaldırmakta etkili olan İKS sistemi Türkiye için bir ihtiyaçtır.

Türkiye ihracatının daha etkin, daha dengeli, sağlıklı ve kalıcı bir biçimde mevcut pazarlarda pazar payını, müşteri sayısını ve ürün çeşidini artırabilmesi ve sermaye malı, makina-teçhizat ihracatını geliştirebilmesi için yaygın bir şekilde kullanılmasına bağlıdır.

İKS, teknik ve ekonomiyapı itibariyle, ihracatımızın teşvik edilmesini sağlayacak, ayrıca ihracat gelirlerimize de bir istikrar ve düzen getirecektir.

2. Türkiye'de İhracat Kredi Sigortası İle İlgili Gelişmeler

Türkiye'de ihracat sigortası ile ilgili ilk çabalar 1957 yılında başlamıştır. İlk hazırlanan tasarı kamu kuruluşu niteliğinde hem Dış Ticaret Bankası hem de Dış Ticaret Sigorta Şirketi'nin birlikte kurulmasını öngören şekilde

(72) BÜYÜKKAYA, s.93.

(73) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.13-14

olmuştur. Planlı kalkınma döneminde, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı haricindeki tüm planlarda İKS ile ilgili çeşitli konulara değinilmiş(74) ve bu konuda bazı tasarımlar hazırlanmış, fakat meclisten geçirilerek kanunlaşmamışlardır(75).

Türkiye'de son zamanlara kadar toplam ihracat içerisinde sanayi ürünlerinin payının nisbi olarak az olması da, kredi sigortası kurumunun kurulması ve işletilmesini büyük ölçüde güçleştirmiştir.

İKS ile ilgili konular özellikle 1980 istikrar tedbirleri ve ekonomik kararlardan sonra önem kazanmaya başlamıştır. İthal ikamesi politikasından, ihracata yönelik kalkınma politikasına dönen Türkiye için ihracatın geliştirilmesi, finanse edilmesi ve bir program çerçevesinde yürütülmesi artık zorunlu olmuştur. Nihayet 21 Ağustos 1987 tarihinde Devlet Yatırım Bankası "Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim Şirketi"ne dönüştürülmüştür.

Konuyla ilgili birçok çalışmalar yapılmakla beraber, ilk yasal adım 17.5.1979 tarihli ve 7/17493 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'yla yürürlüğe girmiş bulunan, İhracatı Düzenleme Kararı ile atılmıştır. Bu konuda T.C. Ticaret Bakanlığı'na yetki verilmiştir. T.C. Ticaret Bakanlığı bu maddeye istinaden, sigorta ile uğraşacak yeni örgütün kurulmasına kadar arada geçecek devrede, İKS işlemlerini

(74) ÖNCÜ ve Diğerleri, s.69.

(75) DURA, s.42.

devlet adına ve hesabına yürütmek üzere Başak Sigorta A.Ş. görevlendirilmiştir(76).

Türkiye'de ihracatçıya verilen sigorta hizmetleri esas olarak üç safhada görülmektedir(77). Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

- İhracat garantili yatırımların ve kredi karşılıklarının sigortalanması,
- İhracat kredilerinin karşılıklarının sigortalanması,
- İhraç edilen malın nakliyat sigortası.

Türkiye'de son yirmi yıllık (1963-1982) planlı kalkınma döneminde Beş Yıllık Kalkınma Planları, Yıllık Programlar ve Yıllık İcra Planları'nda İKS ile doğrudan ya da dolaylı olarak yer alan önlemler ve değişik Bakanlıklar ve kuruluşlar a çalışmalar (I)'de gösterilmiştir.

Türk Eximbank 1988 yılı başlarında faaliyete geçmiştir. Bankanın amacına, geçmiş kısımlarda değinildiği için burada sadece, amacına ulaşmak için gerçekleştireceği faaliyetler üzerinde durulacaktır.

Banka uygun maliyet ve vade koşulları içeren belirli ihracat kredisi programlarını uygulamak suretiyle, ihracatı üretim aşamasında dolaysız bir biçimde destekleyecektir(78).

Yeni kurulan bu banka, uygulayacağı İhracat Kredisi

(76) ACINAN - SAĞ, s.250-251.

(77) DURA, s.144.

(78) Erdal M.ÜNSAL, "Türkiye'de İhracat Kredi Bankası", DÜNYA GAZETESİ, (18 Ocak 1988), s.2.

Garanti Programları ile, ihracata yönelik mal ve hizmetlerin üretimini kredilendiren, yurt içi ve yurt dışı finansman kurumlarının alacaklarının bir bölümü için bu kuruluşlara garanti vererek ve böylece finansman kuruluşlarını, ihracata yönelik mal ve hizmetlerin üretimini kredilendirme konusunda teşvik ederek, ihracatı üretim aşamasında dolaylı bir şekilde destekliyecektir.

Bankanın uygulayabileceği diğer bir program ise, İKS Programı'dır. Bu program ile de, Program kredisinden yararlanan ticari ve politik risklerden koruyarak, rekabet gücünü artıracaktır(79).

C. İhracatı Teşvik Amaçlı Diğer Tedbirler

Türkiye'de ciddi bir şekilde ihracatı teşvik politikaları 24 Ocak 1980 istikrar tedbirleri çerçevesinde dışa açılma politikası ile birlikte yürülmüş ve bunun sonucu ihracat 2,5 milyar dolardan 1985 yılında 8 milyar dolara yükselmiştir. Ancak, ihracattaki bu artış 1986 yılında durmuş ve hatta 1985 yılına göre ihracatta gerileme kaydedilmiştir.

İhracattaki 1986 yılında meydana gelen azalmanın başlıca üç nedenden kaynaklandığı bilinmektedir(80). Bunlardan ilki 3. Petrol Şoku diye adlandırılan petrol fiyatlarındaki aşırı düşüştür. Bu düşüş, Türkiye'nin

(79) ÜNSAL, "Türkiye'de ...", s.2.

(80) Nejdet KENAR, "İhracatı Teşvik Tedbirleri ve Uygulama Esasları-1", MALİYE POSTASI DERGİSİ, Yıl 9, S.176, (1 Ocak 1988), s.67.

petrol ihraç eden ülkelere özellikle de İran ve Irak'a yaptığı ihracatı azaltmıştır. İkincisi, ihracatta 1980'den 1985'e değin meydana gelen büyük artışla Türkiye'nin mevcut ihracat potansiyeline ulaşmasıdır. Üçüncüsü, mevcut ihracatı teşvik tedbirlerinin kademeli olarak indirilmesi veya kaldırılması suretiyle teşviklerin azaltılmasıdır. İhracattaki bu gerileme karar merkezlerini 1986 yılı sonlarına doğru ihracatın teşvikinde oldukça önemli sayılan kararları almaya itmiştir.

Alınan bu kararlardan ilki, daha önceki kısımlarda da bahsettiğimiz, 30 Ekim 1986 yılında T.C. Merkez Bankası'nca alınanıdır. Bu dönemde ihracatın teşvikiyle ilgili diğer bir karar yine T.C. Merkez Bankası'nca alınmış ve 20 Kasım 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Türkiye'de teşvik tedbirleri ile ilgili getirilen bir düzenleme ise teşvik tedbirleri uygulama yetkilerinin tek bir merkezde; Devlet Planlama Teşkilatı'nda (Teşvik Uygulama Başkanlığı) toplanmasıdır.

Teşviklerle ilgili düzenlemelere ihracatı teşvik kararında, ihracatta vergi iadesi kararında, KDV Kanunu'nda, Kurumlar Vergisi Kanunu'nda, Para Kredi Kurulu karar ve tebliğlerinde , Devlet Planlama Teşkilatı ve Merkez Bankası tebliğlerinde rastlanmaktadır.

1988 yılında uygulamada geçerli olan ihracatı teşvik tedbirlerini aşağıda kısaca açıklamaya çalışılmıştır.

1. Vergi, Resim ve Harç İstisnası

Vergi, resim ve harç istisnası 1 Aralık 1986 tarih ve 19298 sayılı İhracatı Teşvik Kararınının 12. maddesinde ve 87/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği'nin 13. maddesinde düzenlenmiştir.

İstisnadaki Vergi, Resim ve Harçlar; Banka ve Sigorta muameleleri vergisini, 492 sayılı Harçlar Kanunu, diğer kanunlarda yer alan vergi, resim ve harçları ve 80 sayılı haller kanununa göre alınan Hal Rüşmu'nu kapsamaktadır(81). Bu istisnalar kapsamı içerisinde en etkili olanı Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi istisnasıdır.

Yukarda sayılan vergi, resim ve harçlardan istisna edilen işlemler ise şunlardır(82);

- İhracatın finansmanında kullanılan krediler,
- İhracatı Teşvik Belgesi kapsamında yapılacak ithalat,
- İhracat işlemleri,
- Ve kararda belirtilen diğer işlemlerdir.

İhracat kredilerine uygulanan vergi, resim ve harç istisnası ile bu kredilerin, kullanma açısından maliyeti azaltmaya çalışılmaktadır.

(81) _____, 1986 Yatırım ve İhracatın Teşvik Esasları, İSTANBUL SANAYİ ODASI ARAŞTIRMA DAİRESİ, Ya.No:1988/10, (Mayıs 1988), s.20.

(82) Necdet KENAR, "İhracatı Teşvik Tedbirleri ve Uygulama Esasları - 2", MALİYE POSTASI DERGİSİ, Yıl.9, S.177, (15 Ocak 1988), s.54.

2. İhracatta Vergi İadesi

İhracatta Vergi İadesi(83), ihraç edilen malların maliyetine girmiş bulunan mali yükler listesinde yer alan vergi, resim ve harçlar ile benzer etki yapan yüklerin ihracattan sonra ihracatçıya ödenmesidir.

Türkiye'de vergi iadesinin amacı, diğer ülkelerde olduğu gibi sınai nitelikteki ihracatı artırmaktır. Bu nedenle, sınai ürünlere ihracat gücü kazandırarak dış pazarlarda rekaset edebilmelerini sağlamak için, hükümetçe alınan ve üretim süresinde ödenmiş bulunan çeşitli vergi, resim ve harçlar sanayici ve ihracatçıya geri ödenmektedir.

Vergi İadeleri, vergi iade listelerine göre ve bu listeler için belirlenen oranda uygulanmaktadır(84). Ayrıca, gerçekleşen ihracat tutarlarına göre belirlenen ek vergi iadesi uygulaması mevcuttur. Vergi iade listeleri beş adettir(85). Bunlara uygulanan oranlar şöyledir:

<u>Liste Numarası</u>	<u>İade Oranı (%)</u>
1	8
2	6
3	4
4	2
5	Sıfır Vergi İade Listesi

(83) Vergi İade Uygulaması, 5.7.1963 Tarih ve 261 Sayılı Yasa ile yürürlüğe girmiştir.

(84) Cüneyt KÖSELER, "İhracat Teşvikleri ve İmalatçı Tanımına Aykırı Bir Yaklaşım", VERGİ DÜNYASI DERGİSİ, S.81, (Mayıs 1988), s.65

Ek vergi iadesi için uygulanan oranlar ise şöyledir;

<u>Vergi İadesinde Uygulanacak Baz</u>	<u>İade Oranı (%)</u>
0 - 2 milyon dolar arası	0
2 -10 milyon dolar arası	2
10 -30 milyon dolar arası	4
30 -50 milyon dolar arası	Olması halinde 0'dan itibaren
50 - - milyon doları % 6	Aşması halinde 0'dan itibaren

28.11.1986 Tarih ve 86/11237 Sayılı İhracatta Vergi İadesi Kararı ve 8.12.1986 Tarih ve 86/11265 Sayılı İhracatta Vergi İadesi Kararlarına ek kararlarla ihracatçılara 1 Mart 1988 tarihinden sonra yapılacak ihracatlarda vergi iadesi ödemeleri aşağıdaki şekilde uygulanması kararlaştırılmıştır.

- İhracatçılar ihracat dövizlerinin en az yüzde 80'ini fiili ihracat tarihinden (Gümrük Çıkış Beyannamesi'nde yer alan yüklemenin bitim tarihinden) itibaren 1-30 gün içinde yurda getirilecek bankalara bozdurmaları halinde yukarıda belirtilen karara istinaden ödenmesi gereken vergi iadesi miktarlarının % 120 olarak,

- 31-60 gün içinde yurda getirip bankalara bozdurulması halinde vergi iadesi miktarının % 90 olarak,

- 61-90 gün içerisinde yurda getirilip bankalara bozdurulması halinde, vergi iadesi miktarının % 50 olarak ödeme yapılması,

- 90 günden sonra yurda getirilip bankalara bozdurulması halinde vergi iadesi ödemesi yapılmaz. Vergi iadesi uygulamasının 1989 yılı başında tamamen kaldırılması karara alınmıştır.

3. Gümrük Muafiyetli Döviz Tahsisi

Türkiye'de mali bir teşvik tedbiri olarak ihracatçılara, ihracattan önce ve sonra döviz tahsisi yapılmaktadır. İhracatçılara veya imalatçı ihracatçılara ihracatı Teşvik Belgesi dahilinde ihraç edilecek malların bünyesine giren hammadde, yardımcı madde ve ambalaj malzemeleri ile kendilerinin veya yan sanayicilerinin kapasite raporlarında yer alması, FOB ihraç tutarının % 2'sini geçmemesi ve ihraç edilen malın üretimi esnasında tekrar kullanılmayacak hale gelmesi kaydıyla işletme ihtiyacı maddeler için global veya proje bazında döviz tahsisi yapılır (86).

İthalat hakkını belgeli veya belgesiz kısmen veya tamamen kullanmadan ihracatını gerçekleştiren firmalara ihracattan sonra da Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nca döviz tahsisi yapılabilir.

(86) 88/12812 Sayılı İhracat ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Teşvik Kararı md.16.

İhracatı Teşvik Belgeleri dahilinde devletçe konulan yasaklar dışında bütün ülkelere ihracat yapılabileceği gibi, bütün ülkelere de ithalat yapılabilir hükmü benimsenmiştir.

4. İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetler

İhracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler çerçevesinde gümrük muafiyetli tahsisi ile vergi, resim ve harç istisnasından faydalanmak isteyen ihracatçılar, bu tebliğ hükümleri çerçevesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na müracaat ederek İhracatı Teşvik Belgesi almak zorundadırlar(87). Bu teşvik türü 88/2 No.lu DPT Müsteşarlığı'nca ihracatı ve döviz kazandırıcı faaliyetleri teşvik tebliği ile düzenlenmiştir.

5. Konut Fonu Muafiyeti

Aşağıdaki Gümrük Tarifeleri gösterilen malların Türkiye üzerinden üçüncü ülkelere yönelik karayolu taşımalarında, gümrük giriş veya çıkışlarında, tahsil edilmek üzere beher metrik ton'dan 3 ABD doları konut fonuna kesinti yapılır. Ancak, Devlet Planlama Teşkilatı Müste-

(87) 88/12812 Sayılı İhracat ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Teşvik Kararı md.35-36.

şarlığı'ndan İhracatı Teşvik Belgesi alınmak kaydıyla mükellefler bu fon kesintisinden muaf tutulmuştur(88).

Sözkonusu kararda Gümrük Tarifeleri gösterilen mallar şöyle sıralanmıştır(89):

- Petrol yağları veya bitümenli minerallerden elde edilen yağlar ve bu yağlar esas alınarak ağırlık itibarıyla % 70 veya daha fazla petrol yağını veya bitümenli minerallerden elde edilen yağları ihtiva eden ve tarifenin başka yerlerinde belirtilmeyen veya bulunmayan müstahzarlar,

- Petrol gazı ve gaz halinde diğer hidrokarbonlar,

- Vazalin, parafin, petrol veya bitümenli minerallerden elde edilen mamüller, ozokerit, linyit mumu, turp mumu, paratinli kalıntılar,

Petrol bitümenli, petrol koku ve petrol yağlarından veya bitümenli minerallerden elde edilen yağların diğer kalıntıları olarak sıralanmıştır.

6. İhracat Karşılığı Dövizlerden Mahsup

İhracatı Teşvik Belgesi ile ilgili ihracattan sağlanan dövizler, yurda getirilmeyerek belge sahibi ihracatçılar ile imalatçı ihracatçıların kendilerini ve yan sanayicilerinin DPT Müsteşarlığı'nca tesbit edilen döviz

(88) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın 88/2 No.lu Tebliğ md.37.

(89) 88/12812 Sayılı ..., md.15.

ihtiyaçlarına mahsup edilebilir(90). Bu konuda DPT Müsteşarlığı'nca 88/2 nolu tebliği'nin 38 inci maddesinde açıklık getirilmiştir. Uygulama Merkez Bankası'nca belirlenecek esaslara göre yapılmaktadır.

7. Kurumlar Vergisinde İhracat İstisnası

Kurumlar vergisinde ihracat istisnası hükmü ilk defa 24.12.1980 tarih ve 2362 sayılı kanunla kabul edilmiştir. Bu kanunla 5422 sayılı kurumlar vergisi kanununda ihracatla ilgili olarak kurum kazançlarından indirim yapılmasına ilişkin hükümler getirilmiştir. Daha sonra uygulamada çıkan güçlükleri gidermek amacıyla 31.12.1981 ve 2573 sayılı kanunla değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliğe göre:

- ~~Aggari~~ 250.000.- dolarlık sanayi ürünleri,
- Yaş meyve ve sebze ve su ürünleri ihracatında,
- Döviz olarak gelen dış navlun gelirleri,
- Belirli özellikteki turizm müesseselerinin sağladıkları döviz gelirleri,

Yüzde yirmi oranında(91) bu istisnadan yararlanmaktadır. Bunlardan başka sanayi ürünlerinde ihraç edildiğinin

(90) 88/12812 Sayılı..., md.16.

(91) Müteakip yıllarda bir önceki yıla göre artan ihracat hasılatının %30'u ile bakiyesinin %15'i kurum kazançından indirilir. Bir önceki yıla göre artan ihracat hasılatının hesabında kur değişimlerinden dolayı meydana gelen artışlar nazara alınmaz.

tevsiki şartı ile imalatçılar yaptıkları satışlar tam olarak, imalatçı olmayan ihracatçıların satışları ise 1/4 oranında bu istisnadan yararlanabilmektedir.

İmalatçı kurumlar, ihracatçıya ihraç kaydı ile satışını yaptıkları sermaye ürünlerinin piyasadan hazır olarak satın aldıkları kısımlar için bu istisnadan yararlanamamaktırlar(92).

5422 sayılı kurumlar vergisi kanuna göre fiili ihracat ile ilgili istisna yalnızca sanayi ürünleri ile önemli ihracat potansiyeli olan yaş meyve ve sebze ile su ürünleri için tanınarak özellikle bu mamullerin ihracatının teşviki amaçlanmıştır.

8. Katma Değer Vergisinde İhracat İstisnası

Türkiye'de ihracatçıların yararlanabileceği teşviklerin en önemlilerinden biride Katma Değer Vergisi'nde (KDV) ihracat istisnasıdır. Teşvikin amacı, ihracat konusu ürünlerin maliyetini düşürerek ihracatçılara dünya pazarlarında rekabet gücü kazandırmaktır.

1985 yılında yürürlüğe giren 3965 sayılı KDV ihracat için %10 oranındaki vergi uygulamasında istisna tanınmıştır. 1986 yılı ortalarına kadar alınan verginin ihracattan sonra iadesi şeklinde uygulanan bu istisna, 1986 yılı

(92) _____, T.C Maliye ve Gümrük Bakanlığı, **TEBLİĞLER DERGİSİ**, S.46 (Mayıs-Haziran 1988), s.21. Bkz. R.G.T., 3.5.1988, No.19813.

ortalalarında yapılan değişiklikle ihracat öncesi KDV istisnasına imkan verecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.

1 Ocak 1988 tarihinden itibaren, ihracatta KDV istisnası başlıca;

- İhracatçıların yaptıkları ihracat teslimlerinde alıcıdan KDV alınmaması,
- İhracatçıların ihrac kaydıyla, imalatçılardan satın aldıkları mallar için KDV ödememeleri,

biçimlerinde uygulanmaktadır(93).

İmalatçıların ihracatçılara, ihracat kaydıyla yaptıkları teslimlerde istisna, KDV'nin önce terkin ve ihracatın gerçekleşmesinden sonra ise tecili suretiyle uygulanmaktadır. KDV'de ihracat istisnası günümüzde KDV oranında yapılan değişikliğe paralel olarak %12 nisbetinde uygulanmaktadır(94).

9. Navlun Primi Uygulaması

"İhracatta Navlun Primi Verilmesi Uygulaması" 1986 Ağustos ayında yürürlüğe girmiştir. Denizaşırı ülkelere yapılan ihracat için önemli bir teşvik unsuru olan bu uygulama ile ihracatın, Türk bayraklı gemilerle yapılması halinde %100'ü, yabancı bayraklı gemilerle yapılması halinde ise %50'si navlun priminden yararlanacaktır. CF ve CIF olarak

--

(93) Erdinç GÖNENÇ "KDV'de İhracat İstisnası", MALİYE POSTASI DERGİSİ, Yıl.9, S.188(1 Temmuz 1988), s.64.

(94) 87/12469 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, Bkz. R.G.T., 31.12.1987, No.19681(Mükerrer).

yapılacak ihracata destekleme fiyat istikrar fonundan ton başına yapılacak navlun primi ödemeleri şöyledir; Kuzey Afrika sahillerine 3 dolar, Batı Afrika sahillerine 6 dolar, Doğu Afrika ve Doğu Amerika sahillerine 8 dolar, Uzak Doğu ve Batı Amerika sahillerine 12 dolar(95).

10. Başarılı İhracatçıları Ödüllendirme

Bu konuda herhangi bir kanuni düzenleme yoktur. Ancak İhracatçı Birlikleri, Ticaret ve Sanayi Odaları ve TÜSİAD her yılın sonunda başarı göstermiş ihracatçı kuruluşları ödüllendirme yoluna gitmektedirler. Diğer yandan Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1987 yılı nisan ayında aldığı bir kararla başarılı ihracatçıları "Onur Madalyası" ile ödüllendirmiştir(96).

11. Döviz Kuru Politikası

Döviz Kuru Politikası; Hükümetlerin uluslararası ödemelerini belli bir düzen içinde gerçekleştirmek amacıyla dış ödemeler dengesini etkilemek için döviz kuru ile ilgili olarak bütün tetbirlerdir(97).

(95) Yıldırım KILKIŞ, "Ayın Ekonomik Olayları", BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR DERGİSİ, Yıl.23, S.9(Eylül 1986), s.69.

(96) "Onur Madalyası" 10 milyon dolar üzerinde ihracat yapan 113 firmaya 13 nisan 1987 tarihinde verilmiştir.

(97) KARLUK, Uluslararası..., s.323.

İhracatın teşvik edilmesinde uzun aralıklarla ve büyük oranlarda yapılan devalüasyonlardan kaçınılarak, döviz kurunun istikrarlı ve ihracatçıları özendirecek (dış fiyatları iç fiyatlara göre daha cazip kılacak) düzeyde tutulması gereklidir.

Türkiye'de 1980'li yıllara gelene kadar genellikle ithal ikamesi politikasının bütünlüycü bir aracı olan aşırı değerlendirilmiş kur politikası izlenmiş zaman zaman (1958, 1970 ve 1980'de olduğu gibi) yüksek oranlı devalüasyonlarla Türk Lirasının değeri gerçekçi olarak tesbit edilmeye çalışılmış, ancak hızlı artan yurt içi enflasyon kısa dönemde döviz değerinin cari piyasada TL'sinin değerinin üstüne çıkmasına yol açmıştır. Bu nedenle bu yüksek oranlı devalüasyonlar ihracatımızın artışına önemli bir katkı getirmemiştir(98).

1.5.1981 tarihinden itibaren konvertibiliteye geçişin bir basamağı olan günlük kur tesbiti uygulamasına geçilmiştir. Böylece kur politikası daha kolay, daha esnek uygulanabilir hale gelmiştir. Esnek kur politikası ile, ihracatçı teşvik edilmeye çalışılmıştır.

(98) Nedim İBRAHİMHAKKIOĞLU, "İhracatı Teşvik Politika ve Araçları", DIŞ TİCARET FORM DERGİSİ, (Kasım-Aralık 1987) s.5-6.

D. Türkiye'de İhracat İşlemlerinde Kullanılan
Yeni Teknikler

1. Forfaiting Uygulaması

Forfaiting Türkiye için oldukça yeni bir finansman tekniğidir. Ancak, dış pazarlardaki rekabetin kızışmış olması nedeniyle bu tekniğin avantajlarından Türk ihracatçıları da faydalanmaya başlamışlardır.

Forfaiting yönetimi ülkemizde yasal dayanaklardan yoksundur. Gerek bankalar gerekse kambiyo yasaları bu açıdan çelişkili hükümlerle doludur. Örneğin, Bankalar Yasası'nın 44. maddesinin 3. bendindeki "krediler ancak açıldığı kişilere kullanılabilir" hükmü forfaiting uygulaması açısından nasıl yorumlanacaktır. Çünkü, forfaiting'de kredi ithalatçıya açılırken ödeme ihracatçıya yapılması çelişkili bir durum yaratacaktır.

T.P.K.K. Hakkındaki 30 sayılı kararın getirdiği kısıtlama daha da ilginçtir. Buna göre ihraç edilen malların bedelinin en az % 80'inin en çok 3 ay içerisinde yurda getirilerek bir bankaya satılması veya döviz tevdiat hesabında tutulması zorunludur. Oysa forfaiting uygulamasında her türlü hak sözleşme sonrası forfaiter adı verilen kuruma geçmektedir(99).

Türkiye'de forfaiting yaygın bir finansman aracı olarak gelişimi öncelikle dış ticaretimizin dış pazarlar-

la entegrasyonunu sağlayan ekonomi politikalarının sürdürülmesine bağlıdır.

2. Factoring Uygulaması

Uluslararası ticaretin finansmanında yaygın olarak kullanılan factoring, Türkiye'de yaygınlaşmamıştır. Bu tekniğin Türkiye'de kullanılması halinde bu uygulamanın,

- Borçlar Kanunu,
- Bankalar Kanunu,
- Kambiyo Mevzuatı, karşısında durumu bazı bakımlardan önem arz etmektedir. Bu hususlar aşağıda açıklanmıştır(100).

Borçlar Kanunu'nda yer alan Halefiyet, Vekalet ve Alacağın Temliki hakkında hükümler factoring'in hukuki yapısına benzer nitelikler taşımaktadır. Söz konusu hükümlerin factoring uygulaması ile karşılaştırılması aşağıda yapılmıştır.

Borçlar Kanunu alacaklıya ödeme yapan üçüncü şahsın hangi hallerde alacaklının haklarına kanunen halefet olacağı gösterilmiştir. Bu haller şunlardır;

- Başkasının borcu için rehin edilen bir şeyi rehinden kurtardığı ve bu şey üzerinde mülkiyet hakkı veya diğer bir aynı hakkı haiz bulunması halinde,

(100) Aydın ESEN, "Factoring ve Türk Mevzuatı Karşısında Durumu, PARA VE SERMAYE PİYASASI DER., S.7.20 (Mayıs 1985), s.20-22.

- Alacaklıya ödemede bulunan üçüncü şahsın ona halef olacağıнын borçlu tarafından alacaklıya haber verilmesi halinde,

Factorng'de rehin sözkonusu olmadığı ve borçlunun rızası alınmadığı için bu madde hükmü uygulanamaz.

Borçlar Kanunu md. 147'de "müteselsil borçluların tutarlar için birbirlerine halef olacağı" ve Borçlar Kanunu md. 496'da da "kefilin elde ettiği şey nisbetinde alacaklının haklarına halef olacağı" öngörülmektedir.

Factoring uygulamasında müteselsil borç ve kefalet sözkonusu olmadığından burada sözü geçen halefiyet hükümleri de uygulanamaz. Borçlar Kanunu md. 386-398 arasında vekalet hükümleri düzenlenmiştir. Bu maddelere göre, vekil kendisine verilen yetki çerçevesinde müvekkil adına hareket eder. Factorng'de ise anlaşmayı müteakip factor kendi adına hareket eder. Bu nedenle factoring bir vekalet ilişkisi değildir.

Borçlar Kanunu 162. maddesi alacağın temlikini düzenlemiştir. Bu maddeye göre alacağın temlikinin başlıca özelliklerini şöylece sıralayabiliriz;

- Alacağın temliki borçlunun rızası aranmaksızın, bilgisi dışında hükümlernii doğurur.

- Alacağın temliki ile bir borç ilişkisinin bütünü-
nün temliki birbirinden ayrı nitelikte iki hukuku işlemdir. Bir borç ilişkisinin devrinde borçlunun rızası gerekir.

- Alacağın temliki mutlaka yazılı olarak yapılmalıdır.

Factoring'de ise borçlunun ödeme gücünü araştırılması factor'un sorumluluğunda olduğundan bu konuda temlik edenin sorumluluğu sözkonusu değildir.

Bankalar Kanunu karşısında factoring ise; Türkiye'de henüz aynı factor şirketleri ve bunların özel mevzuatı bulunmadığı için bir banka tarafından factoring tekniğinin kullanılması halinde banka riski üstleneceğinden Bankalar Kanunu'nun uygulaması sözkonusu olacaktır.

Factoring'de krediyi ithalatçıya acıp ödemenin ihracatçıya yapılması, madde hükmünün lafzına aykırı bir durumu çağrıştırmaktadır.

Uygulamadaki tereddütlerin kaldırılması için ya sözkonusu maddede bir değişiklik yapılması ya da kanunun bir Bankalar Kanunu genel tebliği ile bu şekilde açıklanması yararlı olacaktır.

Kambiyo Mevzuatı karşısında factoring; T.P.K.K. Hakkında 30 sayılı kararın 8. maddesine göre ticari amaçlarla ihraç edilen malların bedelinin en az % 80'inin fiili ihracat tarihinden itibaren en çok üç ay içinde ihracatçılar tarafından yurda getirilerek bir bankaya satılması zorunludur(101).

(101) Sultan ÖZEL, "Factoring: Alacak Hakkının Satışı", DÜNYA GAZETESİ (3 Mart 1988), s.7.

Görüldüğü gibi, dövizlerin getirilme zorunluluğu, ihracatçılara aittir. Oysa, açıklandığı üzere factoring'-de sözleşmeyi müteakip vesaik teslim edilince her türlü sorumluluk factor'a geçmektedir. Factoring'in bu teknik özelliği ile kambiyo rejiminin yukarıya alınan hükmü arasında bir uyumsuzluk görülmektedir. Yeni bir kambiyo düzenlenmesinde bu hususunda göz önüne alınmasında fayda bulunmaktadır.

3. Export Leasing Uygulaması

Türkiye'de leasing şirketlerini kurulup işlerlik kazanmasının ülke ekonomisine önemli katkıları olacaktır. Bu katkıların başında bir çok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de eksikliği duyulan orta ve uzun vadeli finansman imkanı sağlanması gelmektedir.

Türkiye'de kurulacak finansal kiralama şirketlerinin Anonim Ortaklık şeklinde kurulmaları gerekmekte olup bunların ödenmiş sermayelerinin en az 1 milyar Türk Lirası olması aranmaktadır. Türkiye'de şube açacak yabancı kiralama şirketleri için ise ödenmiş sermayelerini asgari 2 milyon ABD doları karşılığı Türk Lirası olması, 3226 no.lu Finansal Kiralama Kanunu'nun 11. maddesinde yer alan önemli şartlardan biridir(102).

(102) ŞENGEZER, s.28.

Kiralayan şirketlerin kuruluşu ve şube açmaları ile yabancı şirketlerin Türkiye'de şube açması Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığı'nın ön iznine tabidir. Ancak, 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu hükümleri saklıdır.

Leasing yoluyla yurt dışından kredi sağlama imkanları oldukça geniştir. Yurt içinde kurulacak yabancı sermayeli leasing şirketleri veya bunların kuracağı ortaklıklardan yapılacak kiralamaların önemli bölümü, yurt dışında kurulu leasing şirketlerinden yapılacak kiralamaların ise tamamı dış kredi niteliğinde olacaktır.

İhraç yönlü sanayilerimizin geliştirilerek, kalkınmamızda yatırım fonu olarak kullanılan döviz ihtiyacımızın arttığı bu günlerde hem yurt dışından Türkiye'ye hem de Türkiye'den yurt dışına yapılabilecek olan finansal kiralama muhakkak ayrı bir öneme sahiptir.

4. Countertrade Uygulaması

Uluslararası ticaretin finansmanında giderek önem kazanan "Countertrade" yöntemi bizde oldukça sınırlı bir biçimde kullanılmaktadır. Nitekim son ihracat rejimi, dış ticarete özel takas ve bağlı işlemleri ilke olarak yasaklamakta, ancak kamu kuruluşları ile bir yıl içinde 50 milyon dolarlık dış satım tutarını

aşan dış ticaret sermaye şirketlerine Müsteşarlık izni doğrultusunda bu yolu açık tutmaktadır(103).

Türkiye'de son yıllarda uygulanan karşılıklı ticaret tekniklerinden birkaçı şunlardır(104):

- İran ve Irak'la Merkez Bankası arası ikili hesap ilişkisi,

- SSCB, Polonya, Macaristan, Romanya, Çekoslovakya, ve Doğu Almanya ile T.C. Merkez Bankası arası özel hesap ilişkisi kanalıyla geçmişte bu ülkelerce Türkiye'de kurulmuş veya kurulmasına katkıda bulunulmuş sınai tesislerin ve altyapı projelerinin bedellerinin mal ihracatı ile ödenmesi,

- Çoğu Dövizle Çevrilebilir Mevduat (DÇM) uygulamasından kaynaklanan 1980 öncesinden kalma garantisiz ticari borçların tasfiyesinde mal, hizmet ve sermaye yatırımı ile ödemede bulunmak,

- Libya, Irak ve Cezayir ile petrol/alacak, petrol/mal , petrol/müteahhitlik hizmetleri takası,

- Petrol aramalarında buy-back,

- Fason imalat, re-export, transit ticaret, sınır ticareti, ihracatçıya ithalat hakkı gibi çeşitli uygulamalar,

(103) ERSAN, s.27.

(104) OKTAY, s.249.

- F-16 savaş uçaklarının alımı ile ilgili offset,
- Bazı enerji santralleri, altyapı tesisleri ve turistik tesislerin yapılması ve/veya işletilmesi ile ilgili yap-işlet-devret (BOT) veya yap-işlet-sahip ol (BOO),

- SSCB ile doğal gaz karşılığında uzun vadeli do- laylı buy-back uygulamaları.

Yukarıda bazıları sayılan Karşılıklı Ticaret uy- gulamalarının, Türkiye'nin dış ticaretindeki payı hem ihracatta hem de ithalatta en az % 30-40 arasında de- ğişen bir oranı bulmaktadır.

Takas ve bağlı muamele işlemleri yapma konusundaki izni firmalara T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı vermekte, karşılıklı ticaretin baz alındığı ikili anlaşmaların uzatılması ve ihbarların uygulanma- sından ise T.C. Merkez Bankası sorumlu olmaktadır(105).

Bu uygulamada, ticaret firmalar arasında olmakta, ödemeler ihracatçılara kendi paraları cinsinden yapıl- makta, ülkeler arasında ise bir para akımı bulunmamak- tadır. Hesaplar ise her iki ülkenin Merkez **Bankaların-** da tutulmaktadır.

IV. TÜRKİYE'DE İHRACATIN FİNANSMANINDA KARŞILAŞILAN
SORUNLAR

Türkiye'de ihracatın finansmanında karşılaşılan en önemli ve en belirgin güçlük, mali kaynakların yetersizli-
dir. Bu nedenle ihracat sektörü sınırlı bir sermaye ile
çalışmak zorunda kalmaktadır.

Ülkemizde genel olarak, reeskont ve kredi faizleri
gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında oldukça yüksek-
tir. İhracat kesimine açılan krediler ile tütün hazırlık
kredilerinde, ekonominin diğer kesimlerine oranla daha
düşük bir reeskont ve kredi faizi geçerli bulunmasına
rağmen bu durum, ihracatın teşviki konusunda gelişmiş batı
ülkelerine göre avantaj yaratmamaktadır. Nedeni ise gelişt-
miş ülkelere ihracat kredilerinden alınan faiz ve komis-
yonlar oldukça düşüktür.

Türkiye'de ihracatın geliştirilmesi ve teşviki deni-
lince ilk akla gelen, ihracatın genellikle yapısal sorun-
larından çok, finansmanı ile ilgili sorunlar olmaktadır(106).

Bankalar, ihracat işlemlerinin akreditifle karşılan-
madıkça, ihracatçılara mali yardım yapmadıkları gibi, ge-
nellikle akreditifler onaylandıktan sonra kredi vermekte-
dirler.

(106) Recep ÖNAL - Erden ŞANER, "Türkiye'de İhracatın Kre-
diyle Finansmanı", MALİYE DERGİSİ, S.(Mart-Nisan
1979), s.12,

Bankalar vesaik mukabili ödeme yada vesaik mukabili kabul ve konsinye satış biçiminde yürütülen ihracat işlemlerine olumlu yaklaşmamaktadırlar. Bu nedenle bankaların ihracat finansman olanaklarından çok sınırlı olarak yararlanılmakta ve genellikle krediler, yıllardır ihracat yapan akreditifleri onaylanmış büyük ihracatçı firmalarca kullanılmaktadır.

Diğer taraftan küçük ve orta büyüklükteki ihracatçılar kredi temininde, teminat göstermede büyük güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

İhracat kredilerinde yüksek faiz yükü doğrudan mali yetlere yansımakta ve ihracatçılar banka finansman kaynaklarından yararlanamamaktadırlar.

İhracatçılar kısa vade'de yeterli ölçüde olmasada kredi temin etmektedirler. Ancak orta ve uzun vade'de ve özellikle alıcı ve satıcı kredileri şeklindeki kredi kullanımları yok denecek kadar azdır.

İhracat muamelelerinde gümrük formalitelerinin yavaş yürütülmesi, gümrük çıkış beyannamelerinin kapatılışlarının çıkış gümrüklerince geçirme ile yapılışı, vergi iadesinden yararlanan malların ihracında, ihracatçıların vergi iadelerini zamanında Merkez Bankası'ndan tahsil edememelerini beraberinde getirmektedir.

Vergi iadeleri gelir sayılmakta ve vergi matrahı içine dahil edilmektedir. Bu nedenle iade oranının ödenen vergi ile etkisi azalmaktadır.

Merkez Bankasının ihracat reeskont kredilerinin kullanılmasında, her takvim yılı itibariyle 1 milyon dolardan az olmamak üzere son üç yılda en az 5 milyon dolarlık ihracat yapma şartı aranmaktadır. Bu da küçük ve orta büyüklükteki ihracatçıların bu kredilerden yararlanamamasına neden olmaktadır.

1980 sonrası yapılan devalüasyonlar ithal mallarının fiyatlarını yükseltmesinin yanısıra yurt içinde de fiyatlar genel seviyesini yükseltmiştir. Enflasyon nedeniyle iç piyasada üretilen malların fiyatları yükseldiğinden bu malların ihracat olanakları da kısıtlanmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde uygulanan Factoring, Forfaiting ve Leasing gibi finansal tekniklerin, Türkiye'de henüz uygulama alanına sahip olmaması da diğer bir sorunu oluşturmaktadır.

İhracatın finansman olanakları para ve finansman ile de çok yakından ilişkilidir. Türkiye'de para ve finansman piyasalarının yeterince gelişmemesi nedeniyle ihracatçıların uygun koşullarda kredi temin edebilmelerinin oldukça zor olduğu görülmektedir. Bu tür zorluklar Türkiye'de ki ihracatçıları hem yabancı rakipleri karşısında hem de yurt içinde kredi paylarından önemli ölçüde yararlanan büyük ihracatçıları karşısında dezavantajlı duruma getirmektedir.

İhracatla ilgili finansman sorunları çözülebildiği oranda, ihracatımızdaki artışta devam edecektir.

S O N U Ç

Günümüzde Dünyanın hemen hemen hiç bir ülkesi, dışı kapalı bir ekonomik yapıya sahip değildir. Ülkeler farklı derecelerde olmak üzere bir birine bağımlı bulunmaktadır. Bu bağımlılık da onların karşılıklı ekonomik ilişkiler kurmalarına yol açmaktadır. Bu ilişkiler sonucunda ülkeler birbirlerine kendi ürettikleri ürünleri satmakta, üretmediklerini ise birbirlerinden satın almaktadırlar.

Hızlı bir kalkınmanın sağlanabilmesi ve sürdürülebilmesi için ihracat gelirlerinin süratle artması büyük önem taşımaktadır. İhracatın artırılabilmesi öncelikle üretim ve pazarlama sorunudur. Ancak, bunların yanında ihracata uygun bir finansman ortamının sağlanması gerekir.

Gelişmiş ve Gelişmekte olan ülkelerin bir çoğunda ihracatın geliştirilebilmesi için mali yönden bir çok tedbirler alınmıştır. Gerek üretim gerekse ihracat mallarının tedariki aşamasında, kısa - orta ve uzun vadeli satış finanse eden fonlar sağlanmıştır.

Bu fonlardan kısa vadeli olanlar; tarım ürünleri, geleneksel ürünler ve bazı temel malların, orta vadeli olanlar; ara malları, dayanıklı tüketim malları, hafif sermaye mallarının, uzun vadeli olanlar ise; ağır sanayi malları, komple fabrika, ağır makine - teçhizatın satışlarında ihracatçıyı finanse etmektedirler.

İhracatın finansmanı, genellikle ticari bankalar tarafından gerçekleştirilirken, bir çok ülkede bankalardan başka, ihtisaslaşmış finans kurumları aracılığı ile de bu görev yerine getirilmektedir. Orta ve uzun vadeli satışların artmasıyla birlikte, finans sektöründe, ticari bankalarda yetersizlikler ortaya çıkmış ve ihracat konusunda uzmanlaşmış, İthalat - İhracat bankaları kurulmuştur.

Türkiye'de ihracat sektörü için sağlanan finansal imkanlar ve diğer mali teşvik tedbirleri incelendiğinde, bu sektöre fon aktarımı ile ilgili olarak bir çok önlemin alındığı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de ihracat kredileri, T.C. Merkez Bankası ve bankaların özkaynaklarından karşılanan düşük faizli ve re-eskontlu ihracat kredileri ile ihracatı geliştirmek üzere kurulmuş olan Türk Eximbank tarafından ihracatı finanse etmek üzere kullanılmaktadır.

1980 - 1987 döneminde ihracat kredileri incelendiğinde, Mevduat Bankası toplam kredilerinin bu dönem içerisinde 20 misli artışına karşılık, ihracat kredileri 49 misli artmıştır. Ancak yine de toplam krediler içinde ihracat

kredilerinin payı düşüktür. Yine bu dönemde Merkez Bankası ihracat kredilerinde 1.13 misli artış olmuştur. Buda göstermektedirki, bu dönemde Merkez Bankası ihracat kredilerinden pek fazla yararlanılamamıştır.

1980-1987 döneminde, toplam krediler içerisinde, gerek mevduat bankalarının gerekse Merkez Bankasının sağladığı ihracat kredilerinin payı artış ve azalış şeklinde gözlenmektedir. Bu sonuç ihracat kredilerinin, toplam krediler içerisindeki payının yetersiz olduğunu göstermektedir.

Orta vadeli reeskont kredisi işlemleri Beş Yıllık Kalkınma Planları, Yıllık Programlar, yatırımların teşviki ve yönlendirilmesine ilişkin olarak Bakanlar Kurulu Kararı ile DPT'nca yayımlanan tebliğler ve para kredi kurulu kararı paralelinde Merkez Bankası Meclisi'nce belirlenen esas ve şartlara göre yürütülmektedir. Uzun vadeli kredili satış imkanı ise henüz yoktur.

Özellikle sevk sonrası finansman mekanizmasının, Türkiye'de pek fazla gelişmediğini, sevk öncesi finansman kolaylıklarının Merkez Bankası ve ticari bankalar tarafından sağlanmakla birlikte, bunların toplam krediler içerisinde pek az bir yüzdeyi teşkil ettiklerini, dolayısıyla Türkiye'de ihracatın finansmanının, alınan bir çok önlemlere ve teşviklere rağmen yeterli seviyede olmadığı söylenebilir.

Planlı kalkınma döneminde, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı haricindeki tüm planlarda İKS ile ilgili çeşitli konulara değinilmiş ve bu konuda bazı tasarılar hazırlan-

mış, fakat meclisten geçirilerek kanunlaşmamıştır.

Türkiye'de son zamanlara kadar toplam ihracat içerisinde sanayi ürünlerinin payının nisbi olarak az olması da, kredi sigortası kurumunun kurulması ve işletilmesini büyük ölçüde güçleştirmiştir. İKS ile ilgili konular özellikle 1980 istikrar tetbirleri ve ekonomik kararlardan sonra önem kazanmaya başlamıştır. İthal ikamesi politikasından, ihracata yönelik kalkınma politikasına dönen Türkiye için ihracatın geliştirilmesi, finanse edilmesi ve bir program çerçevesinde yürütülmesi artık zorunlu olmuştur. Nihayet 21 ağustos 1987 tarihinde Devlet Yatırım Bankası "Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim Şirketi"ne dönüştürülmüştür. Bu banka 1988 başlarında faaliyete geçmiştir.

Türkiye'de ciddi bir şekilde ihracatı teşvik politikaları 24 Ocak 1980 istikrar tetbirleri çerçevesinde dışa açılma politikası ile birlikte yürürlüğe konulmuş ve bunun sonucu ihracat 2.5 milyar dolardan 1985 yılında 8 milyar dolara yükselmiştir. Ancak ihracattaki bu artış 1986 yılında durmuş ve hatta 1985 yılına göre ihracatta gerileme kaydedilmiştir. İhracattaki 1986 yılında meydana gelen azalmanın üç nedenden kaynaklandığı bilinmektedir.

Birincisi, Petrol şoku diye adlandırılan petrol fiyatlarındaki aşırı düşüştür.

İkincisi, İhracatta 1980'den 1985'e değin meydana

gelen büyük artışla Türkiye'nin mevcut ihracat potansiyeline ulaşmasıdır.

Üçüncüsü ise, Mevcut ihracatı teşvik tedbirlerinin kademeli olarak indirilmesi veya kaldırılması suretiyle teşviklerin azaltılmasıdır.

İhracattaki bu gerileme karar merkezlerini 1986 yılı sonuna doğru ihracatın teşvikinde oldukça önemli sayılan kararları almaya başlamıştır.

Türkiye'de teşvik tedbirleri ile ilgili getirilen bir düzenleme ise teşvik tedbirlerini uygulama yetkilerinin bir merkezde; Devlet Planlama Teşkilatı'nda (Teşvik Uygulama Başkanlığı) toplanmasıdır.

Teşviklerle ilgili düzenlemelere ihracatı teşvik kararında, ihracatta vergi iadesi kararında, KDV kanununda, Kurumlar Vergisi Kanununda, DPT ve Merkez Bankası tebliğlerinde rastlanmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde kullanılan Factoring, Forfaiting ve Leasing gibi finansal teknikler, Türkiye'de henüz kullanımı yaygınlaşmamıştır.

Bugün her ülke dolaylı ve dolaysız yollardan ihracatçıyı desteklemekte ve teşvik etmektedir. Bu nedenle, eğer Türkiye dışa açılma modelini uygulamaya devam etmek istiyorsa ihracat teşviklerini de sürdürmek zorundadır.

Üzerini vurgulayarak belirtmek gerekir ki, ihracatçıya verilen her teşvik, üretimin dış pazarlara yönlendirilmesi demektir.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- ACINAN, Hilmi-
SAĞ, Yıldız : "İhracat Kredi Sigortası", İHRACAT
KREDİ SİGORTASI SEMİNERİ, A.İ.T.İ.A.
Bankacılık ve Sigortacılık Y.O. Ya.
No:1, (14-15 Nisan 1980).
- AKA, Bahar : Uluslararası Ödeme Şekilleri, İGEME
Ya.No:108, Ankara, 1986.
- AKAD, Ömer : Dış Ticaret Finansmanında Yeni Bir
Teknik: Forfaiting, BURSA EKONOMİ
DERGİSİ, S.40, (Ocak 1988).
- AKMUT, Özdemir : "Dışsatım Kredi Güvencesinde Riskler"
İHRACAT KREDİ SİGORTA SEMİNERİ, A.İ.
T.İ.A. Bankacılık ve Sigortacılık Y.O.
Ya.No:1, Ankara, 1980.
- AKMUT, Özdemir : Hayat Sigortası- Teori ve Türkiye'-
deki Uygulaması, Ankara, 1980.
- AKSOY, Ahmet : İhracata Yönelik İşletmelerde Alter-
natif Finansman Yöntemleri, Ankara,
1988.
- ALKİN, Erdoğan : Türkiye'nin Dışa Açılma Stratejisi
İçinde İhracat Sorunu ve Sınai Ürün-
lerin İhracatını Artırma İmkânları,
İstanbul, 1981.

- ALPAN, Şule : İhracat Finansman Aracı Olarak İhracat Kredi Sigortası ve Türkiye'deki Muhtemel Uygulama, İGEME Ya., Ankara, 1987.
- ALPAN, Şule : "İhracatta Teşvik Aracı Olarak İhracat Kredi Sigorta ve Garantisi Sistemleri", DIŞ TİCARET DURUM DERGİSİ, (Temmuz 1987).
- BAKIR, Pınar : "Factoring (Alacak Hakkının Satılması) Uygulaması", PARA VE SERMAYE PİYASASI DERGİSİ, (Mayıs 1985).
- BALASSA, Bela : Export Incentives and Export Performance in Developing Countries a Comperative Analysis, The World Bank, Washington D.C., 1977.
- BELGİN, İsmail H. : "Dışsatım Kredi Sigortası", VERGİ DÜNYASI, S.4 (Aralık 1981).
- BERK, Niyazi : "Dış Ticarete Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Forfaiting", PARA VE SERMAYE PİYASASI DERGİSİ, (Eylül 1985).
- BOZER, Ali : "Genel Açından İhracat Kredi Sigortası", İHRACAT KREDİ SİGORTASI SEMİNERİ, A.İ.T.İ.A. Bankacılık ve Sigortacılık Y.O. Ya.No:1, (14-15 Nisan 1980).
- BOZKURT, Hamit : İhracat Kredi Sigortası ve Türk Eximbank Uygulaması, Sanayi ve Tic. Bak. Sınai Eğitim ve Geliştirme Mer.Gen.Müd.Ya., Ankara, 1988.
- BOZKURT, ÜNAL : "Factoring Yeni Bir Finansman Türü Olabilir mi?", PARA VE SERMAYE PİYASASI DERGİSİ (Mayıs 1988).

- BÜYÜKKAYA, Alaattin : "Türkiye'de İhracatı Teşvikte İhracat Kredi Sigortasının Ekonomik ve Teknik Yönü", İHRACAT KREDİ SİGORTASI SEMİNERİ, A.İ.T.İ.A. Bankacılık ve Sigortacılık Y.O. Ya.No:1, (14-15 Nisan 1980).
- ÇALIKOĞLU, Ayşe : "İhracatta Yeni Bir Finansman Yöntemi Factoring", İÇİME DIŞ TİCARET BÜLTENİ, S:31 (8 Ağustos 1986).
- DANIŞMAN, M.Cihat : "İhracat Finansman Yöntemleri, Devlet Yatırım Bankası Ya., Ankara, 1987.
- DANIŞMAN, M.Cihat : "İhracat Sigorta ve Kredi Sisteminin Esasları", DIŞ TİCARET FORUM DERGİSİ, (Şubat 1988).
- DIRİMTEKİN, Halil : "Türkiye Ekonomisi, Eskişehir, 1986.
- DURA Nejat : "İhracatın Finansmanı, Devlet Yatırım Bankası Ya., Ankara, 1982.
- DURU, Ömer : "Leasing Açısından Kur Riski ve Devalüasyon, DÜNYA DOSYASI, (19 Nisan 1986).
- ERDAL, Yaman : "Dışsatım Kredi Sigortası- Kuram-Uygulama ve Türkiye Gerçeği, Ankara, 1983.
- ERSAN, İhsan : "Forfaiting ve Türkiye", PARA VE SERMAYE PİYASASI DERGİSİ, S.77 (Temmuz 1985).
- ERSAN, İhsan : "Karşılıklı Ticaret ve Türkiye", PARA VE SERMAYE PİYASASI DERGİSİ, (Ağustos 1985).
- ESEN, Aydın : "Factoring ve Türk Mevzuatı Karşısında Durumu", PARA VE SERMAYE PİYASASI DERGİSİ, S.75 (Mayıs 1985).

- GÖNENÇ, Erdiñç : "KDV'de İhracat İstisnası", MALİYE POSTASI DERGİSİ, Yıl.9, S.188 (1 Temmuz 1988).
- İBRAHİM HAKKIOĞLU, İsmail : "Dış Ticarete Ödeme Şekilleri" İGEME Enformasyon Bülteni Eki, Yıl.16, S.16 (19 Nisan 1978).
- İBRAHİM HAKKIOĞLU, İsmail : "İhracatı Teşvik Politika ve Araçları", DIŞ TİCARET FORUM DERGİSİ, (Kasım-Aralık 1987).
- KARLUK, Ridvan : "İhracat Kredilerinde Risk Sorunu ve İhracat Kredi Sigortası", İTO MECMUASI, S.7-9, (Tem.-Eylül 1980)
- KARLUK, Ridvan : "İhracatın Finansmanı ve Geliştirilmesi Yönünden Türkiye'de İhracat Kredileri", Eskişehir İTİA DERGİSİ, C.XVII, S.1 (Ocak 1981).
- KARLUK, Ridvan : "Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi", Eskişehir İTİA Ya.No:273/158, Eskişehir, 1981.
- KARLUK, Ridvan : "Uluslararası Ekonomi- Teori- Politika- Sistem- Kurumlar", İstanbul, 1984.
- KAYLA, Ziya : "Merkez Bankası İşlemleri", Ankara, İTİA Ya., Ankara, 1981.
- KENAR, Nejdet : "İhracatı Teşvik Tedbirleri ve Uygulama Esasları- 1", MALİYE POSTASI DERGİSİ, Yıl.9, S.176, (1 Ocak 1988).
- KENAR, Nejdet : "İhracatı Teşvik Tedbirleri ve Uygulama Esasları- 2", MALİYE POSTASI DERGİSİ, Yıl.9, S.177, (15 Ocak 1988).

- KILKIŞ, Yıldırım : "Ayın Ekonomik Olayları", BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR DERGİSİ, Yıl 23, S.9 (Eylül 1986).
- KOZLU, M.Cem : "Uluslararası Pazarlama İlkeler ve Uygulamalar" İş Bankası Ekonomi Ya. No:234/16, Ankara, 1986.
- KÜSELER, Cüneyt : "İhracat Teşvikleri ve İmalatçı Tanımına Aykırı Bir Yaklaşım", VERGİ DÜNYASI DERGİSİ, S.81 (Mayıs 1988).
- KURT, İbrahim : "İhracat Kredileri", T.Bankalar Birliği Ya.No:112, Ankara, 1983.
- OKTAY, Nüvit : "Karşılıklı Ticaret Sistemi - Dünya'daki ve Türkiye'deki Uygulaması", Anadolu Üniversitesi İİBF Ya.No: 232/52, Eskişehir, 1987.
- ÖNAL, Recep - ŞANER, Erden : "Türkiye'de İhracatın Krediyle Finansmanı", MALİYE DERGİSİ, S.38, (Mart-Nisan 1979).
- ÖNCÜ, Beratiye : "Forfaiting - Factoring", İGEME DIŞ TİCARET BÜLTENİ, S.29 (28 Tem. 1986).
- ÖNCÜ, Beratiye : "Karşılıklı Ticaretin Dünya Ticaretindeki Önemi ve Türkiye", İGEME İHRACAT BÜLTEN EKI, Rapor No:102, (Nisan 1986).
- ÖNCÜ, Beratiye : "Factoring Hizmetleri ve Uygulaması" İGEME DIŞ TİCARET BÜLTENİ, S.22 (30 Mayıs 1986).
- ÖNCÜ, Beratiye ve Diğerleri : "İhracat Kredi Sigortası ve Türkiye Değerlendirmesi", İGEME Ya., Ankara, 1987.
- ÖZEL, Sultan : "Factoring Alacak Hakkının Satışı" DÜNYA GAZETESİ (3 Mart 1988).

- ÖZSUNAY, Ergun : "Finansal Kiralama Kanunu'nun Uygulanması ve Sorunları", İTO DERGİSİ (Nisan 1986).
- PARASIZ, İlker : Uluslararası Para Sistemi - Kuram Mekanizma-Tarihçe-Politika, Uludağ Üniversitesi Ya.No:3-046, Bursa, 1986.
- PARASIZ, İlker : Para, Banka ve Finansal Piyasalar, Bursa, 1985.
- SERÇERMAN, Nejat : Dış Ticarete Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Kullanılan Forfaiting'e Ülkemiz Açısından Bakış, Ankara, 1988.
- ŞENGEZER, İskender : "Dünyada ve Türkiye'de Leasing (Finansal Kiralama)", İGBME DİŞ TİCARET BÜLTENİ EKİ (Ekim 1987).
- TANAY, Ferruh : Forfaiting, İktisat Bankası (Ocak 1987).
- TÜRE, Nahit : Bankalar İçin Dış Ticaret ve Kambiyo Bilgisi, Banka ve Ticaret Hukuku Araş.Bns.Ya.No:106, Bankacılar Serisi No:16, Ankara, 1981.
- TUNAY, Turhan : İhracatın Ünfinansmanı, Yapı ve Kredi Bankası Ya., İstanbul, 1982.
- UZUNOĞLU, Bahtiyar : "İhracat Kredi Sigortası, İngiltere'deki Uygulama ve Ülkemiz Yönünden Zorunlu İlkeler", İHRACAT KREDİ SİGORTASI SEMİNERİ AİTİA Bankacılık ve Sigortacılık Y.O.Ya.No:1 (14-15 Nisan 1980).
- ÜNAY, Vecdi : Bankalarca İç ve Dış Ticaretin Finanse Edilmesi, Ankara, 1959.

- ÜNSAL, M.Erdal : "Türkiye'de İhracat Kredi Bankası",
DÜNYA GAZETESİ (18 Ocak 1988).
- ÜNSAL Erdil (Çev.) : International Trade Center UNCTAD/
GATT Ocak-1971'den Gelisen Ülkelerde
İhracatın Finansmanı, Dış Ticaret
Bakanlığı Ya.No:4, Ankara, 1975.
- VARLIER, Oktay : Dış Ticaretin Finansmanı ve Türki-
ye'deki Uygulama, Ankara, 1988.
- YARDIMCI, Adnan : "Factoring ve Tarihi Gelisimi",
İGEME DIŞ TİCARET BÜLTENİ, S.22,
(30 Mayıs 1986).
- _____ : Dördüncü Beş Yıllık Plan Modeli ve
Yan Çalışmaları, DPT:1602-İPP 401,
Haziran 1977.
- _____ : İstikrar Tedbirleri ile İlgili
Mevzuat-11, DPT Ya.No:2107, Ankara,
1987.
- _____ : 1988 İhracatı Teşvik Mevzuatı,
DPT, Ankara, 1988.
- _____ : Yatırımların ve İhracatın Teşviki
ve Uygulama Esasları, DPT Ya.No:
773-TUD 4, Ankara, 1969.
- _____ : 5 Yıllık Kalkınma Planları, DPT Ya.
- _____ : Döviz Kredileri ve Prefinansman,
T.C.Merkez Bankası Kambiyo Genel
Müdürlüğü Sermaye Hareketleri Müdür-
lüğü S.İĞ/S.AC. 88/4B-7, Ankara
14 Temmuz 1988
- _____ : 1988 Yatırım ve İhracatın Teşvik
Esasları, İSO Araştırma Dairesi,
Ya.No:1988/10 (Mayıs 1988).

-
- : International Leasing in the 1980,
Bosphorus Institute, Konferans
Tebliği, İstanbul, 20 Ocak 1988.
-
- : Export Financing for Developing
Countries, International Trade
Center UNCTAD/GATT, Geneva, 1977.
-
- : TEBLİĞLER DERGİSİ, T.C.Maliye ve
Gümrük Bakanlığı Ya., S.46,
(Mayıs-Haziran 1988).
-
- : EKONOMİK BÜLTEN GAZETESİ, Muhtelif
Sayılar.
-
- : DÜNYA GAZETESİ, Muhtelif Sayılar.
-

IHRACAT KREDİLERİNİN YAPISI

<u>Kapsanan Tarafların Tanımı</u>	<u>Karşılıklar</u>	<u>Avantajlar</u>	<u>Dezavantajlar</u>
<u>Satıcı Kredisi</u>	<ul style="list-style-type: none">• Toplam kontrat fiyatının maksimum %85'ine finansman sağlanır.• Satıcıya tam rücu hakkı olup, özellikle 4 Milyon \$'ın altındaki işlemlere uygulanır.	<ul style="list-style-type: none">• Kredinin en iyi bilinen ve geleneksel olan şeklidir.• Küçük işlemlerin finansmanının en çabuk yoludur.• Kısa doküman söz konusudur.	<ul style="list-style-type: none">• Sigortalanmamış risk payı olabilir.• Rücu faktörü nedeni ile finansmanın en pahalı şeklidir.• Sık sık poliçe ve taahhüt senetleri bankalar tarafından kredi için tek araç olarak kabul edilmezler.
<u>Alıcı Kredisi</u>	<ul style="list-style-type: none">• Toplam kontrat fiyatının %85'i finanse edilir.• Genellikle ağır sermaye malları veya proje ile ilgili satın alımlarda kullanılır.	<ul style="list-style-type: none">• Satıcıya rücu söz konusu değildir.• Büyük yuzdeli finansman sağlar.• Genellikle ucuz finansman yoludur.	<ul style="list-style-type: none">• Kredi yükümlüsü/borçlu dikkatlice incelenir.• Dokümanlar kredi anlaşmasını kapsar.
<u>Kredi Sınırı (Credit Line)</u>	<ul style="list-style-type: none">• Alıcı kredisi gibidir.• Kontratın tek bir ülkeden gelmesi gerekir.	<ul style="list-style-type: none">• Alıcı kredisi gibidir.• Teklif üzerine alınır.• Gelecekteki işlemler için sürekli fix oranlı finansmanı mümkün kılar.	<ul style="list-style-type: none">• Alıcı kredisi gibidir.• Tüm kuruluşlar bu tür bir yapı sunmazlar.• Mutlaka taahhüt ücreti istenir.

TÜRKİYE'DE HAZIRLANAN DIŞSATIM KREDİ SİGORTASI YASA TASARILARININ KARSILAŞTIRILMASI

Tasarının Adı	Türk Dışticaret Sigorta Şirketi Kanun Tasarısı (TDSŞKT)	Türk İhracat Kredileri Sigorta Anonim Şirketi Kanun Tasarısı (TIKSASKT)	İhracat Kredileri Sigorta Kurumu Kanun Tasarısı (IKSKKT)	İhracat Sigorta Kurumu Kanunu (ISKK)	İhracat Sigorta Kurumu Kanun Tasarısı (ISKKT)	Türkiye İhracat Kredi Sigortası Kurumu Kanun Tasarısı (TIKSKKT)
Kuruluş ve Yasal Yapısı	Kamu Kuruluşu	Özel Hukuk hükümlerine bağlı, kendi yasalıyla kurulacak bir Anonim Şirket	Özel Hukuk hükümlerine bağlı özerkliğe sahip, kamu tüzel kişiliği olan kurum	Özel hukuk hükümlerine bağlı mali özerkliğe sahip tüzel kişiliği olan KIT	Özel Hukuk Hükümlerine bağlı, çalışmalarında özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip kurum	Özel hukuk hükümlerine bağlı, çalışmalarında özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliği olan kurum
Amaç ve Kapsamı	Dışsatımı artırmak, yabancı ülkelerde alınan kararların dışsatımcılara yansıtılabilecek kötü sonuçları ile dışsatılmak üzere bekleyen malların türlü nedenlerle dışsatılmamasından ötürü doğacak zararları güvence altına almak	Türk dışsatımcısının iki yıla kadar vadeli satıldığı malların bedellerini — Alıcının ödeyememesi — Transfer güçlüğü, para ayarlaması, dışalım kısıtlamaları, devrim, ayaklanması, savaş çıkması, — Sigortalının sözleşmedeki yükümlülüklerini yerine getirememesine karşı güvence altına almak	Dışsatımı arttırmak, güvenliği sağlamak, yeni mal ve hizmetleri dışsatımına yöneltmek, kredili dışsatımda finansman olanakları yaratmak. Dışsatımda mal ve hizmet bedellerini ticari, politik ve kambiyo risklerine karşı sigortalamak	Dışsatımı kolaylaştırmak ve geliştirmek amacıyla dışsatım kredi risklerini azaltmak, barınaklık, savaş, moratorium, transfer edileme, döviz kuru düşmesi risklerine karşı sigortalamak	Dışsatımı artırmak, güvenliği sağlamak, dışsatımcıya finansman olanakları sağlamak. Dışsatımcıyı politik, transfer ve ticari risklere karşı sigortalamak	Dışsatımda güvenliği sağlamak, dışsatımı özendirerek, dışsatım finansman olanakları yaratmak. Dışsatılan mal ve hizmet bedelleri ile dışsatım kredilerini ticari, siyasi, ekonomik ve öteki risklere karşı sigortalamak
Çalışma Konusu		Şirketçe sigorta ödenecisinin verilmesi için; — Sigorta priminin ödenmesi — Son beş yıllık bilanço - k/z hesaplarının gönderilmesi — İstenen tüm bilgilerin verilmesi gereklidir.	Dışsatımcı, — ticari — politik — kambiyo risklerine karşı sigorta edilebilir. Ticaret Bakanlığınca hazırlanacak bir Tüzükle: — risklerin ayrılması — dışsatımın vadesi ve alıcı ülkenin durumuna göre prim % oranları — poliçe türleri — ödence ödeme yöntemleri. en geç 4 ay içinde saptanır.	Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığının önerisi, Bakanlar Kurulu Kararı ile: Poliçe türleri, prim-sigorta oranları ödence ödenmesine ilişkin genel ilkeler DPT, Sanayi, Maliye - Merkez B. T. Bankalar B. T. Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliğinden oluşan Komisyonca saptanacaktır.	Bakanlar Kurulu kararı ve Ticaret Bakanlığınca hazırlanacak bir Yönetmelikte: — Risklerin kapsamı — Poliçe türleri — Prim oranları vb. sonra saptanacaktır.	Ticaret Bakanlığınca hazırlanacak bir Yönetmelikte: — Hangi mal ve hizmet bedellerini — Hangi risklere karşı — Hangi dönemlerde ve — Hangi ülkeler için sigortalanancağı, dışsatımcının ve sigorta kurumunun görev ve yükümlülükleri prim ve oranları, ödeneciler vb. sonra saptanır.

	(TDSSKT)	(TIKSASKT)	(TKSKKT)	(ISKK)	(ISKKT)	(TISKKT)
Güvence Sınırı		Şirket, dışsatım dolayısıyla karşılaşılan zararın en çok % 70'ini karşılar; gerisi dışsatımcinin üzerinde kalır	Kurum, — Ticari risklerden doğacak zararın en çok % 70'ini — Politik ve kambiyo risklerinden doğacak zararın % 80'ini öder.	Sigorta, dış satılan mal tutarına % 72'sini geçmez.	Güvence sınırı Ticaret Bakanlığınca hazırlanacak Yönetmelik ve Bakanlar Kurulunca saptanacaktır.	Kurumca ticari, politik, ekonomik ve öteki risklere karşı verilecek güvence (teminat) nın Bakanlıkça hazırlanacak Yönetmelikte gösterilir.
Sigorta Miktarı		Şirketin her yıla ait «Karşılık plafonu» Bakanlar Kurulunca saptanacak, ödenecek ödeneceleri karşılamak için bütçede bir «Güvence fonu» kurulacaktır.	Kurumca her yıl sigortalayabileceği dışsatım bedellerinin en çok miktarı Kalınma Planı Yıllık Programlarında gösterilir.			Her yıl sigortalayabilecek dışsatım tutarlarının tavanı Bakanlar Kurulunca saptanır ve duyurulur.
Kuruluş Anamalı ve Gelirleri	10 milyon liralık «Dış Ticaret Zarar Fonu»ndan, zararlar karşılanacak, bu tutar bütçeden ayrılacaktır.	Şirket Anamalı 50 milyon liradır (500/100.000 tane) A. Hazine % 46 B. Merkez B % 25 C. Millî Banka ve Sigorta Şirketleri % 20 D. Gerçek ve tüzel kişi % 9	Kurumca anamalı 50 milyon liradır. Bütçe ödenekleri ile karşılanır, tümü devlete aittir. Bu, Bakanlar Kurulu kararıyla iki kat artırılabilir.	Genel bütçeden işletme sermayesi 10 milyon ayrılmıştır. Kambiyo eşitleme fonundan 200 milyon. Gelirleri : — Sigorta primleri, — Bütçeden v.b. yardımlar, — Finansal kurumlardan sağlanacak krediler — Malvarlığından gelirler.	Bakanlar Kurulunca (devlet) saptanan gelirleri : — İşletme gelirleri — Hazine avansları — Bütçe yardımları — Kârlar — Bağışlar — Hazine avansları o yıl plafonunun % 50'sini aşamaz.	Gelirleri : — Primler — Dışsatımla ilgili fonlardan Bakanlar Kurulunca ayrılacak tutar. — Bütçeden yardımlar — Bağışlar — Öteki gelirler — Karşılanamayan ödenecelerle farklı hazine avansı ile karşılanır.
Police karşılığı kredi	Dışticaret Bankasının yurt içi ve dışı ilişkileri sağlayacağı olanakları, dış ticaretimizin geliştirilmesi için dışsatımcılarımıza yöneltmesi düşünülmüştür.		Dışsatımcılar dışsatım kredi poliçelerini bankalara devredip finansman için kredi sağlayabilirler.	Kurumun gelirleri dışsatım kredi bankasına yatırılır.		Dışsatımcılar dışsatım kredi sigortası poliçelerini bankalara güvence (teminat) gösterip, kredi sağlayabilirler. Poliçeler, değerli evrak sayılır.
Teknik İhtiyatlar ve Yedek akçeler			Yıllık primlerin % 20 si teknik ihtiyat olarak ayrılır. Bu oran Bakanlar Kurulu kararı ile değiştirilebilir. Safi Kârın % 15'i genel akçe, % 10'u olağan üstü yedek akçe olarak ayrılır.			Yıllık primlerin % 20 si teknik ihtiyat olarak ayrılır. Bu bakanlıkça iki katına çıkarılabilir. Kurumca Yönetmelikle saptanır. Teknik ihtiyatlar ödemelere yetmezse Hazine avansı alınır.

	(TDSSKT)	(TIKSAŞKT)	(IKSKKT)	(ISKK)	(ISKKT)	(TIKSKKT)
Yönetim Kurulu ve Atanmaları, Görev süreleri		Şirket organları ve örgüt: — Genel kurul — Yönetim Kurulu — Denetçiler — Genel Md. — Merkez ve Şb. ler	3 Kişilik: 1 Gn. Md. 1 Gn. Md.) Bakanlar Yard.) Kurulu 1 Muh. Md.) Kararı 1 Maliye) ile 1 Ticaret) atanırlar	7 Kişi: Genel Müdür + 2 Gn. Md. Yd. 1 Dış ekonomik ilişkiler (DEI) 1 Sigorta Uzm-DEI 1 İhracat Uzm-DEI 1 Maliye 1 Sanayi 1 Ticaret		Yönetim Kurulu 8 kişi 2 Ticaret Bakanlığı 1 Maliye Bakanlığı 1 DPT 1 Dışişleri Bakanlığı 1 İhracatçı birlikleri 1 T. Sig. ve Reas. Birliği 1 T. Ticaret - San. Odaları Birliği
Denetimi ve Hesap Yılı		Genel Kurulca seçilecek denetçilerce denetlenecektir.	Yüksek Denetleme Kurulu ve TBMM KİT denetimi. Hesap Dönemi Takvim Yılı	Y. Denetleme Kurulunca denetlenir.	Blanço, K/Z cerverli. Muhabese v.b. çıkartılacak Yönetmelikle yürütülecektir.	3 Kişilik Denetçiler Kurulu (2'si Ticaret, 1'i Maliye) Hesap Dönemi: Mali Yılı.
Personel rejimi Başlıklıklar	Primler ve banka işlemleri, vergi, resim, harçtan başlıklar	Özel Hukuk hükümlerine bağlı, vergi, resim ve harçtan başlıklar	657 Sayılı Yasaya bağlı Bakanlar K. K. ile hizmet sözleşmesi yapılabilir. Vergi, resim, harçtan başlıklar.	Yönetim Kurulu onayı ile yürürlüğe girecek iç yönetmelik, sözleşmeli eleman çalıştırır. Vergi, resim, harçtan başlıklar	Özel hukuk hükümleri. Sözleşmeli, yerli-yabancı uzman çalıştırır.	Özel hukuk hükümleri. Bakanlar Kurulunca onaylanacak Yönetmelik, sözleşmeli, yerli yabancı eleman çalıştırılır. Bilgi sızdırana 1 yıl hapis, 5000 liraya kadar ceza verilir.
Yasalaşmayı nedeni Madde Sayısı	Maliye B. nin eleştirisi	Hükümet değişikliği	Hükümet Değişikliği 29 madde, 10 sayfa gerekçe	DPT'nin karşı görüşü 21 madde, 4 sahife gerekçe	Hükümet değişikliği	Hükümet üyeleri arasındaki görüş ayrılığı

Tebliğ

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasından :

İhracat Reeskont Kredileri Hakkında 5 No.lu Tebliğ

MADDE 1 — 20 Kasım 1986 gün ve 19287 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan İhracat Reeskont Kredileri Hakkında 1 No.lu Tebliğin 2, 5, 9, 14, 16, 18, 20 nci maddeleri ile 2 No.lu Tebliğle değiştirilen 7, 8, 13, 26 ve eklenen 32, 34 üncü maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Kredinin Tanımı ve Kapsamı :

Madde 2 — İhracat Reeskont Kredisi, dış pazar bilgi ve deneyimine sahip ihracatçı veya imalâtçı vasfına haiz ihracatçı firmalarla, bu firmalarca gayrikabili rücu akreditif devri yapılan imalâtçı veya ihracatçı vasfına haiz imalâtçı firmalara, Kanun, Kararname ve Tebliğlerle ihracı yasaklanan malların dışında kalan Türk menşeli bütün malların serbest dövizle kesin olarak ihracı taahhüdü karşılığı kullandırılmak üzere aracı bankalara tahsis edilir. İhracatçı vasfı, İhracat Belgesi veya İhracat Belgesi ve Ruhsatnamesi ile tevsik edilir.

Kredi, İhracatı Teşvik Kararı ve bu Karara ilişkin Tebliğler hükümleri dahilinde vergi, resim, harç istisnasından yararlanır.

Aksi belirtilmedikçe, Tebliğin bu krediye ilişkin diğer hükümlerinde geçen ihracatçı deyimi imalâtçı vasfına haiz ihracatçıları; imalâtçı deyimi ihracatçı vasfına haiz imalâtçıları da kapsar.”

“Kredi Sınırlaması :

Madde 5 — Kredi talebine gelindiği tarihte her takvim yılı itibariyle 1 milyon ABD Dolarından az olmamak kaydıyla son üç yılda en az 5 milyon ABD Dolarlık ihracat yapmış olduğunu gümrük çıkış beyannameleri ve döviz alım belgeleri ile tevsik eden ihracatçı firmaların kredi talepleri kabul edilebilir.

İhracatı gerçekleştirecek firmanın öngörülen performansa sahip olması kaydıyla, akreditif devri yapılan firmalar için bu şart aranmaz.”

“Kredi Tutarı :

Madde 7 — Taahhüt edilecek ihracatın FOB değerinin kredi talep tarihindeki (devirlerde devir tarihindeki) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz alış kuru üzerinden TL. karşılığının % 50'si reeskont kaynağından karşılanır.

İmalâtçı firmalara yapılan akreditif devirlerinde bu oran; devri yapan firmalara devredilen akreditif tutarının % 40'ı, devralan firmalara ise % 25'i olarak uygulanır.

Akreditifi devreden firmalar, kendilerine açılacak kredinin de kısmen veya tamamen imalâtçılarına kullandırılmasını talep edebilirler. Ancak imalâtçı firmaya kullandırılacak toplam kredi, devredilen akreditif tutarının % 65'ini aşamaz.”

“Akreditif Devri :

Madde 8 — Adına gayrikabili rücu akreditif açılan firmalar, bu akreditiflerinin tamamını veya bir bölümünü, aralarında bir anlaşma yapmak suretiyle imalâtçı firmalarına dahili devirde buldukları takdirde devredilen akreditif tutarları akreditif dosyasına işlenir. Bu durumda imalâtçı firmalar dahili devri yapılan akreditif karşılığında kredi talebinde bulunabilirler. Ancak, söz konusu imalâtçı firmaların üretimlerinin akreditif konusu ihracat malı ile ilgili olması şarttır.

Dahili akreditif devirlerinde, imalâtçı firmalardan, taahhüt konusu ihracat malının akreditif devreden firmaya teslim edildiğinin fatura ile tevsiki aranır.

Akreditifin dahili devri suretiyle kredi tahsis olunan imalâtçı firmaların, ihracatı, akreditif devreden firmalar aracılığı ile yapması gerekir.

Transferabl akreditif devirlerinde, bu devirlere ilişkin hükümler saklıdır.”

“Kredi Süresi :

Madde 9 — Kredi süresi, akreditif süresiyle sınırlı olmak üzere en çok 120 gün olup, kredi, vadeleri bu süreyle uyumlu senetler karşılığında kullanılır.

Akreditif devrine konu olan kredilerde, kredi süreleri, devredilen akreditif kapsamında ihracatçı firmaya kullanılan kredi vadesini aşamaz.”

“Kredinin Geri Ödenmesi :

Madde 13 — Kredi, vadesi sonunda tasfiye edilir.”

“İhracat Taahhüdünün Gerçekleştirilmesi :

Madde 14 — Taahhüt edilen ihracat verilen süre içinde ve Tebliğin diğer hükümlerine uygun olarak gerçekleştirildiği takdirde, taahhüt yerine getirilmiş sayılır.

İhracat taahhüdünün gerçekleşme durumu gümrük çıkış beyannameleri ve bu beyannamelerle ilişkilendirilmiş döviz alım belgeleri ile tevsik edilir.

Herhangi bir nedenle kredi kısmen kullanılmış ise, taahhüdün kapatılmasında bu husus nazara alınır.

Akreditif devri suretiyle kullanılan kredilerde, taahhüdün gerçekleştirilmesinden, akreditif kapsamında kredi kullanan ihracatçı ve imalâtçı firmalar müteselsilen sorumlu olup, taahhüdün gerçekleşmemesi halinde gerçekleşmeyen kısma tekabül eden 16 ncı maddede yazılı müeyyideler bu firmalardan tahsil edilir.

Taahhüt konusu ihracat malının akreditif devreden firmaya teslim edildiğini fatura ile tevsik edemeyen imalâtçı firmalar için, taahhüt gerçekleşmiş olsa dahi aynı şekilde işlem yapılır.”